

о. Др. Василик Василь

Культурна сила католицизму

Література: Dr. Franz Zach, *Modernes oder Katholisches Kulturideal*, Wien, 1925, Herder et Co. — Dr. Hans Rost, *Die Kulturkraft des Katholizismus*, Paderborn, 1923, Bonifaciusdruckerei. — Dr. Franz Sawicki, *Das Ideal der Persönlichkeit*, Paderborn 1922, Ferdinand Schöning. — A. Heinen, *Moderne Ideen im Lichte des Vaterunsers*, Kempen und München, 1909, Köselverlag. — Fr. W. Foerster, *Religia a kształcenie charakteru*, (przełożył Józef Mirski), Poznań, Księgarnia św. Wojciecha).

I.

Слово „культура“ в етимологічному значінню (лат. *colere* — творити, плекати) означає старанну печаливість, згідно дбайливе ушляхотнювання. Людська культура, це ніщо інше як удосконалювання людської природи. Споріднене слово з культурою се „цивілізація“. Деякі уживають тих обох слів („культура і цивілізація“) — в тому самому значінню. Одначе цивілізація в сти-слому значінні слова має вужче значіння, чим культура. Під цивілізацією розуміємо — як каже Willmann („*Didaktik*“ I, 101)¹⁾, передусім інституції і форми життя, що творять людину членом суспільности; словом всі ті установи, які впливають на усуспільнення егоїзму природного стану людини. В тому змислі цивілізація, як горожанське уладження це передумова всякої культури — постійна основа гуманности. Цивілізація отже, це тільки одна зі складових частей культури.

Культура в найзагальнішому понятті, в якому безумовно всі погоджуються, це всестороннє удосконалення людської природи. Культура не є також те саме, що освіта. Освіта це тільки один прояв побіч других — інших у внутрі самої культури. „Культура“ — як каже Willmann у наведеному творі *Didaktik* I, 104 — це цілість різнородної творчости в мові, літературі, вірі, знанню, культі, техніці і господарстві. Освіта має вправді своє місце у всіх тих ділянках, всетаки вона в жадній з них не розпливається, а проникає їх тільки частинно. Як носія освіти можна определити суспільні групи, головно інтелігентні верстви: носієм культури являється весь нарід як цілість, що містить в собі всі верстви і стани.

Чим ясніше поняття людської природи, тим ясніше стає поняття культури. Властивість людської природи полягає в тому, що людина це ество органічно сензитивне, суспільне і розумове. Ті три сторони людського ества зі своїми вимогами та способами творять культурне підложе для людської природи: ці вимоги це наче завязок, це наче вихідна точка куль-

¹⁾ Dr. Franz Zach, *Mod. oder Kathol. Kulturideal*, стр. 19.

тури. Вимоги органічно-сензитивного життя стаються вихідною точкою для культури в економічній області; потреби суспільного життя це завязок культури в суспільно-юридичній ділянці; потреби розумово-духового життя це підложе для культури в духово-освітній (ідейній) області. І так культура по своїй суті розчленовується на часті: економічну, суспільно-юридичну й ідейну. Ті вимоги супонують зовнішній предмет, до якого вони зміряють. І так до культурного розположення зі сторони людського ества доходить, як дальший засновок культурної праці, терен, який треба культивувати. Богацтва того терену достарчають нашим спосібностям засобів для заспокоєння культурних потреб, та матеріалу для витворення культурних дібр. Як ріля під впливом розумної управи, приносить обильні плоди там, де колись виростали буряни, — так чоловік і ціла людськість під впливом вікової праці на всіх царинах життя (індивідуального, родинного, суспільного) доходить до високого ступня товариської оглади, оформовання духа й серця, погамовання природних інстинктів, та перетворення їх у шляхотні, величні емоції та ідеали. Під впливом тої праці, людські ідеали виніжнюються — звершуються, а стремління до них — охота зреалізування в практиці життя стається головним завданням і виростає до поваги обовязку. Стан такий, це стан культури.

Терен потрібний для економічної ділянки культури — для заспокоєння органічно-сензитивних вимог, се видимий світ зі своєю невичерпаемою плідністю. Терен потрібний для юридично-суспільної ділянки — для заспокоєння суспільних вимог та наладнання суспільного життя, це два товариства, що впливають з самої природи людського ества, а саме родина й держава як також природний заком, оскільки нормує право приватної і суспільної власности. Терен ідейної культури, це не якийсь метафізичний світ — на зразок плятонських ідей — цілковито віддільний від цього видимого, підпадаючого під змисли світа, чи то суспільно-юридичного ладу. Бо ці два порядки, фізичний і юридичний разом зі своїми стійними нормами, становлять предмет наукового пізнання, достарчають для наших духових чинностей, прообразів та матеріалу; також подають засоби для етично-релігійного стремління, щоб удержати себе в службі Богові т. зн. в успішнім стремлінні до остаточної ціли. Так уже саме поняття культури стоїть у противенстві до матеріялістично-моністичного світогляду, неначе чоловік не ріжниться суттєво від звіряти та має з ним спільну генеальогічну вихідну точку.

Культура це самонабуте звершення людського ества. А неможливо мати ясне поняття про звершення людської природи,

якщо не маєте ясного і точно określеного поняття про її ціль, вартість та значіння. Так культура вже по своїй природі має сповняти етичне завдання; вона має нормуватися приписами Божого закону, тому що не може бути бесіди про неетичне звершування людської природи.

Потрійний елемент (органічно-сензитивний, суспільний і розумовий) становить одну природу в людині. Одна природа знову має одну питому собі ціль; ту ціль осягає вона в своєму остаточному звершенні. Це остаточне звершення людської природи в католицькому світогляді полягає на вічнім посіданню Бога в другому житті. І тому всяке людське ділання і то без ніяких виїмків належить спрямовувати до тої ціли. Не може відбігати від етичної норми ніщо, щонебудь служить до розвою в економічній, суспільній, науковій чи юридичній ділянці: словом не можна робити ніяких виїмків в науці і мистецтві. Правда, етично-релігійні стремління, це тільки одна частина культурного життя людини, всетаки тій частині прислуговує центральне становище в розвою культури. По проаналізуванні основних елементів стає ясним, що властива суть культури ґрунтується на суцільно-гармонійному розвоеві складових її частей; подібно і суть культурного поступу полягає на правильному підпорядкованні всякої поодинокій чинности на працю цілости. Якщо перемагає одна галузь культурного життя на шкоду другої або цілости, то настає т. з. гіперкультура. Ізза того діссонансу між ідейною (індивідуальною) а річевою культурою зникли старинні високі культури¹⁾.

Новітній культурі грозить та сама судьба тому, що модерний капіталістично-економічний розвій бере під увагу тільки одну сторінку культурних подій, а саме лиш річеву. Модерна культура стоїть вправді дуже високо під зглядом технічним, за те під зглядом гуманним стоїть вона дуже низько, бо їй бракує тісної лучности між природою і духом, між культурою річевою, а ідейною; словом бракує їй релігії. А релігія, суспільний мир і культурний поступ тісно лучаться зі собою вже по своїй сути, подібно як безрелігійність, суспільна революція та нищення культурних здобутків.

Ярка диспропорція в модерній культурі поміж надміром матеріальної сили з одної сторони, та недомаганням моральної

¹⁾ До ідейної (індивідуальної) культури належить після Шмідта (W. Schmidt) квалітативно-внутрішній розвій суспільного життя, питоме життя духа, як також тісно злучений з ним етичний і релігійний розвій. Навпаки під іменем річевої культури розуміється ті ділянки, що відносяться до заволодіння зовнішньої природи, формальний а особливо інтелектуальний розвій духа та квантитативно-зовнішній розвій суспільного та економічного життя.

сили з другої сторони, являється дуже великим нещастям часу. Новіша галузь науки — психотерапія унагляднює нам щораз ясніше, що душевний стан має підставове та далекосягле значіння для органічного життя тіла, та видатної творчості людини загалом. Хто візьме під увагу так дуже численні збочення і порушення волі, той — як зазначає влучно Ферстер¹⁾ — зрозуміє, як далекосягле значіння для всеї іннервації волі має зясування духового світа, його дійсності та сили. Для ясности вистарчить навести примір недуги серця, хоч органічну причину недомагання вдалося найти та перемогти; всетаки уява недостаточности несвідомо ділає дальше і порушує відповідні функції. Так і фізіологічна основа іннервації є в порядку, а бракує лиш ясного зображення сили волі, бракує довіря у власну спромогу ділання. Подібно й життя волі сьогодні порушене ізза зображення недостаточности, яка витворилася ізза односторонних, модерних поглядів у відношенню душевного до фізичного. Також на тлі сексуальнім стає вона причиною так великої неповздержности та безпринциповости. Ляїцистична мораль оказалась вповні неvistарчаюча. Сьогодні людина почувається передовсім як фізіологічний осібняк: домагання фізики виповняють його ціле свідоме „я“ і тому уважає вона домагання духа за щось, що стоїть у противенстві до сутєвих основ її природи. Тому так конечне нове вглублювання в таїнства нашої духової природи: бо коли людина почувається дійсно приналежною до надзмислового порядку річей, тоді також іннервація вищої волі в протиставленню до спонук фізичної сфери окажется маркантніше. З духа „Таїнств Елевзіс“ кличе Піндар до людини „станься тим, чим ти є“. З духа католицьких таїнств віри здобудеться людина на відвагу і спромогу, щоби своєму поступованню надати печать того, ким вона є.

Педагогічна понука релігійного ділання полягає саме в тому, щоб подати життєвому інстинктові цілковито нові і глибші мотиви до витривання; бо всі дочасні річі не мають сили, щоб задержати людину при життю. В етично-моральному поступованні людини розходиться про увільнення душі від надмірної суггестії матеріальної дійсности. Це досягнеться лиш тоді, коли повчиться її про надземський початок, про її самостійність в противенстві до матерії та про вічне призначення. Хто конкретно здає собі справу, чим є характер і що від характерної людини домагається, той скоро зрозуміє значіння вдохновения. Характер, се ініціатива духа супроти зовнішнього світа; увіль-

¹⁾ Fr. W. Foerster, Religia a kształcenie charakteru, стр. 3·3

нення волі від змислового прив'язання; вивиснення душі понад диктат хвилі, понад зверхні обставини. Тому характер супонує активність духового життя. Душа мусить освідомити собі надземське походження та призначення. Треба наперед знати чим ми є, а відтак можемо зрозуміти, чого ми можемо dokonати. Без релігійного побудження і поучення бракує людині сил, щоб могла диктувати собі закони; без релігії людина остає пасивною супроти життя і себе самої, хочби їй обумовував етику як найінтересніше. Все, що включається в чертах характеру, це вірність супроти вічного призначення душі. Так правила моральності залежать у послідній мірі від витревалости (*Festigkeit*), з якою душа, овіяна надприродністю, переходить через лябіринт життя. Морально-ляїцистична педагогіка горда ізза свого наукового обосновання етики, призабуває, що обосновання моралі та вдохнення моралі, це дві річі зовсім від себе ріжні. Дійсне вдохнення відносно етичного ділання вимагає, щоб моральність — загальне добро — підтягнути під найвище добро душі. Дперва тоді може бути душа і моральність, личність і жертва чимсь одним. З переживань модерної людини очевидне, що для енергії пановання духа ідея Бога ще важніший субстрат, чим анатомічна основа нашого мозкового життя.

Подібно й ідейна сторінка культуру має підставове та центральне становище в культурному поступі. Її можна порівняти з формою, яка, як часть опреділяюча (*pars determinans*) звершує кожну річ в своєму роді, чи то в своїй сути. Так ідейно-етична сторінка культури, це форма цілої культури загалом. Її відношення до всіх інших ділянок культури таке саме, як відношення душі до тіла. Щойно в світлі тих фактів можна зрозуміти цілу недолю модерно-культурного чоловіка. Дійсно тільки на підставі душевної недолі можна пояснити це постійне банування модерного чоловіка, цей надмірний зріст всяких окультистичних наук, спіритизму, теософії і астрології. Теперішности бракує цих середновічя: а іменно віри у вижче Боже ество та його провидіння, що підносилаби нас понад сіру буденщину. Теперішности бракує любови до надземського ідеалу а в парі з тим бракує також тісного узла надземської духової єдності. Історики культури виразно підчеркують, що в середновіччю було людське життя правдивим буттям, а теперішнє життя є постійним беззмістовним шуканням чогось нового¹⁾. Модерну людину влучно характеризують слова св. Августина у „Визнан-

¹⁾ Rudolf Eucken, *Zur Sammlung der Geister*, та F. Zach, нав. твір Leipzig 1913.

нях": „люди звикли подивляти висоти гір, могуті хвилі рік та океанів, шляхи зізд, а на себе самих не звертати уваги“.

II.

Ріжниця і багатство культури стоїть у звязи з активністю многих могутніх індивідуальностей та з індивідуальним пони-манням всіх проблем. Тому ріжницю об'явів і успіхів культури дається звести до принципу індивідуалізму. Католицизм заступає уміркований, тобто дійсний (правний) індивідуалізм. Навпаки, некатолики тобто одиниці всіх ложних філософічних систем, які послідовно впливають з субективізму, підчеркують ідеал вибуялого індивідуалізму.

Наука католицької Церкви виходить від дуже поважного питання: „Про остаточну ціль чоловіка“. Вона тим самим на-в'язує до найглибших потреб і питань душі; вона пробуджує людину з природного лінивства та легкодушності й тим самим береже її перед згіршенням легкодушних одиниць, які у вихо-ванні людства зовсім вижчі нехтують домагання духа, а руко-водиться сліпими низькими інстинктами. Католицька релігія на-казує брати туземне життя серіозно; вона наказує призадуматися над властивою життєвою ціллю. Христос силою Божого автори-тету навчає, що Бог і чоловік не стоять напроти себе як Про-метей і роздавлююча сила природи; навпаки, між сотвореною людиною а вічним Сотворителем заходить тісна лучба, що має свій вислів у величному імені Отця. Відношення наше до Бога подібне до відношення дитини зглядом батька. Тим зазначено, що Бог не лиш жерело всякої правди, але також і постійна основа всякої моралі та святости, так кожної одиниці з окрема як і цілої людськості. Яке властиве значіння слова „мораль“. Усі філософи годяться у тій дефініції: „етичне (моральне) те все, що звершує одиницю, зглядно суспільність“. Щож отже удосконалює одиницю? Одиницю звершує те, що їй запевнює внутрішню, духову силу. Людина ізза своєї душі призначена до заволодіння світом: вона, як духово-тілесне ество перевищає звірята своїм розумом і свободною волею. Вправді має вона тілесні гони, всетаки розум і воля повинні ними кермувати до-цільно. Бо коли гін бере перевагу над розумом і волею, то чоловік перестає тоді бути розумним чоловіком, а стається не-вільником тілесних пристрастей. Чоловік пізнає також, що за-володіння землею (природою) се його завдання, щоб вибороти собі пригожі обставини для туземного життя. Тим самим він пізнає величний і святий обов'язок праці. Боротьба з обстави-нами і праця, це етичні вимоги кожної одиниці в туземному

житті. Що більше людина також єство суспільне. Без спільного співжиття немислиме виповнити культурні завдання, призначені для людства. І тому саме має людство суспільні закони, які накладають на нас обов'язок пошани зглядом других одиниць, як наших ближніх, зглядом їх життя, чести та приватної власності. Невиключений також обов'язок самопосвяти для добра суспільності.

Після католицької науки, мораль це внутрішнє виявлення життя, це внутрішнє домагання нашого сумління: воно спонукує нас ділати і то дуже часто проти наших власних забаганок. Христос прикріпив доосередні елементи людського організму через те, що привернув ідею Бога-Отця. Без Бога не малоби людство сталої основи і норми в моральному поступованні; без Бога нема мови про внутрішню вартість життя, ані про самопосяту. Якщо чоловік перенятий серіозною свідомістю про Бога, тоді його ціле життя набирає повного змісту. Християнина характеризує св. Павло глибокими словами: „праведний вірою житиме“ (Євр. 10, 38). В поняттю християнства кожде людське життя має внутрішню вартість і вищу ціль; туземне наше життя це лиш приготування до дальшого надземського вічного життя в Бозі. Таке розуміння життя впливає хосенно на гармонійний розвій усіх наших індивідуальних спосібностей та на оформування туземного життя загалом.

Чоловік сотворений до щастя. У ній знаходиться вроджений нахил до щастя і це неоспоримий та незаперечаємий факт. Правда, туземне щастє дуже скоро переминає; воно немов знаходиться на поверхні кулі, та зі скорим її оборотом приходить і зникає. Якщо кожда людина при кінці свого життя зчислилаби радісні хвилини, переконаласьби, що тих хвилин в порівнанні з туземним життям дуже мало. І хоч той нахил дуже скромно реалізується на цьому світі, всетаки відзивається він в нашому нутрі, постійно — безпереривно і то з нагальною силою. Щастє, це товчок думання, це пружина всякого людського ділання. Дійсно нема на землі нічого іншого, в чому люди так погоджувалисяб, як у шуканні за щастям. Життєва боротьба цілого людства, як і кожної людини з окрема пронизана бажанням щастя; вона одержує від нього спонуку у всіх своїх чинностях. Католицизм у противенстві до інших модерних ложних систем, — які, не маючи вищого зрозуміння про змісл туземного життя, розв'язують проблему щастя або песимістично, або добачують його в так званому культурному поступі, — добачує в тому нахилі до щастя поклик до надземського світа — до абсолютного щастя в Бозі, що є остаточною ціллю кожної людини.

Нахилові до щастя стоять на перепоні життєві досвіди та терпіння. Терпіння це центральна проблема людських чинностей. Гін самозбереження та нахил до щастя мають на цілі ті терпіння злагодити, або й цілком усунути; дійсність побуджує і завзиває всі наші спосібности до боротьби з терпінням. Та боротьба з терпінням це наш етичний обов'язок та великий здобуток культури; всетаки самі людські сили на це не вистарчають. Людство зробило вправді великі і далеко-сяглі поступи в області ріжнородних наук (як пр. в херургії, медицині, психології і п.), помимо того воно з чисто прородної точки погляду не в силі спромогтися ні на розв'язку проблеми терпіння, ні на розв'язку проблеми щастя. Правда, при допомозі культурних здобутків дасться терпіння дещо злагодити, але ніколи не можна його вповні усунути. З ним треба боротись як з одним зі складових елементів туземного життя. Терпіння в поняттю католицизму, це середник ласки, яким чоловік мусить уоружитися, щоб здобути собі небесне царство. Воно в позитивний спосіб пособляє нашому життєвому розвиткові, розуміється, якщо тільки перенесемо його в сполуці з Христом, котрий як Богочоловік переніс підчас свого туземного життя всі роди терпінь для спасення людства. Христос, перетворюючи терпіння на цінний середник Божої волі, увільнив його від всякої гіркости та тяжкости. Образ Розп'ятого в осередку терплячої людськости, це звершений протиобраз Лякоона, се символ жертвуючої себе та тріюмфуючої любови, се побідоносний знак розв'язки проблеми відносно всякого терпіння. Віра і згадка на Христа додає чоловікови вищої сили та любови терпінь. Що більше, через сполуку з Христом та через вникнення в терпіння і смерть Христа наше терпіння набирає вижчої вартости та спасенної сили, яка не дозволяє нам ухилятися перед ним ані попадати в розпуку. Навпаки, через ту сполуку з терплячим Христом вкладаємо наші терпіння в туземне життя, як активні цінности. Та певна свідомість про високу вартість терпіння для короткого туземного і будучого, вічного життя, робить з людей героїв терпіння. Християнин з любови до Христа бажає жити по Його приміру й тому в житті не ухиляється від труднощів та терпінь.

Католицизм не знає... мелянхолійного песимізму. Він одинокий посідає правдиву розв'язку проблеми щастя і терпіння і тому містить в собі також найбільшу творчу — життєздатну силу. Життя католика повне одушевлення та радости. По тій причині радість належить цілком слушно до життєвого змісту католицизму. Святі, це великі філософи життя в історії світа,

що силою католицьких засад спромоглися — розуміється при Божій допомозі — на повну розв'язку всіх життєвих проблем, злиднів і турбот. Блеском їхнього життя покріпляються мільйони інших одиниць, жадних радості і то дуже часто навіть таких, що знаходяться поза католицькою Церквою.

В постійній боротьбі між добром і злом, знаходить віруючий католик підпору в нормах своєї віри та в св. Тайнах, як надприродних середниках ласки.

Приналежність до християнсько-католицької релігії та ведення свого життя по її приписам, вважає католик за своє велике щастя та за особлившу над ним Божу опіку. З тісної сполуки свого життя з вірою та приписами катол. Церкви, виростає у нього велика свідомість щастя і сила душі, що ніколи не дозволяє йому на огірчення й зневіру серед туземних турбот. Протівно, він радо переносить всякі життєві досвіди та сміло глядить навіть самій смерті в вічі ізза пересвідчення про марноту туземного життя та сильної віри в безсмертність душі. Католицька релігія спонукує його глядіти на людські ділання з вищої надземної точки погляду. На час туземного життя католицизм ставить працю як етичний обов'язок і найвижче культурне завдання, поконувати змислову, інстинктовну сторінку нашої людської природи. Теорія уживання для нього чужа тому, що земські матеріальні добра мають йому служити лише як середники до вижчої надприродної мети. Католик не сміє до них прив'язуватися. Земські, дочасні добра, сотворені Богом в тій цілі, щоби з них розсудно та вміло користати. В боротьбі з матерією, зі змисловістю та нерозумним вживанням поручає католицизм повздержність. Приписи поборювання внутрішнього вдовілля та повздержности, що в своєму ступенуванні простягаються аж до аскези включно, вимагають сильної та виробленої волі. Католицизм є отже релігією сильної культури волі. Святі — це велитні сильної волі, що вижче ставили духове життя від змислового. Рівнож пересічний католик, хоч не доходить до ступня героїчної досконалости, потребує великої сили волі, щоб опанувати змислове життя та виконувати якслід всі свої особисті й суспільні обов'язки. Цю силу волі виробляють в ньому поступенно правди католицького катихізму та надають їй силу до життєвих, земських змагань. Відмовлювання собі змислових приємностей та поконування в собі нижчого інстинктового життя, це два головні стовпи католицького виховання. — Людській немочі приходить з поміччю католицька віра, св. Тайни та життя молитви, що додають їй підйому та радості в житті.

III.

Гляньмо на два могутні чинники в культурному житті людства: на виховання і мистецтво — себто плекання етики і естетики. Оба стоять у взаїмному, гармонійному, тісному відношенні. Етичні погляди завжди знаходять свій вислів у мистецтві; за те мистецтво впливає на етичне виховання. Оба ці чинники намагається сьогоднішня зматеріялізована культура усунути зпід впливів католицького світогляду і це робить під ослоною вибуялого індивідуалізму.

Як звісно, виховання має на цілі розвивати всі природні способності людини, щоб вона могла виповнити своє туземне завдання. Ціль виховання йде завжди впарі з метою й призначенням чоловіка. По науці кат. Церкви в людині існує подвійне життя, а саме: життя природи і життя ласки. Надприродне життя ласки лучиться тісно з природним життям; бо надприродне життя, це вивищення людської природи до висшого степеня уподібнення зі своїм Сотворителем, зі своїм прообразом — Божественним Словом. Воно виціплюється в душі чоловіка при хрещенні, а потім проявляється в вірі та любові, подібно як природне життя проявляється в пізнанні та хотінні. Це виявлення назверх і ділання надприродного життя не стоїть у ніякім противенстві до природного, розумового життя; навпаки тісно з ним лучиться. Що більше, надприродне життя ласки перевищує наше природне, розумове життя, а тим самим його ушляхотнює та доповнює. Це діється подібно, коли природну ціль доповнює і усовершує надприродна. Надприродне життя ласки це заразом могутний засіб виховання, подібно як і природне життя. І як природне виховання має культивувати розум до шораз яснішого пізнання правди та виробляти — сталити волю в цілі вироблення твердого характеру; так і надприродне виховання має вишколювати розум в цілі прийняття Божого Об'явлення, як рівнож має гартувати волю, щоби її успосібнити на службу Богові.

Вкінці слід ще згадати, що за релігійним вихованням промовляють ще інші мотиви, і так: вся західня культура обосновується на християнстві; ми відчуваємо і думаємо по християнськи, хоч і не все свідомі цього.

Католицизм домагається, щоб віра була світочем і провідницею чоловіка у всіх небезпеках життя. Католицизм домагається, щоб характер чоловіка взорувався та ставився на ідеалах Христа. Хто інакше думає і хоче поступати в житті інакше, як цього вимагає наука катол. Церкви, цей зрадник і убійник

душі людини. Ба, що більше, такий чоловік зрадник і убійник не тільки католицизму, але й цілої духової культури та щастя людства. Вона бо руйнує цю тривку підвалину, що її положив сам Іс. Христос (І. Кор. 3, 11).

Ще більше чим модерна наука виховання стремить до еманципації модерне мистецтво. Саме на ділянці мистецтва грозить для людства найбільша небезпека. Характери сьогоднішніх людей дуже половичні та поверховні. І якраз такі характери шукають за творами модерного мистецтва та переймаються її погубними ідеями. Рішучо треба опрокинути це мистецтво, як кіно, театр, радіо і т. п., що звеличує низькі людські пристрасти. Сьогоднішнє модерна мистецтво займається виключно сексуальними проблемами та поганими конфліктами, щоби підкопати принципи католицької моралі. Чим має бути мистецтво по католицькому розумінню? Щось подібно як луч сонця падає в чашу квітів і розсипається грою красок, так і в душу мистця-артиста прозябає ідея краси, як сотворений відблеск вічної нествореної прекраси. Душа мистця просто рветься до цього ідеалу та старається його здійснювати. Мистецтво, — це наслідування Божих ідей. Мистецтво вложено в людські серця — це туга за раєм, — це туга за втраченим щастям. Мистецтво, — це клич душі до безсмертності, — це клич душі до Бога. Воно походить від Бога й до Нього має нас спрямовувати; це якраз його найвижче завдання та ідеал. Спрямування до надприродности в католицизмі творить світ найвижчих ідеалів. З них то виростає любов ближнього і життя після віри. Католицизм приодіває людські душі красою. Він не лише сильне джерело радості і підйому до життя, але також джерело краси. Краса і мистецтво, — це два чинники, що удосконалюють і ущаслиблюють людство. І дійсно, світ завдячує католицькому мистецтву та естетиці дуже багато, почавши від пам'ятників та образів у катакомбах аж по теперішні часи. Чим булаб архітектура й малярство без катол. Церкви! Чим був би зміст мистецтва взагалі! Чейже найбільші мистці і поети людства шукали натхнення в католицизмі. Вони находили в ньому найвижчий полет і зміст своїх ідей. В ньому знаходили найвзнесліші проблеми духа та здійснювали їх в словах, образах і ділах. А далше, як велике й обильне джерело краси бе в католицькім богослуженні! Літургії катол. Церкви, — це мистецькі твори співу та обрядів. Поодинокі часті св. Служби Божої як найлучше відповідають почитанню і прославленню Бога. Літургійні ризи, символіка Божих святинь, церковний рік у своїй гармонії з природою, — словом це все так уложене, що постійно

вливає струї краси в душу католика. Найбільші мистці віддавали свої здібности й таланти на услуги катол. штуки. В культурі катол. Церкви міститься незмірима повнота вічноживої, тривкої життєвої сили. Тому католицизм, це релігія о високій культурі чуття, душевного спокою й життєвої радості.

На перший погляд здається, що католицьке монаше життя стоїть у противенстві до життєвої радості. Та чи монаше життя зі своїм униканням світа і карністю змислів воно дійсно запереченням життя? Так може твердити хіба цей, що не визнається на дійснім стані річей. Монаші Чини, це величаві овочі католицького життя. Вони вже тут на землі спрямовують своє життя до надземських, небесних висот. Їхня ціль — служба Богові та жертвенна любов для ближнього. Вони не тільки не заперечують земську культуру, але навпаки є вони носіями культури і то носіями першого ступня. — Що сталосяб було з старинними клясиками без монахів? Чи існувалиб загалом численні старинні бібліотеки без книжкової культури монастирів? Чим булиби терпіння, горя, недуги без милосерної любови ближнього зі сторони монаших осіб? Струї потіхи, мира й радості плывуть з монастирів на виснажену людськість. Одинокую сестру милосердя можна ставити нарівні з найвисшим витвором найновішої модерної культури. При цьому скрізь у монастирях царює радість і спокій життя. З монастирів як і в старині, так і сьогодні виходить — що мусить признати кожний історик культури — висока культурна сила.

У людському житті на землі розрізняємо різні ступні пізнання Бога через віру, різні ступні любови, які оформлюють Христове Царство в безконечне багатство життя. Лиш один Бог знає найдосконаліше ту красу Божого Царства на землі та проникає змагання душ в туземній борні за ідеал вічного щастя. Тільки Він одинокий знає тисячі бідних незнаних, безіменних, погорджених душ, які перевижчають і то в безконечний спосіб всяких героїв чи радше псевдо-героїв духа і сили.

Так отже, Царство Христове на землі — це наслідування небесного ангельського царства в його різних ступнях. Христове Царство на землі — це видиме царство й тому його суттєві інституції мусять виявити своє існування в видимо-супільному характері. Воно мусить розбудовуватися назовні не лише під оглядом гієрархічним, але також аскетичним. І тому до його організму належать Чини як інтегральна, складова частина, як видимий вияв ідеалу Церкви. В житті монаших осіб виявляється стремління до Бога в чистішій формі; Чини вже тут на землі просвічують людству своїм аскетичним життям

і подають нам совершенний приклад виречення туземних річей та цілковитого стремління до Бога. Саме в тім стоїть педагогічне значіння Чинів. Монаші особи ізза свого життя, що в ньому реалізується виповнення Божої волі, совершенніше чим у пересічних католиків; вони для людства дійсне джерело ласк Божого милосердя; і в тім якраз проявляється суспільне значіння Чинів.

IV.

Католицька релігія ґрунтується на Божому походженні та авторитеті. А що Бог природного світа той сам що й надприродного, об'явленого, то й завданням християнства є проникнути своїм ферментом ціле природне життя людства.

Християнська родина обосновується на моногамічній, нерозривній, супружій звязі. Ця звязь опирається на освяченім через християнство законі невинности. Невинність — це одно з найсильніших домагань природи для кожного осібняка. Чоловік у протиставленні до сотворіння має розум і волю в ціли нормування своїх природних гонів. Звіря слухає голосу свого природного інстинкту, що в певному означеному часі відзивається та знову стихає — і в цей спосіб задоситьучинює своїй цілі, конечній для збереження свого роду. Навпаки, природний гін людини не є прив'язаний до означеного часу. Він проявляється у людській свідомості безпосередньо і виступає з далеко більшою нагальністю та силою чим у звірят. До панування над нестримним природним гоном служить чоловікові розум і воля. І якщо чоловік не вихіснує своєї волі в боротьбі з пристрастями, тоді стане їх жертвою та рабом природного змислового гону. Під напором пристрастей часто чоловік забуває на свою честь, достоїнність і стає жертвою дикого інстинкту. Зате невинний чоловік постійно сталить свою волю в шляхотній боротьбі. Він не нарушує свого тілесного організму, зберігає фізичну та моральну силу і радість життя; зберігає свою людську гідність в повному цього слова значенні. Також для суспільности невинність це одно з найсильніших домагань природи. Вона є передумовою для взаємної пошани обох полів. Вона є сильною охороною женщин перед всяким брутальним насиллям. Та вкінці, вона є джерелом сили та тривкості людського роду. У звірят умовини виховання молодого покоління легкі, бо звичайні чинники природи кермують ними й забезпечують їх перед цілковитим винищенням їх роду.

Одно з найбрутальніших тез для людства — це твердження Дарвіна, що народження та загин у людей має бути відповідно

унормований як у звірят. Брутальна теза тому, що чоловікові не признає вижчого права існування й розвою від звірят. Остаточний вислід цього твердження — це ганебна система родин зложена з двоїх дітей; це систематичне вбивання плоду, що так дуже модне в теперішних часах. Християнство підчеркує невинність ще з вижчих надприродних мотивів. Після науки християнської релігії невинна душа (освячена в св. Тайнах), це святина св. Духа. Після науки християнства — жінка — це святе ество, а не невільниця людських пристрастей. Дівича невинність — це предмет високої пошани. Материнська гідність — це посвята повна таїнственності.

Після науки катол. Церкви, як це згадано вижче, супруже в своїй суті моногамічне та нерозривне. Воно є святою Тайною й тому його звязь ненарушена й нерозривна. Отже про нерозривність і моногамічність супружа не може бути ніякої дискусії.

В лоні кат. родини царює Божий страх. У свідомості на Божу присутність виконують супруги в гармонійній взаємній любові та пошані найтяжчі обовязки свого стану. Спільно та радо, з великою посвятою, виховують вони свої діти, бо добачують в них образ і сватиню Божу. Християнська мати печаливо дбає про тілесне й духове здоровля своїх дітей. Та ще більше печалиться вона про те, щоби защепити в молодечі душі цвіт віри й при цьому систематично стежить за моральним розвоєм їх душ. І тільки на релігійній свідомості обосновується печалива ревність та дбайливість мужа, терпеливість, жертволюбивість і посвята жінки та пошана дітей.

V.

Одинока католицька ідея Бога може оживити також суспільне життя та надати йому стійні форми. Католицизм зі своїми точно опріділеними і незміняєми моральними засадами та релігійними догмами відповідає загальному добру людства далеко краще чим вибуялий індивідуалізм, що зі своїм субективним проникненням всіх ділянок суспільного життя, веде до розузданости, мамонізму, морального зіпсуття та повного анархізму. Принцип індивідуалізму, в якому міститься повна сила культури, якщо його примінюється в своїх правильних границях, винищує в своєму звироднінню все позитивне та нарушує всі основи неоспоримо конечні до щасливого суспільного устрою. І так в родинному життю зізволяє цей принцип на розрив супружа і то задля якихнебудь, а навіть дуже часто пустих причин. На релігійному полі веде цей принцип до цілковитого

розкладу всіх понять і наук. Се наглядно можна запримітити в різних протестанських сектах, як також в православних автокефальних церквах незєдненого Сходу, що взаїмно себе поборюють та винищують; подібно й у філософічно-науковій ділянці сей принцип викликав різні, дуже часто противорічні собі системи, як пр.: песимізм, матеріалізм, монізм, пантеїзм чи теософія. На економічному полі цей принцип спричинив свободну і безоглядну конкуренцію в промислі й торгівлі, спекуляцію та визискування робітництва, а тим самим невдоволення пролетаріату, що йде в парі з бажанням нового економічного устрою і то дорогою етично недозволених революційних засад. Чисто механічний і довільний уклад праці зробив з працюючих людей мертвий матеріал; також запряг женщин і малолітніх дітей до фабрично-промислових осередків та забрав їм родинне пристановище, як також весну життя. Надмірно зростаюча злочинність, часте поповнювання самоубійств, атавістичне поширення всякого рода недуг, боротьба станів і клас, що йде в парі з абсолютним, брутальним поневоленням фізично та економічно слабшого, як також всякі інші неморальні об'яви нашого теперішнього суспільного життя..., це плоди вибуялого індивідуалізму. Ізза того злочасного принципу повстав сучасний моральний лібертинізм, що голосить безграничне вживання у всяких формах і на всіх ділянках суспільного життя. В тіні цього лібертинізму процвітає буйна демагогія зі своїм опрокиненням всякого авторитету — словом, повна анархія. Ті всі вище названі об'яви наглядно вказують, що принцип вибуялого індивідуалізму скінчився повним фіяском і то на всіх ділянках суспільного життя. Дійсно, він не всилі спрямувати нашу культуру до норм стійної, авторитативної та етичної одности. Тому треба завчасу завертати, якщо наша культура не має переживати ще сильнішого здичіння в своїх моральних цінностях, якщо вона не має цілковито зникнути з лиця землі. Правда, слід згадати й підчеркнути, що вже по часті пізнали люди шкідливість суб'єктивно-індивідуалістичних поглядів і знова завертаються в економічній ділянці до християнсько-суспільних засад. Скрізь запримічується стремління вже то зі сторони держави (на примір фашизм в Італії, гітлеризм в Німеччині), вжето зі сторони робітничих організацій для унормування суспільно-економічного життя. Подібне як в середновіччі, зміряється сьогодні до вирівнювання суспільних інтересів, лиш розуміється в іншій формі та серед інших економічних обставин. Численні визначні економісти присвоїли собі солідаризм так сильно підчеркнений в католицизмі як підставу будучої економічної системи в розв'язці

суспільно-економічного устрою. Все таки їх солідаризм чисто-механічний; йому бракує підбудови релігійної свідомости; йому бракує католицького ідеалу, в якому ріжні погляди людей взаїмно згармонізувалисяби.

Історики культури підчеркують, що в сучасних модерних часах зовсім поминено духово-ідейну сторінку культури. Належита оцінка культури мусить привязати людину до Божого страху, любови ближнього й сильних основ характеру, якщо вона не має допровадити в своїй послідовности до вибуялого індивідуалізму, тобто до модерної автономної надлюдини чи до песимізму. Культура найвищих земських цінностей мусить у собі сполучувати надземність з туземністю, надприродність з природою. Католицизм се якраз культура взаїмного проникання людських спосібностей та Божих цілей. Чимбільше людство переймається засадами католицького світогляду, тим вижче підійметься його туземна культура, тому що її збудує не на піску людської всемогучости, але на скелі небесних неперемінних правд та на вічних життєдайних основах. Саме католицизм зі своїм сильним пересвідченням у безсмертність душі, обосновується на ідеях надземности, на вірі в Бога та Його об'явлення.

VI.

Душа — це головна річ. Ушляхотнювання душі, плекання ідейної сторінки культури, це властиво домена християнства. Католицька Церква розпочинала свою затяжну працю завжди від основ індивідуальної культури, від відношення людини до людини, та до Бога. Річева культура в порівнанні з індивідуально-духовою це річ другорядна. Тому Христос не давав ніяких привилеїв для зовнішньої, річевої культури. Навпаки, устрій державний, економічний і технічний позіставив людям. Постійно підчеркував дві заповіді: любов Бога над все й любов ближнього ізза Бога як самого себе. Внутр між границями тих заповідей любови людство може свобідно розвивати свою зовнішню культуру. Лиш душа не повинна потерпіти на тім жадної шкоди; річева культура мусить гармонійно розвиватися з індивідуально-ідейною культурою. Християнство послідовно підчеркує, що до повного й правдивого культурного поступу конечне збереження гармонії між річево-економічною, а індивідуально-ідейною культурою, християнство послідовно підчеркує, що добро й спасення душі чи людини треба ставити вижче понад всі матеріальні добра.

Правдива — дійсна культура, це повне звершення людскости; вона повинна вести людину до небесних висот. Куль-

тура — це звершення природи, це поступ; кожний правильний поступ має розвиватися по певним стійним засадам, що мають вказати правдиву ціль та зберегти від ложних доріг. Ці засади мають бути загальні, то зн. мають нормувати всі наші взаємини зглядом Бога, зглядом людей та супроти всеї природи. Такі загально обов'язуючі та спільні засади може подати тільки Бог, як Творець цілої вселенної. І Бог дав такі норми в десяти заповідях. Декальог це основна засада для людського поступовання, це підложжа культури. Життя душі, це Бог; тому сполука з Богом, тобто релігія, є пружиною всіх людських чинностей, а тимсамим всякого культурного процесу. Релігія, це душа культурного поступу; і від приходу Христа на цей світ може обґрунтовуватися правдива культура тільки на Його засадах. Тільки культурна сила католицької Церкви, що спочиває на подвійній вірі в Бога та на Його Провидінню, на стійности основ віри й моралі може провадити людство до надземських висот. Тому католич. Церква в добі занепаду культури все стоїть як вічно зелене дерево зі свіжими соками й силами.

Зі сказаного очевидне, яке становище повинен зайняти католик супроти культурного поступу в практичному житті. Правда, католик не може й не сміє бути індиферентним супроти річово-економічної культури, бо заповіт Бога, даний людям в раї (Бит. 4, 28. ...„підчиняйте собі землю й пануйте над звірятами“), має обов'язуюче значіння для всіх людей по всі часи; надто: до обов'язків католика належить співділання в культурному поступі в ціли збереження гармонії між річовою й духовою культурою. Культурне знання для католика, це повний вислів для гідности й вижчости людської природи, яка є образом і подобою Бога. Для нас католиків культурний розвій — це найвизначніший зміст історії світа, розуміється в тім значінню, що сей культурний розвій стоїть у гармонії і підчеркнений порядкові, Христовому царству т. є Церкві. Цього погляду придержувався й завжди придержуватися буде католицизм. „Вицвіт і культура туземних відносин, це відблеск саява і величі небесного Царства“ — говорив папа Лев XIII. Цей найвижчий культурний ідеал осягнеться тоді, якщо католики віддадуть всі свої сили на услуги культури та при допомозі дозволеного співзавідництва розвинути і здійснити в радісній боротьбі католицьку програму.

В. Д.

Сучасний стан російського православ'я

(Продовження)

II. Стан православ'я на еміграції

Ще перед воєнною світовою завірюхою, що стрясла суспільними, політичними й державними організаціями цілого майже світу, багато російських емігрантів знаходилося в західній Європі. Були се: політичні вигнанці, що завдячуючи особистій чуйності завчасу опускали „неділімую матушку“ й шукали захисту в культурних державах західньої Європи, щоби не дісталися на „неісходімую Сибір“, де їх політичні одномишленники мали нагоду переконатися о силі караючої царської руки; або — багатші російські й неросійські пани, що велику частку свого життя проводили на подорожуванні а то й довготривалім побуті за границею. Перші — се постійний елемент російської еміграції. Другі — переходовий елемент, однак впливовий. Не так для цих вигнанців, як радше для душевних потреб російських багатіїв — „Св. Синод“ подбав про відповідну кількість священників на заході Європи. Ось такий початок історії православ'я на еміграції. Правда, в перших її починах не слідно сеї хаотичної риси безголов'я чи пак многоголов'я, яким пронизана історія сучасного православ'я на еміграції. Всі церковні громади у західній Європі підлягали безпосередно під юрисдикцію петербурського митрополита, якого суфраган, спеціально *ad hoc* керований мав постійний осідок у Римі¹⁾. Так було до війни. Так в часі воєнних подій, як ще більше в періоді пореволюційного систематичного релігійного переслідування в сучасній Радянській Росії — комунікація еміграції з єрархічними верхами — значно утруднилася, а то й вряди-годи зовсім переривалася.

Звідсі то й таке замішання у релігійному життю православної церкви на еміграції. З одної сторони безпереривне шукання „пособій“, які з упадком царату урвалися, з другої сторони шукання за правним головою, або радше авторитетом — який, хоч і зовнішній і *proveniens ex brachio saeculari* — заломився й пропав зі смертю царя — се два зовнішні об'яви, які кидають своєрідне світло на конаючий організм безголовного православ'я на еміграції. — Особи, що відгравляють чоліві партії у сучасній трагедії еміграційного православ'я,

¹⁾ Останній суфраган, що був рівночасно членом рос. Амбасад, відтягнувся зовсім від еміграційної православної гризні й мешкає у своїй віллі побіч Риму у місті Фраскати.

се два єпископи: Антоній Храповицький, спершу волинський єпископ, відтак харківський архієпископ, вкінці київський митрополит; другий се Евлогій Георгієвський, волинський архієпископ. Оба вони знані ще з передвоєнних часів русофіли й русофікатори. 1918. р. головний отаман Симон Петлюра приказав їх заарештувати та замкнути у монастирі оо. Василіян у Бучачі. З Бучача польський уряд перевіз їх до оо. Камедулів у Белянах під Краковом. Звідсі через Румунію вернули 1919 р. на Україну, маючи чи надію на захист „білої армії“ Денікіна. На два місяці перед їх приїздом на Україну, то є в маю 1919 р. часть правосл. єпископів, бачачи неможливість вдержання нормальних дальших адміністративних реляцій з патріархом Тихоном (вінжеж дістався до тюрми) — скликали соборчик у Ставрополі, де установлено тимчасовий „Найвищий церковний Заряд для полудневої Росії“ на автономних засадах. Не довго прийшлось „животіти“ сему „Найв. Зарядові“. Осіню 1920 р. рештки денікінської армії переплили кораблями з Криму до Константинополю, а враз із ними більшість членів „Найв. Заряду“, між якими знаходиться вже Антоній та Евлогій. Після собору у Симферополі (жовтень 1920), на якому предсїдав Антоній й на якому повірено керму православної церкви на еміграції Евлогієві, відбувся собор у Константинополі (падолист 1920 р.). На сім соборі створено „Найвищий заграничний церковний Заряд“, якого головою проголошено Антонія. Константинопільський патріарх, вважаючи себе духовним зверхником усіх російських емігрантів уділив сему соборові благословення, та признав новокреований „Найв. загр. церк. Заряд“ (Н. З. Ц. З.), як канонічну інституцію, маючи повні автономні основи. Для себе зарезервував патріарх лише справи розводів. (Се поплатна річ у схизматичських відносинах). Впливи Антонія за час кількох місяців значно змаліли у „Н. З. Ц. З.“ і сей у січні 1921 р. повірив заряд емігрантської церкви Евлогієві! У квітні 1921 р. вдалося навіязати контакт з патр. Тихоном, який признав Евлогієві права вже признані константинопільським патріархом.

Причина, чому Евлогієві залежало так на признанні зі сторони Тихона, мабуть ся, що конст. патріарх хоч теоретично визнавав автономність „Н. З. Ц. З.“, то практично се заперечував, вважаючи православну еміграцію за підлеглу своїй юрисдикції. Між прочим — заборонив у богослуженнях поминати Тихона. Мабуть тому й почав відокремлюватися Евлогій від Константинополя й рівночасно шукав для своєї місії якоїсь канонічної бази через навіязання зносин з Тихоном. Тихон на-

дав Евлогієві титул: „єпископ західньої Європи“. В такім характері замешкав Евлогій спершу у Берліні, а відтак у Парижі, що став відсіль немов митрополичим самодільним його тронем. Звідсі розсилає Евлогій всякі розпорядження, творить дієцезії, іменує єпископів і т. д. Така поведінка гордого Евлогія викликала невдоволення в непривиклих до карности членів „Н. З. Ц. З.“, а передусім в Антонія, що вважав себе зверхником Евлогія. Тимчасом Евлогій листом з Парижа... призначає йому, Антонієві Сербію, як терен душпастирської праці, і тим самим заявляє, що журба за долю цілої еміграції є в руках не Антонія, але його — себто Евлогія.

У лютім 1921 р. „Н. З. Ц. З.“ переніс свій осідок з Константинополя до Білгороду в Югославії, одержавши благословення сербського патріарха. Ще того самого року відбувся собор православних емігрантів-єпископів у Сремских Карловцях при участі великого числа світських людей. З Парижа прибув також Евлогій. Під впливом розполітикованих російських ляків Собор більшістю голосів заявився за приверненням монархічного ладу в Росії. Евлогій здержався від голосовання і в сей спосіб зеднав собі прихильне становище Тихона, що пригтовляючись до „публичного акту покаяння за свої монархістичні прогріхи“, остро осуджував усі протибольшевицькі виступи розполітикованої еміграції. Наслідки ухвали Карловецького Собору не дали на себе довго ждати. Тихон у двох листах до „Предсідника „Н. З. Ц. З.“ Антонія“ та до „Голови православної церкви на еміграції“ Евлогія остро скритикував ухвали Карловецького Собору та під загрозою канонічних кар заборонив єпископам протибольшевицьку політику. В сей спосіб обсяг впливів „Н. З. Ц. З.“ й Антонія значно змалів, за се що раз більші компетенції осягав Евлогій, і в сей спосіб зачинаєся острий спір між Парижем а Карловцями.

Окружним письмом з серпня 1922 р. патр. Тихон заперечив всі права Карловецькому Синодові, подаючи потрійний мотив: 1) „Н. З. Ц. З.“ повстав без порозуміння з Тихоном; 2) переступив границю своїх компетенцій втручаючись у політичні справи; 3) на дальше є зовсім безпотрібний, бо вистарчає митрополича ексархальна власть Евлогія. — Вже 1. вересня 1922. відбувся зїзд православних єпископів у Карловцях, які більшістю голосів не прийняли до відома розпорядження Тихона, мотивуючи своє становище тим, що Тихон написав се розпорядження під впливом і примусом большевицької влади. Проти сеї ухвали були очевидно — Евлогій та його суфраган еп. Венямин. — Карловецькому сторонництву не полишилось ні-

що інше, як створити на місце розв'язаного „Н. З. Ц. З.“ новий заряд, що й зробили дня 1. червня 1923 р., користаючи з принагідного згромадження більшості правосл. єпископів у Карловцях — очевидно без порозуміння й згоди Тихона. У своїм рішенні єпископи покликалися на декрет Тихона з 1920 р. про автономний заряд правосл. церкви на еміграції. Новоутворений „Синод“ заступав місце „Н. З. Ц. З.“ Напрямна праця „Синоду“ була ще більше радикальна у відносинах до Москви як „Н. З. Ц. З.“ Ціллю „Синоду“ було створення автокефалії для емігр. правосл. церкви. Все таки ще й по смерті Тихона (1925) не прийшло до цілковитого зірвання зносин з московським патріархом. „Синод“ визнає зверхність так наслідника Тихона — Петра, як і Сергія, однак не покидає політики „пасивної резистенції“, не приймаючи до відома й не виконуючи розпоряджень московських патріархів. Всупереч поглядам Антонія (предсідник „Синоду“) Евлогій заняв становище цілковитої лояльності зглядом Москви. Безпосередню причиною до цілковитого зірвання зносин між Парижем і Карловцями була єпископська номінація архімандрита Тихона — теперішнього єпископа в Празі, якого Евлогій всупереч постановам „Синоду“ іменував без порозуміння з Антонієм своїм суфраганом та „єпископом Берліна й цілої Німеччини“. Безпорядно по сім Евлогій удався на єпископську конференцію до Карловців, де справа номінації Тихона виринула на порядок дня й наробила знече-
вля много галасу. Евлогій вже третього дня засідань опустив Карловці, мотивуючи тим, що він, як повновласник патр. Тихона, не може брати участі у нарадах „Синоду“, який хоче узурпувати собі автокефальні привілеї. В сей спосіб прийшло до цілковитого роздору між Евлогієм та Антонієм. По стороні обох противників угрупувалися деякі правосл. єпископи. Більший авторитет мав Антоній; за се сильніші плечі мав Евлогій: Сергія й „*placet*“ совітського уряду. По стороні Антонія станув також дотеперішній вікарій Евлогія — берлінський єпископ Тихон і се дало притоку до безприкладного в історії правосл. церкви двобою між Евлогієм а Антонієм. Евлогій телеграфічно повідомив Тихона, що позбавляє його уряду вікарія та забороняє йому виконання душпастирських обов'язків у Німеччині; його місце заступити має протоєрей Прозоров. Антоній іменем Карловецького Синоду заборонив Евлогієві втручатися в справи душпастирування в Німеччині, забороняє Прозорову справування душпастирства на терені Німеччини та апробує діяльність Тихона. Очевидно ні Тихон ні Прозоров не робили собі нічого з суспенз й оба дальше виконували свої

обовязки, причім один другого часто екскомунікував. Карловецький Синод зачав робити що раз голосніші закиди Евлогієві. Між іншим домагався від Евлогія розв'язання богословського інституту у Парижі закидуючи, що протестанський американський „Союз молодих людей“ фінансуючи сей інститут впливає також на догматичну сторінку виховання, а саме впроваджує протестанські принципи. На се Евлогій відповів подібним закидом на виданий Антонієм катехизм. Для кінцевого рішення спору Евлогій предложив Антонієві посередництво Константинополя. Се викликало обурення в Карловцях, бо в „російській правосл. церкві не було подібного випадку вже від половини 17. століття“. Вдобавку Карл. Синод суспендував Евлогія іменуючи на його місце дотеперішнього Евлогієвого вікарія в Лондоні архієп. Серафима. У таборі православної церкви починаєся новий роздор на т. зв. „Серафимців“ та „Евлогійців“. В таборі Евлогія полишаєся передусім молодь, що почуваєя йому до вдячності за матеріальну піддержку за посередництвом америк. „У. М. С. А.“.

Однак Евлогій діждався помочі з Москви. Патр. Сергій зажадав 1927 р. від усіх заграничних єпископів заяви лояльності зглядом большевицького ряду. Карловці — категорично відмовилися; Евлогій підписав. Вислід — зовсім льогічний: Сергій зарядив розв'язання „Синоду“ у Карловцях, як неканонічної інституції, а виконання сего зарядження поручив Евлогієві, якого узнав за правного свого заступника на еміграції. Сим фактом зачинаєся декаденція впливів Евлогія. Його суто совітофільський дух, рабсько-хитра фізіогномія вчорашнього вірного царського підніжка — а сегоднішнього большевицького оруддя, горда амбітність та нестерпимість зглядом других єпископів — все те підірвало його авторитет в еміграційних кругах. Більше симпатій зискує Карловецький Синод, який однак не маючи ніякої правної основи (з одної сторони конфлікт з Конст. патріярхом в справі розводів, з другої непризнання моск. патріярхом) не може розвинути своєї діяльності до сеї міри, щоби обєднати цілу еміграцію.

1930 р. св. Отець Пій XI. звернувся до цілого християнського світа з зазивом спішити переслідуванім за віру братям у Росії з молитвою о поміч від Бога. Сего зазиву послухали не лише католики, але й православні. „Синод“ у Карловцях видав спеціальні зарядження в справі молитов за переслідуваних братів під большевицькою кормигєю. Евлогій під натиском публичної опінії оголосив відповідне зарядження в справі молитов. Сим викликав він обурення совітського уряду, а тим

самим Сергія, що якраз таки сего 1930 р. мав свою славу „бесіду“, в якій заперечив правдивість релігійних гонень у ССРСР. Безпроводно Сергій відібрав Евлогієві митрополичу гідність, зложив його з уряду свого вікарія на Зах. Європу, й на його місце назначив у грудні 1930 р. архієп. Елевктерія з Ковна. Евлогій стративши ласку у Сергія їде враз із цілою своєю капітулою до Константинополя, піддаєся під владу патріярха Фотія II і сей іменує його ексархом на цілу західню Європу не зважаючи на протест румунського патріярха, приклонника Антонія. (*Echos d'Orient*. 37. (1934). Фотій II. оголосив, що всякі декрети, що виходять з Москви проти Евлогія, не мають стійности, бо Евлогій належить під юрисдикцію конст. патріярха. Ось і коротенька історія сего еміграційного православного хаосу, що зачався Карловецьким Синодом при співучасті ляків, а скінчився повним розламом ерархічної єдности. Хто властиво є канонічним зверхником емігрантів: чи Антоній — ніким непризнаний, чи Елевктерій признаний Москвою, чи Евлогій „вселенським“ патріярхом Фотієм II? Звідсито й така бездушність, безнапрямість й безвихідність у православному еміграційному житті. Овоч сего роздору такий, що більшість еміграції стає індіферентною, байдужною в релігійних справах або впадає в отверті рамена сектанства. Тільки здоровіший, віруючий елемент вертає туди, де знайти може правдиве заспокоєння душевних потреб — а саме до католицької Церкви.

Насуваєся питання: яка причина сеї анархії, розкладу, хаосу у православному життю? Відповідь одна: схизма, себто розлука зі здоровим, життєдайним пнем кат. Церкви, а через се брак авторитету й дисципліни, які є у кат. Церкви. Один православний єпископ¹⁾ у хвилі повної щирости висловився дуже похвально про кат. Церкву передусім видвигаючи її організацію та дисципліну. По його думці єдність організації се овоч непомильного одного авторитету (Папи), а дисципліна се овоч целібату католицького клеру. Завдяки здисциплінованості кат. клеру й єдности авторитету кат. Церкви згідно з волею Божественного основника має монархічну організаційну систему, підчас коли правосл. церква позбавлена ерархічної й авторитативної єдности ввела руйнуючу механічно-парляментарну більшовестеву демократію, допустивши до участі у провіді Церкви світських людей. Подібно як творець схизми Керулярій — се світська людина, що щойно по виборі на патріярха став єпископом — так і взагалі світський дух переважає у церковнім

¹⁾ Подаю за Зігбертом Вітмайстром, який промовчує ім'я сего єпископа.

житті православія аж посегоднішні часи. Не маючи непомильного авторитету, православна церква стараєся знайти свій авторитет і життєдайну силу в особі світських цісарів (цезаропапізм), царів, а то й президентів республік (Польща); в сей спосіб повстає з православної церкви якийсь дивогляд: духовний тулів (єрархія), а голова світська (цісар, цар і т. д.); надприродний організм — а життєдайний принцип природний земський. Чи се не парадокс? Посторонній, об'єктивний глядач, навіть негатолик мусить признати, що в органічній системі православія не достає якоїсь части і то суттєвої, що для схизматичького стада нема іншої ради, як повернутись до властивого пастиря. Ось сегоднішний великий схизматичький ляїк-теолог Бердяєв, глядячи на сей безприкладний спір між православними єпископами дає таку заввагу: „Наглядний спір між російськими емігрантами-єпископами виказує, що ніякий з них не є непомильний. Лише католицизм має докладну й логічну ідею непомильності й єрархічного авторитету. Православіє дійсно усім різниться від католицизму, що воно не має ніякого учительського непомильного уряду. Впрочім, якщоб у православній церкві кожний єпископ посягнув по папський уряд непомильності — вкортці требаби з конечности опинитися у домі божевільних. Один, одинокий непомильний Папа практично можливий. Але бути окруженим двадцятьчотирма папами, що між собою спорять, се те саме, що виставляти себе на заворот голови“. — Основа церковного авторитету се — правда, істина. Тому для Церви — непомильний один авторитет абсолютно конечний. З хвилею, коли якась частина відлучуєся від Церкви, затрачує правду, життя і її жде подібна доля, яка стрінула православну еміграцію. Який вихід для православної церкви? Одинока дорога се поворот до кат. Церкви, якої видимим головою є наслідник того, що йому сказав Ісус: „Ти еси Петр, і на сім камені созижду Церков мою і врата адова не одоліють єя“.

---

* * *

Нагірна проповідь Ісуса Христа після св. Євангелія Луки (VI, 20-49)

(Продовження)

б) Євангельські горя.

В трох дальших стихах, а саме в 24-ім, 25-ім і 26-ім, проголошує Ісус Христос горя проти тих людей, котрі своїм грішним життям і поведенням притиворічать тим взнеслим моральним засадам, які виражені в євангельських блаженствах. Ті горя пропущені у св. євангелиста Матея. За те у св. євангелиста Луки вони тим краще пояснюють і висвітлюють ті євангельські чесноти, які вони порушують і зневажають.

а) Горе богатим!

Стих 24: „Обаче горе камх богатым: якко штоїте стѣшеніа кашего“. Вираз „обаче“ ужитий тут до вираження протиставлення між блаженствами а почвірним „Горе!“ як цілости. Вслід за тим се відноситься не тільки до першого „горя“, але не менше також до трох дальших. Заразом ясніше ставить перед очі кару, яка грозить за гріхи, поповнені проти поодиноких євангельських блаженств. З цього слідує, що набуття тих чеснот у якимсь степені, що містяться у поодиноких євангельських блаженствах, це не рада, полишена довільному виборові свободної волі людини, як приміром євангельські ради, лише строгий і моральний обовязок, за якого занедбання грозить чоловікові кара.

Так горе, лихо буде в першій мірі тим, для котрих найголовніше завдання і стремління дня, просто стихійне, у своїй завзяттї та у своїй розгоновій силі нестримна погоня за добрами і багатствами цього переминаючого світа! Горе тим, що їх огнем пристрасти і ненаситного грішного пожадання розпалене серце любить у посіданню і надмірнім уживанню матеріяльних, дочасних дібр; а ненавидить, легковажить та опрокидує такі духові цінности як віра і побожність, любов і надія, ласка і чеснота! Горе їм, бо вони по причині свого непогамованого, сліпого привязання до цього безвартісного, матеріяльного світа далеко, далеко відбігли від своєї правдивої, багатой і щедрої духовної потіхи, яку можна знайти і посісти одиноко лише у многочисленних, надприродних скарбах і добродійствах месійного царства! Горе їм, бо місто сподіваної і недоцільно пошукуваної радости, ожидає їх тільки вічний смуток, неограничений, нескінчений біль і розпука!

В) *Пре насиченим!*

Стих 25: „Горе ба́мъ ꙗ́кѡ ꙗ́ко кѣ́зѣте“.

Горе тим, що надмірно насичені дочасною матеріальною стравою, котрих широкі і довгі великопанські столи вгинаються під тягарем дібраної їди і напиків, котрим з дня на день всміхаються веселі розкоші, гні розривки і вигоди! Горе тим, які багатого, ситого корму для своїх спрагнених душ шукають лише у марній, світовій саві, пустім людським поважанню та в незаслуженім признанні і пошані! Горе тим, які насолоду, веселість і вдовілле черпають для себе лише зі земських утіх і приємностей та зі земського щастя! Горе їм, бо вони своїм поступованням уподібнюється до того пожадливого євангельського богача (Лк. 12, 16²¹), котрий на вид своєї щедро і багато зародившої ниви, рішився збудити старі, збіжєві склади і стодоли, побудувати на їх місці більші, нові. Надто у своєму затверділому, зматеріялізованому серцю, нерозумно сказав: „Дше, ꙗ́маши мно́га: ба́га, ле́жа на лѣ́тѣ мно́га: почика́й, ꙗ́ждѣ, пій, весели́са!“ Та Бог, той безконечно милосерний, але zarazом строго справедливий серцевідець Бог, загрозив, що таки ще тої самої ночі, під яку він мріє такі недорічні, безбожні гадки, забере йому душу, а те все, що він у своїй бездонній захланности приготував, кому буде?! До таких, мраковиною вузького, короткозорого матеріялізму і дочасного уживання осліплених людей, можна сміло примінити слова св. Апостола Павла. Він, характеризуючи їх вправді коротко, та за те ядроно і досадно, каже, що їх богом се їх власне черевко: „И́маже бо́гъ чре́во“ (Фил. 3, 19).

Прикра, незавидна й гірка доля чекає їх за те у другому, позагробовому життю! Неминуcho прийде той час, коли вони полишать по цьому боці могили своє багате, надмірно нагромаджене майно. Тоді проминуть їх веселі, змислові розкоші і забави, пропадуть безповоротно і безслідно всі привабні туманні марноти і примани цього світа; а на їх місці стане перед ними жахливий, відражаючий образ страшної, проклятої, непереминаючої вічності. Там відчують вони дошкульний, ціле їх марне ество наскрізь пожераючий, а ніколи неугасимий голод Божої ласки, якій вони колись так вперто і так завзято протиставились; голод месійного царства, якого вони безцінними добрими колись так помітували і погорджували; голод благовісного, щасливого оглядання Божого лиця, яке вони колись так ненавиділи й ображали! Там безнастанно буде їх мучити і жалити вічна нудьга і спрага, якої вже їм ніколи, ніколи

не дасться заспокоїти і втихомирити! Там не зазнають вони навіть і такої, малої, хвилиної полекші, о яку просив колись Авраама інший євангельський богач. Він глядячи з пекольної безодні в гору, побачив убогого і нужденного колись, а тоді вже ущасливленого Лазаря на його лоні. Та замість отримати сподівану і прошену полекшу, почув він суворі і тверді слова Авраама: „Чáдо, помани, ꙗко коспрі́ах є́си ба́гáа кѣ́ жикотѣ́ тво́єму, ꙗ́ Лазарь та́кожде за́аа: ны́нѣ́ же за́дѣ́ стѣ́ша́ется, тѣ́ же стра́деши“. (Лк. 16, 25).

γ) Горе тим, що сміються!

„Гóре ка́миз смѣ́ючимѣ́а ны́нѣ́: ꙗ́ко козри́да́ете ꙗ́ коспла́чете“.

Трете євангельське горе є звернене проти тих, що впоєні своїм дочасним поводженням і щастем, ликують, тішаються і сміються, а для котрих натомість дух розкаяння, дух жалю і покути чужий і далекий. Заспокоєння своїх журб, своїх прикростей, своїх недомагань і смутку шукають вони лише в земських радощах, грішних розривках і утіхах, а погорджують за це цією справдішною духовною радістю, яку самотньо може дати сильна, щиро в серцю принята, а відважно устами визнавана віра в Бога, та совісно, витревало і з любов'ю в життю переведена наука Христа. Це ті, що зівсім не зважають на так ободряючу й так часто подавану їм євангельську надію, що то розкриває перед нашими очима незміримі радощі будучого вічного щастя, а самотньо лише від цього марного, переминаючого світа сподіються радості, добра і спокою.

Та горе таким легкодухам, яким тепер на устах лише сміх, безжурний погляд в очах і наруга! Горе їм, бо після вживання понад міру дочасних розкошів, утіх і приємностей, що лиш хвилино й облудно упоюють їх та розвеселяють, постигне їх тим тяжча кара, тим доскульніший біль у другому, позагробовому життю, життю так недалекої і так неминучої вічності! Лихо їм, бо замість сміху і радості очікує їх там лише зойк і нарікання, безвихідне горе, безвиглядна розпука! У тім своїм тяжкім незавиднім стані будуть плакати пекольним, божевільним плачем, будуть з невимовного болю ридати, будуть свій нерозум, свою мачуху судьбу проклинати, одначе це все не принесе їм вже ніякої полекші, пільги ні розради! Те горе стане для них тим більше строге, тим більше страшне і завзяте, чим більше завзятий і неуступчивий був їхній спротив проти цієї справдісної радості й утіхи, яку їм так часто і так щедро подавала в цьому життю Божа ласка і пребогата Христова наука!

д) *Горе жадним похвал і слави цього світа.*

Стих 26: „Горе, егда добрых рекѣтъ кѣмъ кѣи челоѣкъ: по гѣмъ бо тво-
рѣхъ ажѣ пророкомъ ѡтцы ихъ“. В цьому четвертому, а zarazом і останньому горю четверте блаженство у св. евангелиста Луки знаходить своє різке протиставлення. Його дасться пояснити на такому порівнянні, а саме: знеславлення, наруги, переслідування і терпіння є у щасливій, райській країні 4-ого блаженства простим і певним шляхом до досягнення справдішних небесних почестей і слави. Тимчасом земський, незаслужений розголос, зле прийняті і поняті похвали, марна людська слава та оперті на них гордість, симолюбство і самоцінення є у по-
нурому, темному пустарі останнього горя простою дорогою до страшної, неминучої загибелі душі і вічного осудження.

Повище проти жадних похвал і слави цього світа звернене евангельське горе набере ще більшого й особливішого значіння тоді, коли усвідомити собі, що се була поважна пересторога, яку лишив Спаситель своїм ученикам і усім проповідникам і післанникам Своєї Божої науки. І так — по думці цієї перестороги — правдивий щирий ученик Христа не повинен і не сміє ставити за ціль у своїй праці шукати марних світових похвал, людської нагороди і признання. Навпаки! Він має виключно стреміти до поширення Божої слави і Божого царства, а старанно оминати людські похвали, ними погорджувати та всюди їх відкидати! А так поступати має він не тільки тому, що вони як переминаючі, змінні і непевні надто звичайно дуже часто пересаджені, нещирі і хитрі не представляють собою ніякої справдішної, дійсної вартости для надприродного життя, але ще більше тому, що вони небезпечні для чесноти невинности, безінтересовности і покори. В слід за тим для готовости і можности успішної, хосенної праці для людей других! Такі похвали, якщо він їх приймає та ними насичується і упокоюється, зродять і виплекають у нього небезпечну гріховну пристрасть, а це пристрасть гордості, самопевности, самолюбства, зарозумілости та пересадного, високого цінення самого себе. А це уже підваження та просто руїна цілого його духовного життя та руйнує його спосібність до корисної і видатної праці для других!

Ізза цього кождому вірному і доброму ученикові Христа треба рішучо і невідклично далеко від себе проганяти всяку спокусу до похвал та підхлібного й безвартісного признання від цього світа, бо погоня за ними та пожадання таких похвал незгідне ні з духом ні зі змістом Христової науки. Тому цей, хто їх бажає і шукає, не може ніколи бути правдивим учени-

ком Христа. Навпаки! Він буде тоді радше подібний до тих ложних, фалшивих пророків у Старім Завіті, які задля звичайних, матеріальних зисків, задля марних людських зглядів і слави віщували Жидам щасливу, рожеву будучність, заповідали їм небувалий, земський добробут і поведження. В дійсности була це тільки омана, обчислена на власну користь та низьке, матеріальне уподобання і дочасні аспірації Жидів! Так само поступають ті, котрі у своїй праці шукають не Божої слави і спасення безсмертних людських душ, але тільки свого власного „я“ та свого власного дочасного добра! Вони тим самим отримують свою нагороду, тому якоїсь іншої, ліпшої заплати не можуть вже очікувати.

З цього ще не слідує, що справдішній ученик Христа мусить відкидати справедливу, добре заслужену і слушну славу у людей. Тим самим не можна ще з цього заключати, що він не може розважно і второпно одобрювати якої безсторонної, позитивної оцінки та признання своїх досягнень і успіхів на полі своєї праці. Ні! Він не мусить їх відкидати, він лише обов'язаний поставитися зглядом них критично, т. зн. з належною повздержністю, виrozumілістю та зрілою розвагою. Він повинен завсіди пам'ятати, що не для них ані не задля них він обов'язаний працювати, але що вся його праця, всі його старання і труди мають постійно прямувати до своєї властивої й остаточної мети, а саме до поширення Божої слави та до спасення людських душ. Він не може також забувати, що він сам у собі немичний та що всі позитивні успіхи його праці завдячує не своїм марним силам, лише надприродній Божій допомозі й опіці. Золоте правило, як належить думати і поступати у цьому згляді, подає нам найбільший по Христі проповідник Божого слова, великий душпастир та славний апостол народів св. Павло. Він мимо цього, що для Божого царства о много більше потрудився, як всі прочі апостоли, ніколи не забував на свою людську немич та на свою повну залежність від Бога. Він казав: „Благодатію же Божією єсмя, еже єсмя, и благодать е҃го, а́же ко мнѣ, не тѣла вѣсть, но паче крѣху́ ихъ потрѣдиха, не азъ же, но благодать Божіа, а́же съ мною“ (1 Кор. 15, 10)! А на другім місці: „Ѣще хвалити҃ся ми подобаетъ, съ нѣмощи моею похвалю́са“ (II. Кор. 11, 30)... „Бладоу́тѣ сѣво похвалю́са паче къ нѣмощехъ мои́хъ, да вселѣтѣ къ ма́ силѣ Христо́ва“ (II. Кор. 12, 9)!

В) Любoв ворогів (ст. 27-35).

В дальшій частині нагірної проповіді взиває Спаситель Своїх учеників, ісповідників, послідувателів і Апостолів до

присвоєння собі тої чесноти, котра вимагає від чоловіка вищого рода посвяти, вищого змагання і зусилля духа і духових стремлінь — чесноти, яка досягає самих вершків героїзму. А ця предивна, велика чеснота це любов ворогів! Спромогтися на справдішну, щиру любов ворогів та вдержати її постійно, це по правді противне, гірке і немиле для упавшої природи чоловіка; це дійсно прикре, невиносиме і тяжке для його нахилу до гніву, жадоби мести і відплати. Треба нераз звести зі собою незвичайно завзяту і вперту внутрішню боротьбу, заки чувство такої чистої любови розігріє і втихомирить його тверде, роздраженням й обуренням перепоеє серце!

Не можна забувати, що в часі, коли Божественний Спаситель голосив Свою повищу моральну засаду, клич такої любови це щось тоді нечуване, чуже й незнане для тодішніх людей, для тодішнього світа. Навпаки! Ненависть і завзяте, жорстокість і немилосерде так глибоко вкорінилися тоді в людських серцях і почуваннях, що не лиш не оказано любови та зрозуміння і вибачливости для своїх ворогів, але навіть для немічних і слабих, упосліджених з природи й опущених не проявлювано належного приязного спочуття й милосердя! Якраз довилічення цієї тяжкої, хронічної, загально-людської недуги, ужив Христос у своїй незглибимій, Божій мудрости просто протилежного, відворотного до неї засобу. Тим засобом була чиста і непорочна, надприродним подихом Божої ласки розігріта, братня любов, яку Спаситель наказав оказувати всім людям, не виключаючи й ворогів. Тим підніс Він започатковану і установлену Собою новозавітну праведність, життєву прямодоцільність і мораль на недсяжні і ніколи для звичайної людської моралі недоступні висоти досконалости і вартости, розвитку і краси.

Чудодійною струєю чистої євангельської любови треба було оживити і скріпити перш за все серця тодішніх, з поганства навернених християн; тих християн, що то вже на значних просторах сучасної римської держави перейшли були знамениту школу релігійного освідомлення у великого апостола народів св. Павла. Тому то і св. євангелист Лука, який написав і призначив був своє Євангеліє якраз для навернених через св. апостола Павла еллино-християн, помістив у самій середині Христової проповіді на горі науку про любов ворогів, її прикмети та спосіб її виконування. Тим хотів своїм читачам дати до пізнання, що любов ворогів не тільки конечна передумова до участі в Божім царстві, а також і необхідний середник до всегдашнього, витревалого поступу у християнській праведности і совершенстві.

Св. євангелист Матей, передаючи у своєму Євангелію зміст науки Ісуса Христа про любов ворогів (5, 38-48), долучує ще до неї пояснення, як до kwestії цієї любови відносилися старозавітні та сучасні йому Жиди. А іменно він каже, що у Жидів у ділі відношення до ворогів обов'язувала засада, яка знаходила свій вираз у словах: „Єко за око, з'єх за з'єх“ (Мт. 5, 38). Тимчасом св. євангелист Лука цю згадку про становище Жидів у kwestії відношення до ворогів пропускає і не порушує зовсім цієї теми тому, що читачі його Євангелія не дуже визнавалися та загалом не займалися жидівськими звичаями, приписами і установами.

*а) Обов'язок любови ворогів та спосіб її оказування
(ст. 27-30).*

Стих 27: „Но кáмх глаголю сáмшáцимх любите крагi бáша, дóбро тко-
рiте ненавiдáцимх кáсх“.

Стих 28: „Благословите кленѣциа кѣ и молитеся за творáщих кáмх
обiдѣх“.

Словами: „но кáмх глаголю сáмшáцимх“ звертається Божественний Спаситель просто до окружаючого та слухаючого його, численного народу, а не безпосередно лише до своїх учеників і апостолів. Після тих слів наказує Він всім Своїм слухачам, щоби вони любили своїх ворогів, щоби добро творили тим, що їх ненавидять, благословили тих, що їх кленуть та щоби молилися за тих, що наносять їм знеславлення і завдають їм обиду! Отже любов, яка належить ворогам, має зроджуватися і зачинатися в серцю, відтак проявлятися в словах, уформлюватися в добрих ділах, а завершуватися в молитві. В слід за тим ми обов'язані: ворогів наших теплом серця нашого обнимати, устами благословити, ділом спомагати, а молитвою спасати!

В послідуючих дальше словах подає Спаситель три конкретні взірці, як треба у практиці оказувати любов для ворога, котрий нас чинно зневажає і болючо кривдить. Він каже:

Стих 29: „Бѣѹщемѣ тѣ кѣ ланиѣх, подаждѣ и дрѣвѣю: и ѡтѣ кзимиаѹ-
щѣго тѣбѣ рiзѣх, и хiтѡнѣх не козвраниѣх“.

Стих 30: „Всáкомѣ же просáциемѣ ѡ тебе, дай: и ѡтѣ кзимиаѹщѣго тѣбѣ,
не истазѣх“.

То значить: якщо тебе коли хто вдарить в одне лице, то настав йому і друге, а коли стягне з тебе твою одєжу, то не зборонюй йому і сорочки! Дальше! Якщо колись хтось просить чогось у тебе, то йому це дай, а коли забрав тобі що, то не відбирай!

Приміри ті належить розуміти образowo та пояснювати їх

в слідуючий спосіб: Коли тебе твій ворог понижає, несправедливо нападє та брутально кривдить, у тих найтящих і найболючіших для себе хвилинах так поступай, щоби твоя любов і твоя лагідність, твоя терпеливість і вибачливість супроти нього станули без порівняння вище від його жорстокости, нелюдности і злоби! Так тоді заховуйся, щоби ти його переміг не відверненням проти нього вістря меча його власної завзятої, грішної строгости і ворожнечі, а навпаки, розоружуючим і втихомиряючим теплом великої, моральної доброти, зрілої культури серця і горячої любови! Так тоді справуйся, щоб і найбільше завданє і нанесенє тобі пониження знеславлення, всілякий біль і терпіння, не змогли забрати тобі тої маєстатичної поваги, тої здержливости, спокою, погоди і рівноваги духа, які моглиб і повинні стати для твого ворога доброю, високою школою, а це школою навернення і примирення, опам'ятання і поправи!

Науку Божественного Спасителя про любов ворогів пояснюють декотрі некатоліцькі екзєгети невірно і по тій причині в пояснюванні цієї науки попадають у два протилежні екстреми. І так, одні викладають її в цей спосіб, що неначе Божественний Спаситель тою заповіддю любови ворогів зносить існуючий у світі моральний порядок та тим промощує дорогу для всякої беззаконности, насильства і безкарности. Один з представників цього погляду, Elbogen у творі: „Die Religionsanschauungen der Farisaer“, висказує думку, що нібито проголошені через Христа Спасителя моральні принципи і засади не дадуться ніяк погодити з існуючими державними законами та карними цивільними приписами та установами.

В другу знов крайність попав у повищому згляді знаний російський письменник Лев Толстой. На його думку, науку Ісуса Христа про любов ворогів требаб розуміти і пояснювати, що не лиш не можна карати ближнього за поповнені ним проступки і злочини; а навпаки, належить в спосіб цілковитого пасивного піддання заховати повну уляглисть супроти нього. Це т. зв. толстоїзм, себто напрям, який стремить до вироблення в людині совершенного піддання, пасивности і сервілізму!

Та заступники першого й другого напрямку модерної акадолицької екзєгези, з котрих кождий в теорії безосновний і фалшивий, а в практиці небезпечний і шкідливий, не спосібні, згідно не розположені до цього, щоби правильно зрозуміти та вірно вилжити дійсний, автентичний змисл науки Ісуса Христа про любов ворогів. Бо справдішний змисл цієї науки, згідно з авторитетним навчанням св. Церкви, не є і не може бути такий, неначе ніколи не можна було упітнутись о напрату неспра-

ведливо зазнаної кривди і понесеної шкоди та о належне за-
доситьучинення за неї. Таксамо не можна ніяк твердити, що
немов державно-політичний порядок на світі, який містить в собі
карні закони, приписи й установи, злишний, непотрібний і не-
етичний. Божественний Спаситель так ніколи не вчив, тому і
Його науки про любов ворогів рішучо не можна так розуміти, ні
пояснити. Навпаки! Христос Спаситель на конкретнім примірі
зі Свого власного туземного життя вказав якраз на щось
противне до повищих ложних доктрин!

І так, коли в часі переслухання перед жидівським архие-
реем Анною, один з приявних там архиерейських слугів бру-
тально ударив Спасителя в лице, тоді Христос, виступаючи
в обороні Своєї невинности, заявив з повною рішучістю: „Ще
зак'ї глаголахъ, скидѣте съ мѣнъ: аще ли добръ, что мѣ вѣши“ (Йо. 18,
23). Тим самим Божественний Спаситель поучує, що можна упо-
минатися о направу своєї, незаслужено понесеної шкоди та
о надолуження своєї несправедливо зазнаної кривди. Також дав
тут примір, що в обороні своєї невинности можна і належить
гідно виступати.

Коли отже Христос Господь у нагірній проповіді каже:
„Нѣкуемъ тѣ къ ланитѣ, подаждь ѡ дрѣво: ѡ отъ кзнимѡщаго тебѣ ризѣ,
ѡ грачѣ не козбранѣ“ й т. д., то тими образowymi словами виска-
зує практичну, моральну засаду, яку треба цінити та вірно збе-
рігати в життю. А змісл цієї моральної засади, як це вже на
своєму місці було сказане, такий: хто хоче йти в життю до-
рогою праведности та посідати і задержати на стало щирю,
справдішну любов до ближнього, а тим самим і до ворогів;
тим ще не зрікається дозволеної, достойної оборони правди
та своєї власної невинности. Всеж таки повинен придавлювати
в собі старанно всяку жадобу відплати і мести, якаби по при-
чині зазнаної ним від ворога кривди, пхала його до нерозваж-
них грішних діл і проступків. Він повинен усіми силами змага-
ти, щоб задержати рівновагу духа й супокій. Заразом має
заховати таку високу доброту і любов у своєму серцю, щоби
ворог не міг опертися подавляючому вражінню та прямо роз-
броюючій силі тих його чеснот та чувся морально застидже-
ний і побіджений! Словом він повинен прямувати неструджено
і безупинно, щоби свою любов ворога поставити на висоті най-
вищої евангельської праведности і героїзму, на такий, яка мож-
лива для людини при помочи Божої ласки.

Найкращий та найвзнесліший взір такої любови лишив нам
наш Божественний Спаситель, Ісус Христос. Мимо неспра-
ведливого смертного присуду, що видала найвища жидівська

рада; мимо страшних, жорстоких побоїв, мимо найбільшого пониження, знеславлення, поранення і окровавлення; а вкінці мимо соромного прибиття до хреста і висмівання, не нарікав, не осуджував своїх ворогів; а навпаки, великодушно прощав та молився за них до Свогого небесного Вітця: „Сѣте, отпѣсти ѿ насъ, не вѣдаѣтъ во что творѣтъ“ (Лк. 23, 34).

Та на жаль, як нераз інакше буває в нашому життю в практиці! Буває, що наша первородним гріхом ослаблена і зіпсута природа йде в таких випадках якраз у протилежному напрямі! Як вона похопна і склонна до скорої і завзятої реакції проти всіх противенств, що стоять їй на дорозі! Як нераз рветься до строгої мести і відплати не лиш за якусь тяжку кривду і обиду, але за найменші навіть ухиблення і промахи зі сторони ближніх! А вжеж Христос Спаситель лишив нам лік проти тої слабости, подав нам Свою науку, прирік нам ласку і поміч в любови. Що більше! Щоб ті середники можна тим лекше і тим скоріше примінити в життю, подає ще Спаситель в тій самій Своїй проповіді на горі, у якій приказав нам любити ворогів, ще також і Своє золоте правило.

*β) Золоте правило практичного пожиття з ближніми.
(Ст. 31).*

Воно звучить (стих 31): „И ѡкоже хощете, да творѣтъ каѣмъ чело-вѣкъ, и вы творѣте ѿ насъ такожде“. І як хочете, щоб чинили вам люди, і ви чиніть їм таксамо.

Пояснення: коли бажаєте, щоб вам люди давали прислугу та чинили добро; коли хочете зберегти належну любов до ближнього, то й ви служіть їм та відплачуєте їм повсякчасно добром! А якщо не бажаєте собі, щоби хтонебудь робив вам прикрість та спричиняв журбу, смуток, біль і терпіння, пам'ятайте, щоби і ви не чинили їм цього ніколи! Словом, не робіть другому цього, що вам самим не мило, а тоді як слід заховаете і любов ближнього і любов ворогів! І це нехай стане практичним моральним і суспільним правилом для вашого життя!

Ця прекрасна соціально-моральна засада своїм змістом така висока і глибока, а своїм віртуальним обсягом така далека і широка, що повинна найти всестороннє практичне примінен-ня. Та засада як і взагалі ціла Христова наука про любов ближнього і любов ворогів не обмежується лиш на приватне, родинне і товариське життя людини, але не менше вона обов'язує і у взаємному, збірному, чи сусідському пожиттю цілих суспільностей, держав і народів. Та на жаль, про зовсім щось противне свідчить та оповідає історія! На жаль, історія кон-

кретними фактами доказує, що в області міжнародного та між-державного життя не тільки не зберігається взнеслих засад і правил наказаної Христом Господом любови ближнього, но навпаки, нераз нарочно, свідомо і доцільно поступається зовсім протилежно! Саме вона, ця учителька історія, вчить, що в царину збірного життя людей а то й цілих держав і народів входить ненависть, викликається антагонізм, взаїмну ворожнечу і недо-віря, розогнюється жадобу мести, матеріяльних користей і зис-ків, затирається зрозуміння та всяке почуття для слухних, вповні оправданих і справедливих потреб другого. Так підри-вається і анархізується суспільні й моральні відносини між людьми, щоб їх вже ніколи не можна було до належного рівня піднести. Тому без ніякого сумніву сміло можна сказати, що знехтування і брутальне потоптання у збірному життю держав і народів взнеслих засад любови ближнього, це головна при-чина сьогоднішньої, тяжкої матеріяльної скрути, а ще більше загального, духового і морального занепаду.

А вжеж обговорена в горі засада, це практичне життєве правило шляхотної та чистої любови. Сам бо Спаситель у св. євангелиста Матея доповнює його словами: „Сѣ бо єсть законъ и прорѣцы“ (Мат. 7, 12). На цьому правилі та на вираженій у ньо-му заповіді любови спирається весь старозавітний закон і про-роки! Чому? Бо так старозавітний Божий закон, як і пророки стреміли до цієї одної, головної ціли, а саме, щоби до холодних, зледоватілих людських сердець промостити шлях для горячої та щирої любови Бога понад усе та нашого ближнього як са-мого себе.

(Продовження слідує).

Нарід, а держава в світлі католицької соціології

(Закінчення. — Гляди: Добрий Пастир. Ч. I. ст. 24-34).

V. Національні меншини.

Буває, що народи в цілості або їх менші чи більші частини не входять у склад своїх власних, національних держав. Се тому, що або ще не мають власної держави, або за їх згодою чи таки проти неї прилучили їх до чужих їм національно державних організмів. Тоді вони у відношенню до державного народу становлять т. зв. національні меншини. Під теперішню пору національні меншини не завсігди творять предметово однородне поняття. Можна іменно розрізнити дві окремі категорії, а саме: національні меншини у стислому, та національні меншини у ширшому, та невластивому значінню.

а). І так, коли ходить про значіння поняття першої категорії національних меншин, то належить розуміти такі національні групи народу, які у протиставленню до другого у відносній державі пануючого народу не лише номінально, но також і реально становлять меншість на замешкалій території. Іншими словами, пануючий нарід у відношенню до них є більшістю не тільки як цілість, що займає увесь простір відносної держави, але також і як часть на тій території, яку він разом з ними замешкує.

б). Інакше мається справа з другою категорією національних меншин, а це з меншинами у невластивому цього слова значінню. Це такі національні групи у якійсь державі, які можна вправді назвати меншинами, одначе лише у відношенню до пануючого народу, як цілості; а не у відношенню до тої його части, яка разом з ними заселює одну й ту саму територію. Навпаки у протиставленню до цієї останньої становлять вони більшість, та мають над нею не тільки чисельну, но дуже часто також і побутову перевагу, а саме тоді, коли вони є первісними мешканцями своєї землі, а пануючий нарід є на ній або просто наїзником, або звичайним, чужим, напливовим елементом.

Таким чином в області міжнародного життя вяжуться нераз зі собою дві ріжні, прилюдно-правні, а заразом і політично-моральні квестії, а саме державна з національною. І вони вимагають властивої, так теоретичної, як і практичної розвязки та справедливого, річезового й доцільного примінення.

VI. Основи правильного відношення держави до поодиноких, її територію замешкуючих, національних меншин.

а) Відношення держави супроти національних меншин взагалі. Кожда держава, що в своєму органічному складі містить т. зв. національні меншини, повинна пам'ятати й дбати про це, щоб її поступування супроти тих останніх було морально правильне, поправне і справедливе. Вона не сміє ніколи переочувати свідомо факту, що усі, її територію заселяючі меншинні народи мають з природи річи такі самі прилюдні і приватні, горожанські права, що й нарід пануючий. Вслід за тим не можна їх ніколи в тих правах дозволено обмежувати, а тим менше цілковито їх і позбавляти. З цієї принагідної обставини, що у тій, або іншій державі є якийсь нарід — у протиставленню до пануючого — числом менший, та своїми силами слабший, цілком не впливає, що він має посідати менші від нього, горожанські права й привілеї, а поносити натомість такі самі або більші прилюдні тягарі й обов'язки.

Навпаки! З огляду на факт, що відносний, меншинний нарід, хоч числом менший, та силами слабший, є в цьому самому ступні й значінню, що й нарід пануючий, природним, органічним членом держави. Тому підлягає не менше таким самим прилюдним, цивільно-правним обов'язкам, та має поносити не лише такі самі прилюдні тягарі й свідчення, но також має слухне право користати з усіх тих дібр, які всім горожанам держави без ніякого розбору, ріжниць й обмеження вже з самої природи, та опертої на ній легальної справедливості прислуговують! Що більше!... Цей нарід якраз по тій причині, що він нарід меншости й слабший, має повне право домагатись від держави ще пильнішої й більшої опіки й помочі, як у відносній державі пануючий нарід.

Держава, як така, не може ніколи бути якимсь свого роду монополем одного народу, ані доменою свого націоналізму, що бажавби жити і розвиватися коштом чужих народів. Навпаки, — держава з природи річи має бути рівномірним, рівноправним, та рівноподільним добром для усіх у державний організм входячих народів, хоч деякі з них не булиб ніколи державним народом.

Цю засаду можна ще інакше й ширше пояснити:

Держава як звершена суспільність має з природи річи за задачу, дати та трівко забезпечити усім своїм горожанам духовий і матеріальний дочасний добробут. Тому, коли посідання

найвищої, політичної влади на національно мішаній території — завдяки принагідним, історичним обставинам — знайшлося в руках одного народу, то цей останній не може справувати її дозволено виключно лише для своєї власної користи, з поминенням підлягаючих йому, других народів. Через це другі національності стають покривджені, або й цілком позбавлені тих прав, що їм слушно з природи річи прислугують. А що до збірної суми тих прав належать не тільки самі зверхні, матеріальні добра, але також і духові цінности, як народність та питомі її прикмети, тим самим без порушення справедливости не вільно недержавних народів позбавляти ні одного з тих прав, яких їм з титулу національної кваліфікації надала вже сама природа. В противному разі, коли держава не сповняє цього природного обов'язку, та коли вона вслід за тим у відношенню до деяких, її територію замешкуючих народів, вступає на шлях національної тиранії та політичного насильства й гнету, тоді попадає не лиш в колізію з природним правом, але ділає також на свою власну некористь і шкоду. Тим бо наражує себе непотрібно на наслідки, які звичайно викликають у покривджених горожан свідомість національного гнету, політичної тиранії й публичної несправедливости.

б). Як держава порушує природні права національних меншин. Коли річ у цьому, щоби держава у своїх чинностях не ділала на шкоду поодиноким і тим не порушувала природного права, мусить вистерігатися таких надужить:

1) Усякого переслідування, поневіряння та упосліджування мови національної меншини, яка в даній добі підлягає її зверхньому, політичному правлінню. Се обявляється:

Усуванням матірної мови такого народу з існуючих на його національній території, прилюдних, середних і вищих шкіл і наукових державних заведень, до яких в рівній мірі повинні мати доступ усі її горожани, а не лише ті, що є членами національної пануючої більшости у державі.

Обмежуванням а то й просто заборонаю уживання матірної мови національної меншости в області прилюдного життя й ділання, як в адміністраційних, цивільних урядах, судах, публично-правних заведеннях і т. п. — з рівночасним надмірним плеканням та усильним протегуванням т. зв. державної мови.

2) Держава повинна також оминати усякого попирання завоєвницьких, націоналістичних посягань сильнішого народу на права слабшого, а з окрема т. зв. національної асиміляції, т. зн. спроб цілковитого, або хоч частинного, насильного злиття слабшого народу з сильнішим. Це противиться природному праву.

До такої протиприродної, морально недозволеної, політично й суспільно шкідливої, насильної асиміляції національної меншості з державним, належить в першій мірі шкільне і поза-шкільне виховання молодого покоління цього народу в тім напрямі, щоб воно затратувало привязання до своєї рідної мови; покидало любов до свого власного народу; занехувало знання своїх культурно-національних цінностей та своєї рідної історії, а рівночасно перетворювалося помалу й систематично в податний та для племінного присвоєння й погличення через пануючий нарід пригожий етнічний матеріал.

Держава не повинна й не сміє рівнож попірати нахабну колонізаційну експанзію пануючого народу з національною, матеріальною й моральною кривдою слабших, та з тим наміром, щоби для влекшення й прискорення реалізації морально недозволених, асиміляційних програм скріпити етнічний елемент своєї національної більшості на територіяльних областях національної меншості. Навпаки, вона повинна так поступати, щоби територіяльні й земельні потреби кожної її національної меншості були справедливо заспокоєні.

До зразкових, клясичних актів такої, морально недозволеної, колонізаційної експанзії належить між іншим насильне поселювання військових і цивільних колоністів на розпарцельованих на території націон. менш. великих земельних посілостях. А рівночасно місцеве населення терпить голод землі. А прецінь та свята, Богом йому дана земля, на якій місцеві люди мешкають і працюють, має перш за все служити, щоби заспокоїти усі його потреби й забезпечити й запевнити йому матеріальну основу для його дочасного існування й добробуту.

Держава, згл. правляча національна більшість у державі, не може також у відношенню до національних меншин послугуватись такою системою правління, якою меншості надмірно обтяжувані прилюдними чинностями й данинами на річ держави, коли члени пануючої більшості посідають під тим оглядом непропорціональні полекші й привілеї.

Обьявом такої неморальної, несправедливої і кривдячої системи політичного правління булоб виключення національних меншин від можности справування прилюдних чинностей і урядів, а поручування їх виключно членам національної більшості. Відтак такимже обьявом булоб відібрання національній меншості спроможности вибору належного, відповідаючого йому пропорціонального числа своїх репрезентантів до державних, законодатних установ. Се розуміється в тім випадку, коли у відносній державі обов'язує парляментарна форма правління. Вкінці та-

кимже об'явом прилюдної, політичної несправедливості булоб усяке вкорочування й нехтування слухних прав меншостий, які їм в області політичного, економічного й культурного життя держави справедливо прислугують.

Очевидно тут не місце розводитись подрібно про таке приміювання методи національного гнету, як безоглядне, фізичне винищування правлячою більшістю в державі другого народу. Під ріжними позорами відбирається вже йому не тільки можливість якогонебудь розвитку, але просто рабується йому його найреальніше, природне право до здоров'я й життя. Такі методи, це методи крайнього дикунства й звірства, як побої, розстріли, виголоджування. Також нема потреби згадувати про такі методи подрібно тому, що кожному ясне, що се злочин проти природного й позитивного, Божого права.

в). Правні забезпечення для національних меншин. Народам, що в межах якоїсь держави становлять т. зв. національні меншини, повинна держава признати й конституцією забезпечити та в практиці дійсно надати відповідну самоуправу. Се тим паче, коли ті меншини цього жадають та коли уже дотично держава самочинно перебрала та приняла в цьому згляді на себе відносні міжнародні зобов'язання.

Коли це меншини у стислому, властивому цього слова значінню, себто такі, що творять малі лише й незначні групи серед окружаючого їх, чужонаціонального населення, тоді відносна держава повинна признати т. зв. культуральну самоуправу (автономію). Тим, крім інших слухних домагань — отрималиб право:

Закладати свої рідні школи, державні, приватні, висшого й низшого типу;

Посідати свої власні виховавчі заведення;

Удержувати свої, культурно-освітні організації й товариства.

Коли знову йде річ про другу категорію національних меншин, а саме про т. зв. меншини у невластивому цього слова значінню, які становлять національну більшість на заселеній території, тоді держава повинна конституційно признати, та надати їм реальну самоуправу в далеко ширшому обсязі. Повинна це бути така самоуправа, яка відносну територію сформувалаб в окрему, цивільно-правну одиницю, та забезпечила їй не лиш свободний, культурно-освітний розвиток, но також і самостійне, уняте в рамки основних державних законів, внутрішнє горожанське самоврядування. В цей спосіб держава заспокоїлаб як слід слухні домагання й потреби своїх горожан, що становлять національну меншість. Такою розумною і справедливою розвязкою питання меншостий на своїй території,

запевнилаб держава собі загальний, внутрішній супокій, добробут і повагу.

Та ніяк не можна назвати розумною розвязкою цього питання поведення держави супроти підчинених їй, горожан меншости, коли вона, караючи їх за легальні, чи навіть нелегальні та неетичні акти чинного протесту проти її денаціоналістичної політики, примінює супроти них такі методи адміністраційно-поліцейських репресій, які треба назвати методами дикого варварства та фізичного й маєткового винищування її підляглих та конституційно-повноправних горожан. Такі методи не досягнуть ніколи бажаних наслідків, а навпаки викличуть лише у суспільности несмак, огірчення й слухний жаль. Такі методи не тільки, що не принесуть ніякої позитивної розвязки питання меншостий, а противно, причиняться лише до ще більшого поплутання та крайного загострення правних відносин.

г). Принципи правильного відношення національних меншин до держави. При сформулюванні застави правильного відношення національних меншин супроти держави, муситься поставити таке основне правило:

Національні меншини мають оказати повну лояльність супроти держави, якій вони в даному часі підлягають. Значиться:

Признавати її зверхню, політичну владу;

Виконувати усі її справедливі та морально добрі закони й розпорядки;

Не підніматися ніякої акції, — хочби і в добрих намірах, яка давалаб вже сама через себе притоку до колідуючого з принципами природного права, публичного несупокою, заколоту й безладдя.

За стійністю цього принципу промовляють подвійного роду аргументи, а саме: аргументи, взяті з природного права та позитивного, Божого обявлення; як також аргументи, оперті на висновках здорового розуму, політичної второпности та на досвіді з практичного життя й історії.

І так уже сам природний закон зобов'язує усіх людей, щоб вони берегли й шанували кождочасний, справедливий, цивільний порядок. Всяке порушення цього порядку булоб рівнозначне з виступом проти самого природного права. Колиж кермовані Божим Провидінням, історичні обставини спричинять повстання такого цивільного порядку, що нарід знайдеться в межах чужої собі національно держави, тоді цей останній морально обов'язаний цей порядок признати й морально його зберігати.

Св. апостол Павло проголосив, що нема у світі ніякої правдивої влади, якаб не походила від Бога (Рим. XIII, 1). Отже

усі існуючі в людському суспільстві влади, а в їх числі також і державна, дані й установлені Богом. З цього знову випливає послідовно заключення, що такі влади належить слухати, бо, як каже св. апостол Павло далі, хто противиться влади, цей велінню Божому противиться. Тим самим поповнює грішне та морально зборонене діло. Отже існує моральний обов'язок, признавати цивільну владу, не лише на зверх, але також і в совісті повинуватися усім їй — розуміється, морально добрим і справедливим законам і розпорядкам, без огляду на це, чи вона спочиває в руках свого чи чужого народу.

Коли по упадку якоїсь держави, один або другий нарід, що входив у склад давньої держави, своєї не створив, зглядно не мав ні моральних ні фізичних сил, щоб її удержати, тоді очевидно входить у склад другої чужоплемінної держави. Тоді нема іншого виходу, як цю нову державну владу признавати й її справедливі й морально слухні закони та зарядження признавати й виконувати. Це для побіджених буває дуже упокорююче, неприємне й болюче, але конечно й справедливе. Принцип цей розумний і ясний. Коли на разі на місце існуючої політичної влади не можливо поставити іншої ані своєї, тоді після природного права існуюча влада на даній території стає законна. В противнім випадку настає повна анархія, безладдя і замішання з великою шкодою для населення, що противиться природному законові. В таким разі політична влада стає на чужій племінно території законна. Тим самим для цілого населення даної території існує моральний обов'язок підчинитися цій новій владі, котра тоді з Божої волі рядить і управляє тими всіми горожанами, які входять в її територію, а які не мали спромоги створити власну державу.

Розуміється, що з цього стану річи, що якийсь нарід обов'язаний признавати правлячу собою в повисших обставинах чужонаціональну державну владу, ще зівсім не впливає висновок, щоб він не міг стремити до своєї політичної незалежності, — якаб йому забезпечувала свободний, релігійний й культурно-національний розвиток, та повний дочасний добробут. Ніхто не може вимагати, щоби такий нарід цього свого ідеалу мусів вирікатися на завсіди або на якийсь довший час. Так само не можна заключати, щоб цей, чи другий своєї політичної незалежності позбавлений нарід був обов'язаний слухати таких розпорядків існуючої державної влади, які булиб самі в собі злі, несправедливі та для нього шкідливі.

Ні стремлінь до своєї державної, політичної незалежності не може ніякий, шануючий себе, недержавний нарід зрікатись,

ані морально злих, та несправедливих розпорядків чужонаціональної, політичної влади не може в совісті слухати та їх виконувати. Навпаки, має обов'язок їм протиділати!... Одначе так в першому, як і в другому випадку мусить так поступати, щоб при усякій відносній, політичній акції був завжди й всюди строго збережений так природний, як позитивний, Божий закон. Заразом належить узгляднювати засади здорового розсудку, політичної второпности та досвіду практичного життя й історії.

Вслід за тим при стремлінню якогось недержавного народу до політичної незалежности, належить при реалізуванні послугуватись добрими, — і то лише добрими, та морально дозволеними засобами; відтак ці засоби належить приміняти в добрий, — і то лиш добрий, та морально дозволений спосіб; а в кінцевій остаточній стадії реалізувати лиш у такому часі й обставинах коли після Божих замірів настане історична хвиля, в якій згідно з усіма, так природними, як і позитивними, Божими законами можна створити, власну, національну державу. Так само й до усунення кривдячих і несправедливих законів, якими відносна держава гнобить свої національні меншини, можна й належить стреміти лише з правила морально дозволеними засобами, а не послугуватись актами терору, морального безправства й незаконности. Доцільність й оправдання зміряти до усунення несправедливих державних законів основуються на цьому заложенню. Божим законом усанкціоновані управління державної влади обіймають та можуть обіймати лише добрі та морально дозволені чинности, бо в противному разі вони безправні та позбавлені усякої моральної і в совісті обов'язуючої сили.

Поставлену в горі тезу про потребу й обов'язок повної, принципіальної лояльности національних меншин супроти правлячої ними держави узасаднюють також докази, взяті з висновків здорового розуму, з засад політичної второпности та з досвіду збірного, практичного життя й історії.

Вже сам здоровий розум каже, що для національних меншин ліпше у якійсь державі є — погодитися зі своїм фактичним, правно-політичним положенням, признати її зверхню, цивільну владу над собою, виконувати лояльно усі свої, природно й морально узасаднені зглядом неї повинности й обов'язки та посідати усе доступну можливість користати з усіх дібр і управнень. Демонстраційне непризнавання та недоцільне й беззглядне саботування дійсного правно-публичного стану наражає на втрату і тих національних дібр і користей, які піддану пору можнаби ще задержати, чи досягнути. Заразом це

потягає непотрібно й легкодушно строгу репресійну акцію й переслідування зі сторони існуючої держави.

Здоровим розумом кермована політична второпність наказує, щоб евентуальні, незалежницькі стремління цієї або другої, національні меншини, та взагалі недержавного народу сперти не на плятформі відірваної від фактичного стану річі, буйної, національної фантазії та на розгорячованих, пустих і нереальних, поетичних мріях. Такі стремління, коли мають бути реальні, мусять мати за основу дійсні і тверді під дану пору існуючі так внутрішні, як і зовнішні міжнародні обставини та реальні, політичні можливості й комбінації. В противному разі, коли провідні мужі й верстви недержавного народу у стремліннях до його політичної незалежності вибирають нелегальний та супроти держави, в якій живуть, ворожий, конспіративний і саботажний метод, тоді не тільки ніяких позитивних політичних користей вони не досягнуть, а навпаки, наразять його непотрібно лише на страту ще й тих решток його політичних і культурально-національних, а навіть особистих і громадянських дібр, які можуть правними засобами у цій державі придбати й посідати.

Впрочім не можна легкодушно забувати факту, що заснування власної держави вимагає наперед старанної, витревалості, всесторонньої, а передусім морально доброї підготовки. Інакше внаслідок принагідних, історичних обставин хоч і повстала б ця власна, національна держава, то хіба на це, щоб по короткім животінню на ново впала. Підготовка повинна перш за все обіймати старання, позитивне виховання молодого покоління відносного недержавного народу. Тим чином виростуть зрівноважені, своїх обов'язків і повинностей свідомі, а передівсім релігійні, чесні, солідні горожани, і лиш на таких зможе колись своя майбутня держава опертися, як на тривкій і незрушій основі. А таке здорове й позитивне, горожансько-національне виховання неможливе й немислиме без примінення у збірному, публичному життю народу голошених св. католицькою Церквою взнеслих, основних засад християнської етики й моральності.

Розумна й доцільна підготовка недержавного народу до своєї політичної незалежності вимагає виховання мудрих і чесних провідників, які в пригожий момент зумілиб покермувати долею свого народу добре й корисно. А такої розумної, позитивної підготовки не принесе й не дасть ніякому недержавному народові таке поведіння його політичних верхів, яке виходить стало з точки засадничої, непримиримої негідності. Ще гірше, коли

цей провід толерує конспіративні організації, схлібляє усяким, крайнім кличам і засадам, а нехтує голошені св. католицькою Церквою принципи здорової християнської етики й моральности. Вслід за тим, коли недержавний нарід і осягнувши коли свою політичну незалежність, то при таких невироблених політичних верхах довго не вдержиться. А хоч і вдержиться, то витвориться в державі така невиносима система правління, що ця його власна, національна держава стане для нього о много більшим тягарем і нещастям, як чужа.

Вкінці і досвід практичного життя та конкретні приміри з історії доказують, т. зв. „непризнавання“ чужої, фактично існуючої державної влади на своїх землях, не доведе ніякий недержавний нарід до корисних позитивних результатів. Навпаки, стягне на нього тяжкі, болючі удари. Як конкретні приміри таких ударів, можнаб навести знані події з всесвітньої історії...

З повисших розважань висновуються самі через себе такі заключення:

Ніякого дому, а тим більше державного, не можна будувати ні на вогні пристрастей й особистих амбіцій, ні на піску внутрішнього, міжпартійного розпорошення, ненависти й незгоди. Навпаки, належить його ставити на скелі тріvkих, на правдивій вірі й чесноті спертих, позитивних, моральних цінностях так поодиноких одиниць, як і цілого суспільного загалу. Так поставлений — при Божій помочи — на сильних підвалинах дім спільної державности не тільки остоїться, але і на вні опреться усяким бурям часу, якіб його підривали й в нього ударяли. Натомість будова державного дому, розпочата й переведена іншим шляхом, себто з поминенням і потоптанням Божих прав і законів, ніколи не вдасться! Свое стисле примінення знаходять тут слова відвічної Правди, висказані устами псалмопівця: „Ще не Господь созидаетъ домъ, гдѣ трѣбаша зидати“ (Пс. 126).

VII. Моральні обов'язки одиниці супроти народу.

Кожний чоловік у збірному життю виконує моральним законом означені повинности й обов'язки. Ті обов'язки відносяться не лиш до держави, якої він горожанином, але також до народу, до якого він з походження належить. Ці обов'язки дадуться коротко так зясувати:

а). Кожний чоловік має любити свій нарід та усіх своїх однородців, і то „*caeteris paribus*“ більше, як інші народи. Це тому, що цього домагається морально-духова злука одиниці

з його народом. Чим отже така злука тісніша, тим живішою також мусить бути й любов, яка з неї випливає. А що приналежність до народу є особливим родом взаємної, суспільної злуки, отже тим самим і любов одиниці супроти народу, до якого вона з природи належить, повинна бути більша, як аналогічна любов супроти чужих племен і народів.

При цьому одначе треба зберігати „*caeteris paribus*“ морально-правне застереження, що любов власного народу не може й не сміє ніколи виродитися в заперечення і перешкоду інших, моральних і суспільних обов'язків людини, як любови Бога й ближнього, обов'язків зглядом св. Церкви, самого себе і т. п. Бо коли любов до народу та його дочасної батьківщини цей свій нарід і батьківщину поставить на першому місці, а всі прочі, релігійно-моральні обов'язки залишить як щось другорядне й малозначуче, в такому випадку така любов вже не чеснота, а гріх. Тоді вона заслугує не на похвалу й признання, но на рішуче опрокинення. На тій основі сьгоднішній націоналізм, що т. з. любов до народу ставить висше понад усі інші обов'язки й нехтує Божі заповіді, належить заздальгидь осудити, як напрям неетичний і в своїх наслідках для народу шкідливий.

б). З черги любов до народу повинна відноситись до цього, що становить його властиву, природно-творчу основу. Вслід за тим повинна вести до шанування власної матірної мови, плекання і зберігання рідної культури заховуванням своїх добрих звичаїв та ціненням своїх памяток і дорожанням своєю рідною бувальщиною, землею, тощо.

в). Вкінці любов до народу не може ніколи вироджуватися в погорду для інших племен і народів; не може й не сміє вироджуватись в дику, націоналістичну ненависть і нетерпимість, а рівночасно замикає очі на провини, недомагання й блуди свого народу. Навпаки, така любов, якщо вона має ґрунтуватися на євангельських засадах, повинна як раз поширюватися і на інші народи та стреміти до створення певних і тріvkих умовин для солідарної, міжнародньої співпраці та до взаємного мирного співжиття між суспільностями й народами. А такою стане вона щойно тоді, коли всеціло опреться на католицьких, релігійно-моральних засадах та на соліднім, щирім пошануванню принципів і духа природного й позитивного Божого права.

А колиб настав цей ідеальний і виміряний, а для правдивого добра людства такий конечний стан, тоді не булоб уже ніяких трудностей, ні перепон до позитивного упорядкування взаємо-відносин між державою й народом. Точніше кажучи,

між державою й національними меншинами, зглядно між державними а недержавними народами. Тоді держава, зглядно пануюча, державна нація не малаб причини скаржитися на не-
любяльність та коңспіраційну, переворотну акцію своїх, на ділі покривджених меншинних горожан; а недержавний нарід не мавби причини нарікати на визиск, гнет і переслідування зі сторони правлячої національної більшости. Длятого існує стислий і відвічальний моральний обовязок народів та провідних, політичних кругів, змагати з усіх сил до цього, щоби з области міжнародніх відносин зникла взаїмна ненависть, завзятість і нетерпеливість, а навпаки, щоби зацарювала у ній правдива, евангельська любов, та взаїмна, загальна згідливість. Тоді реалізування політичних стремлінь недержавного народу до своєї власної державности, як висшої, звершеннішої форми національного життя, не буде злочином, а чеснотою. — Це також оден з засобів, прямувати до цього, щоби настав „Христовий мир у Христовому Царстві“, до чого закликує Христовий Намісник; до чого заохочує й завзиває св. католицька Церква.

НА ВИБРАНІ ТЕМИ

о. Юстин Гірняк

Передшлюбні протоколи.

Серед душпастирських трудів і турбот важне місце займає виготовлення передшлюбних протоколів. Обовязком пароха є подбати, щоби майбутнє вінчання було важне й дозволене церковними та державними законами; щоби наречені були достаточо приготовані під оглядом знання й етики до важних супружних обовязків і щоби приготувалися з цілою повагою до нового життя.

Та сторони заняті звичайно зовсім чим іншим. Наречені заняті собою або матеріяльними справами, їх батьки таксамо заклопотані випосаженням молодят і коштами весілля. Ніхто й не думає про становиско душпастиря. Рідко лучається, щоби наречені, їхні родичі й свідки приходили з довірям до священика, ставились поважно й спокійно до конечних домагань для заспокоєння вимог законів і особистого їхнього добра. Звичайно приймають сторони питання, поучення й інструкції пароха, як пусту й нудну формальність, ба навіть секатуру, перед котрою *per fas et nefas* мають вони повне право боронитися. Щоби це їм певніше вдалося, вишукують собі відповідних свідків, нераз професійних брехунів-барисівників. Вони вважають своїм обовязком не давати правдивих зізнань до протоколу, дарма, що його складається під присягою, — але бажають просто вициганити у пароха згоду на заключення наміреного подружжа без огляду на можливі перепони, хочби й уневажнюючі.

У таких випадках душпастир мусить узброїтися у велику терпеливість, якщо не має прийти до конфлікту між сторонами, особливо, коли сторони вимагають скорого поладнання справи, коли заходить небезпека обезславлення нареченої, або коли такса за душпастирські функції не є усталена.

I.

Особливша морока для пароха, коли метрикальні книги не в порядку (що по війні часто лучається) й через те парох при слідженні за евентуальною перепоною кривняцтва, чи свояцтва, примушений опертися на інформаціях зі сторони інтересованих. За час 30-літньої самостійної душпастирської праці лучилося мені всього два рази, що батьки наречених приходили наперед до мене, признавалися згори до кривняцтва та з довірям інформувалися, що мають робити, — приходити до протоколу, чи ні. І в одному тільки випадкові послухав батько моєї поради і відступив від наміреного сватання, не стараючись навіть про диспензу від перепони в III. степені. Рідко водиться, щоби інтересовані признавалися до свояцтва чи кривняцтва, доки парох цього їм не докаже на підставі родового дерева. А коли навіть їм це й вповні докажеться, то ще треба довгих пояснень, щоби вони зрозуміли, що треба вносити просьбу о диспензу, що уділення диспензи є ласкою і т. п.; треба дійсно великої терпеливості, поки душпастир зможе (успіє) їх спокійною й розсудною рішучістю особистого авторитету про те переконати. А нераз мусить вислухувати ще й невідповідні заміти: „Що кому до нас? — Ми любимо себе взаїмно й маємо право собою розпоряджати“.

Багато трапляється випадків неважно заключених подруж, коли парох, задля відсутности метрикальних книг, примушений, або з бай-

дужности склонний вдовольнятися стереотипними заявами сторін і їхніх свідків, що їм не відома ніяка перепона. Дієцезальні подружжя суди мають щороку по кілька таких справ до полагодження. А кілька випадків заштоється перед оком духовної влади? Кілько згіршення з тої причини по парохіях? Кілько легковаження акту вінчання, як св. Тайни та його правного значіння?

Тому душпастир, списуючи передшлюбний протокол, не повинен ніколи покладатися на голослові запевнення зі сторони інтересованих, хочби й як віродостойних, що наречені не є зі собою посвоячені, ані спокревні, — але повинен позитивно прослідити їхнє родові відношення на основі метрикальних книг, або, якщо їх нема, то бодай на основі інформацій засягнених у посторонніх віродостойних осіб. Доки душпастир не прослідить родового дерева у всіх його точках аж до 4. покоління включно, доти не може уважати шлюбного протоколу покінченим, — не повинен брати за нього звичаєвого гонорару й не повинен приступати до голошення оповідей. В парохіяльних актах повинен залишитися документ, котрий засвідчувавби, що парох совісно ту справу прослідив. Найкраще буде, коли формулярі на передшлюбні протоколи матимуть на те окреме місце, щоби родові дерева обох наречених можна було виразно й проглядно виповнити. Рішуче не вистарчить, коли парох сам собі буде виготовляти потрібні шкіци. Поперше, вони легко випадуть з протоколу; подруге, не легко розмістити доцільно поодинокі очка родового дерева. Вирисоване в поспіху дерево не буде виразне й легко може змилити орієнтацію. — Тільки так уложений протокол дасть душпастиреві можливість оборонити себе перед духовною владою на випадок, якщо колись виринулиби які підозріння щодо важности заключеного подружжя.

II.

Як не обстоювавби душпастир ідеологічні мотиви при доборі подружжя, то завжди остане факт, що не тільки у батьків, але й у самих наречених матеріальні мотиви грають звичайно важну роль. Так було завжди у всіх народів і на всіх суспільних щелях, — і так завжди буде. Цьому протиставитися — не доцільно, а легковажити його — шкідливо. Краще позитивно з ним числитися, бо тоді можна бодай до якоїсь міри заховати вплив на наречених і провадити їх в дусі катол. Церкви.

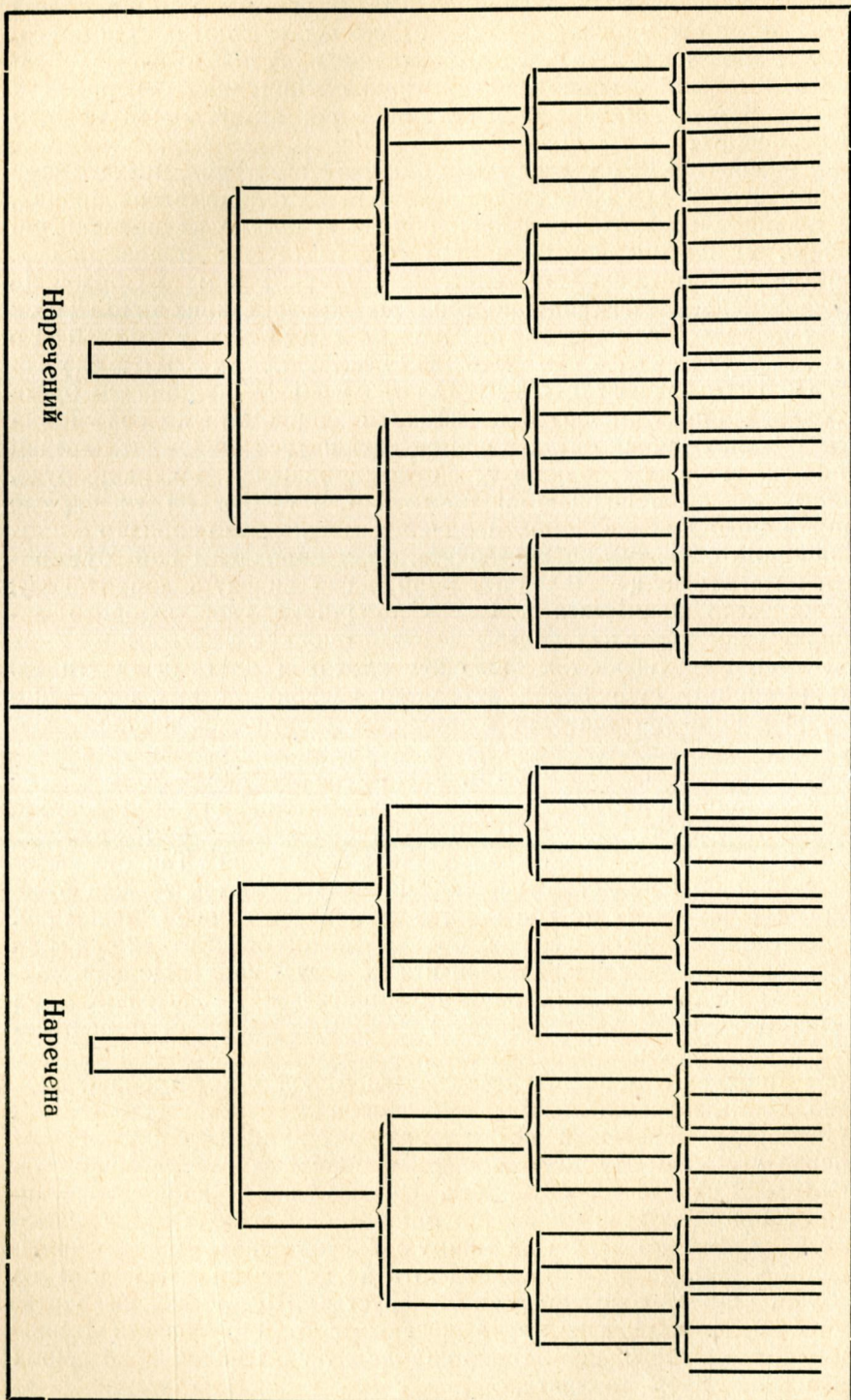
Якщо священник „в такі справи не вмішується“, то ізольовує себе від практичного життя, тратить вплив у парохії та до певної міри перестає бути душпастирем.

Часто виринають непорозуміння серед молодих подружжя внаслідок покривдження молодят, недодержання попередніх умов щодо „віна“, або неузасаднених претенсій котроїнебудь сторони. Ті спори опираються нераз аж об особу пароха, а йому звичайно тяжко розібрати, по чій стороні правда чи слушність. Не може ні добра воля, ні второпність пароха. Буває нераз, що обі сторони відходять від нього невдоволені, а то й розятрені за мниму односторонність. Справа кінчається часом у суді, де рішення западають не конче по думці Божого права. Буває, що молоде подружжя сепарується. Ще добре, як вертаються до своїх батьків, а то нераз шукають собі змоги вести господарку при помочи третіх осіб. В парохії шириться згіршення, а парох не може цьому лихові зарадити.

А запобігти лихові у великій мірі, колиб у часі передшлюбного

Схема родового дерева нареченных
(для викриття евентуальної перепони кривняцтва або своцтва)

протоколу спитав, чи наречені, або їхні батьки заключають рівночасно якунебудь умову щодо „віна“, — що родичі своїм дітям обіцяють чи записують, або накінець, чи відомо нареченій (чи нареченому), який спадок припадає по померших родичах противній стороні.

Зразу приявні будуть дивуватися, що парох ставить таке питання, але скоро з вдоволенням привикнуть до цього. Таке питання облекшує молодим дразливу нераз атмосферу й спонукує інтересованих дефінітивно формулювати свої домагання чи обітничі. Буває і таке, що наново починаються торги й суперечки. Сторони негодують одна на одну, виходять з парохіяльної канцелярії. Парохів не вільно вмішуватися у зміст переторгів, не вільно настоювати, щоби сторони заклачували ясні й конкретні умови. На всякий випадок умовлені заяви треба вписати в протокол. Деколи сторони заявляють, що не роблять жадної умови щодо майна. Тоді й це треба занотувати.

Такий протокол стане нераз сторонам у пригоді, та не менше користи принесе він і душпастиреві. Це буде документ, котрим можна доказати, що чиїсь претенсії не є оправдані, що хтось не додержав обітничі. Пересадні домагання можна буде застидати, а евентуальну причину до судових процесів у зародку знищити. Тоді й сам акт списання передшлюбного протоколу набере в очах зматеріялізованих людей більшої поваги. Він перестане бути для них тільки прикрою формальністю й стане серйозною подією. Тоді легше прийдеться душпастиреві звернути увагу інтересованих на важнішу, суттєву сторінку передшлюбного протоколу, а саме на справи совісти.

Для того у передшлюбному протоколі повинно бути місце й на питання в масткових справах.

Примітка Редакції: Довідуємося, що кооператива „Священича Поміч“ у Станиславові вже й приготував видання формулярів на передшлюбні протоколи, в котрих будуть використані замітки дотично обох справ, що їх порушено в цій статті.

о. Бибик Володимир

Релігійно-моральна квестія на селі.

„Die Dorfseele ist krank, sehr krank“, так пише один німецький священник у однім числі двомісячника „Kirche und Kanzel“ з 1931 р. Це не відокремлений голос, подібне пишуть і многі інші німецькі священники та світські, глибше думаючі одиниці. Всі вони вказують на значне заострення релігійної квестії в німецькому селі, на грізні обяви занепаду релігійно-морального життя; на глибоку, небезпечну слабкість сільської душі. Подібні грізні симптоми цієї хвороби можна ствердити не тільки в німецькому селі. Велика світова війна, невпинна, просто фанатична пропаганда всіх антирелігійних і антицерковних струй приносить видні плоди. Релігійно-моральна квестія на селі заострується, це незаперечений факт. Заострується й у нашому селі. Про це вже згадували наші католицькі часописи. Вони й далі приносять час від часу тривожні вісти з краю, що наглядно вказують на те, що й на наше село йде релігійно-моральна зараза, що й душа нашого села починає слабувати — тяжко хорувати. Найкраще це все відомо нам, священникам, що маємо працювати на селі, головню в підгірських околицях. Порівнюючи місто з цим селом, прийдеться ствердити дивний на перший погляд факт а

саме, що наше сучасне населення в місті стоїть релігійно й морально вище від села. Автор цих стрічок мав нагоду особисто про це переконатись, а крім цього чув подібні гадки й від багатьох інших священників.

Шукаючи за причиною цього явища, приходжу до переконання, що наше населення по містах, поза маленькими виїмками, щасливо переживає сучасну релігійно-моральну кризу та не подається під ударами антирелігійної й антицерковної пропаганди. Наша інтелігенція по містах починає розуміти всю плиткість матеріалістичного світогляду, його органічну нездібність до творення всяких позитивних вартостей, до опанування сучасного хаосу на всіх ділянках людського життя та звертається по довгих літах духової блуканини знову до релігії, знову до Церкви. Правда, це ще не сгикійний об'яв; бо поворот до релігії, до практикуючого релігійного життя своїми розмірами не захопив широкого загалу інтелігенції; всетаки він слідний, помітний і то не тільки в нас. Він і мусить мати вплив додатний на наше міське населення. Друга, важніша, причина цього явища, це більша активність, більший розмах душпастирів у місті в його релігійно-церковній та національно-суспільній праці. Жиючи в рухливому, міському середовищі, бачачи наглядніше потребу відповідної реакції проти всіх ворожих струй та маючи більшу стичність зі всіми актуальними справами, міський священник уже з природи річи мусів розвинути ширшу діяльність і в церковних брацтвах (Апостольстві Молитви, Марійській Дружині), в школі, тощо. Коли ще до цього такий священник мав організаційний хист, то дійсно міг довести до помітних успіхів. Священник у місті останніми часами більше проповідав, частіше відправляв богослуження й більше впроваджував релігійних практик для розбудження совершенішого християнського життя в парохії. Це все разом мало й має велике значіння для релігійного життя вірних. А цього всего часто бракувало на селі й бракує. Тому й не диво, що воно стає податним ґрунтом для ворожих струй, що філею плывуть тепер на село.

Причиною цього подекуди мала активність священника, а головню сучасні невідрадні соціальні та економічні відносини. В нинішнє село, головню підгірське, заглянула на добре нужда, біда, голод. Матеріальна недостача зродила в селі заздрість, закланність, невдоволення та огірчення селянина зі свого селянського стану. Селянин не хоче вже бути селянином і тому скидає зі себе все, що селянське, а старається переорганізувати своє господарство, свою хату, словом ціле своє життя на міський лад. Це видно вже в способі життя, одязі, господарці. Здорова сільська культура загибає. Крім цього в селянській душі довершився ще інший, психічний процес. З найбільшого консерватиста селянин став радикальною людиною, що ненавидить цілим еством своєї душі нинішний лад, а прагне чогось нового. Він біжить тепер на спекуляцію, тратить чесноту ошадности, невдоволення маленькими своїми приходами. Все думання, вся журба селянина сьогодні звернена на земські добра, на землю; для надприродних справ вже много одиниць не має змислу ні чуття. В такий критичний час вистарчить кинути кілька демагогічних кличів про „червоний рай“, про перехід усього буржуазного майна на власність трудового народу, про це, що нема Бога, що Церква на службі капіталістів, що вона опіюм для робучого бідного народу й уже багато стануть сумніватися в своїй вірі; а при відсутности відповідної контракції стануть цілковито атеїстами. Цим шляхом пішло багато

одиниць із підгірських сіл. Пішли в першій мірі з горя, біди, отже з матеріальної нужди, надіючись на соціалістично-комуністичні блага, що є найкращим агітаційним середником у нинішню матеріальну скруту. Ось так у селі став прозябати ворожий релігії і Церкви матеріалістичний, комуністичний рух. Зрештою цей дух натрапив на підготований ґрунт, а підготували його радикали. Підгір'я, Покуття — це їхня ще передвоєнна домена, тут вони розвинули свою найбільшу діяльність. В справах релігії вони офіційно проголосили повну нейтральність — мовляв це справа совісти кожної людини, зате неофіційно не пропускали ніякої нагоди, щоби не кинути яким, бодай хоч маленьким камінчиком на священиків, на Церкву, а тим самим і на релігію. Зі сторінок їх преси йшли в народ постійно й невпинно всякі вірші, дотепи головню проти наших священиків та релігійно-церковних практик нашого народу. Оця хитра, підступна тактика причинилась багато до пониження церковного та священичого авторитету, до повстання сектанства, а вкінці до безвірства, що ту й там стало прокидатися. До війни в радикальній партії переважав тип селянина, що фундував хоругви до церкви, був примірним практикуючим християнином, а до радикальної партії пристав тільки ізза своєї несвідомості — мовляв це наша селянська партія. Сьогодні справа мається інакше. Давна, підступна свідомість своєї цілі пропаганда доконала цього, що тепер радикальна маса, — абстрагуючи очевидно від їх провідників, здеклярованих атеїстів, — у переважаючій своїй кількості індиферентна відносно релігії. Цей об'яв слідний головню серед молоді. Старша генерація своїми біблійними, катехитичними та літургічними відомостями не раз перевищала навіть і декотрих інтелігентів. Знання це було ділом і благословенням доброго родинного життя, опертого на релігії. Так було давніше. Нині молода генерація зраджує повне незнання навіть основних католицьких правд. Причина в тім, що під впливом радикальної пропаганди й родина тратить чимраз більше релігійний характер і зовсім не старається про релігійне та моральне виховання свого потомства. За релігійною крізою йшла самозрозуміло й моральна, бо радикали руйнували, але нічого на це місце не давали. На такий ґрунт кинулись комуністи, що своєю ще більшою демагогічною, соціальною, антирелігійною та антицерковною пропагандою поглибили значно релігійно-моральну квестію в підгірському та покутському селі. На це село пішла маса нових кличів, нових ідей, головню соціальних та антирелігійних. Наслідок такий, що село розбурхане, воно шумить, а в цьому шумі чути багато голосів проти Церкви та релігії. Найкраще це пізнати в школі. Діти щирі. Вони не тільки скажуть вам, що мене ані тато, ані мама не хоче вчити молитов, катехизму, але також і далеко грізнішу вістку, що „мій вуйко казав, що нема Бога“, „наш сусід у неділю рубає дрова“, — „мені брат казав не здимати шапки перед хрестом, бо то дерево“. Таке й інше подібне можна почути не в одній вже школі. Все це вказує на сумний, але правдивий факт, іменно на заострення релігійно-моральної квестії на селі.

Тепер у кожному майже підгірському селі знайдете 4 групи парохіян. Перша група це ті, що ще тримаються Церкви. Це будуть старші громадяни, поважні господарі, господині й більша частина жіночої молоді. Друга група це індиферентні, ті, що остигли в своїй вірі під зимним подувом ворожим; вони не ходять до церкви, хіба тільки на Різдво та на Великдень. До них належать молодші господарі, більша частина хлопців. Третя група це будуть сектярі, — коли не явні, то скриті. Це якийсь

реемігрант з Канади, або Америки, це якийсь спантеличений сектярськими письмами осібняк, що створив секту в селі та робить замішання на цілу околицю. Вкінці четверта група це явні або скриті атеїсти. Рекрутуються вони головню зі сільської бідноти, переважно молодого покоління, — що на нещастя стрінулось десь із комуністичними письмами, — як також із гімназистів чи семинаристів, що не маючи спромоги покінчити студій — кинулися в обійми комунізму й атеїзму й із інших. Отці групи знайдуться майже в кожному підгірському селі. Їх чисельне відношення ріжне, залежно від специфічних обставин даного села. В кождім разі є села, де вже багато індиферентних, сектярів, а навіть і безвірників. Колиб не при звичаєння, традиція, примір та переконання старшої сільської генерації, то справа представляласьби далеко грізніше. Ось так виглядає релігійна квестія в нашому селі. А моральна? Вона також не ліпша й загально відома. Правда, великі антиморальні промахи були все на селі. Згіршаюче життя супругів, пиянство, сварки, бійки, процеси, розпуста серед молоді, хоч рідко, але все таки траплялись. Але сьогодні це все прибирає застрашаючі розміри, тимбільше, що й публична, сільська опінія все менше, все слабше реагує. Люди вже при звичаються до всяких проступків на селі: до крадежі, пиянства, бійки, розпусти, безбожництва, сектярства, нехрещення дітей і все чимраз слабше осуджують. Тим робом на селі довершується вже не тільки скривлення, але й цілковита затрата морального змислу та почуття. Що священник стратив авторітет — самозрозуміле. Для селянина священник уже не *homo Dei*, ані *legatus Christi*, ані *dispensator mysteriorum*, але звичайний чоловік на вищому становищі — а його проповідь можна критикувати на всі лади.

Зібравши все разом, треба ствердити, що в нашому селі довершується поволи руйницький процес, що послідовно провадить до цілковитого занепаду релігії та моралі. Якийсь поганський дух втискається в найдальші й забиті наші села. Релігійно-моральна квестія на селі заострується.

Треба отже священникові напружити всі сили в душпастирській праці, треба оживляти релігійну свідомість серед вірних через закладання релігійних товариств (як пр. Марійських Дружин, товариств Апостольства Молитви й інших) що мають на ціли внутрішнє вироблення своїх членів; треба скріплювати католицько-суспільну, а головню харитативну акцію, щоб можна не дузі теперішніх часів хоч в части зарадити.

О. Б.

Сакральний характер проповіді

(Конечь. — Гляди: „Добр. Пастир“ Ч. I. ст. 41-44).

II

Вартість сакрального характеру проповіді

Ще ясніша стане суть сакральної проповіді, коли взяти під увагу її вартість.

З досвіду знане, як тяжкий і невідрадний стан духового опущення чи духової оспалости. Душпастир часто зустрічає в повірених собі вірних страх, що зле сповідався, або негідно причащався, бо, мовляв, при

тім немав ніяких висших релігійних почувань. Бувають також хоробливі психічні настрої, що викликають тяжкі терпіння і скрупули.

Очевидно, чоловікові тяжко приходить виконувати свої завдання з чисто розумових спонук, з почуття обов'язку, коли при тім серце мовчить. І тому люди часто зanedбують свої обов'язки зглядом Бога й Церкви просто з того мотиву, що не чуються в релігійнім настрою. Так сакральні почування не належать до цілоти релігійного життя. Проповідник мусить старатись їх розбудити, бо в противнім випадку слухачів не задовольнить і не заспокоїть.

Надто предмет почування знаходить легко відгомін у серці: ми свідомі його близькості, дійсності, його вартості чи безвартості. В той спосіб почування має переконуючу силу. Св. Августин твердить, що любов торує дорогу пізнанню і переконанню. Знову А. Штольц каже: „Колиб ми мали більше любови, ми малиби й розуму більше“. В своїх т. зв. „переконаваннях“ людина дуже залежна від серця. Це доказують нам модерні школи психології. І звідси повстає також небезпека, що чоловіка можуть звести на манівці релігійні почування. Гіршер¹⁾ у своїй Катехитиці каже: „Нема нічого небезпечнішого, як релігійно зворушене серце, коли голова в темнім замішанню“. Але ця небезпека не сміє вести проповідника до занедбання в проповідях так важного чинника, як почування. Навпаки, він мусить старатись, правильно уживати почувань, а не допускати до надужиття. Ось кілька примірів: Злобні люди надуживають привязання до обряду як агітаційний чинник до схизми; любов народа, національне почування використовують також сектанти. А прецінь любов до народу дасться використати правильно, т. є згідно з Христовою наукою, ба навіть треба це зробити.

Почування, як вище згадано, помагає при оцінюванню вартостей. Тому саме має воно в собі велику, переконуючу силу. Чувства—що правда—переходять; чим більше вони нагальні, тим скорше уступають. Тому, коли хочеться мати тривкі висліди, не можна вагу й вплив проповіді опирати лиш на почуваннях. З другої сторони хибно також обмежуватися до чисто розумових доказів і заключень. Узгляднювати належить один чинник і другий в повній гармонії, а тоді теплий, чуттєвий тон проповіді надає релігійній правді велику переконуючу силу. Бопп²⁾ на основі спостережень досвідних авторів, твердить, що злочинці та духово й морально менчевартні люде посідають вповні зображення і поняття, які належать до сфери моральної; та вони це не мали спромоги переживати. Томуто це духове майно не заважить ніколи на рішенню їх волі, воно не має для них переконуючої сили.

Сим можна пояснити деякі об'яви в історії проповідництва. Були проповідники, що голосили проповіді в чужих краях незрозумілою майже мовою, без перекладчика, а ті проповіді сильно ділали на слухачів. Бо у голошеному слові треба розрізнити дві вартості: суттєву (змістову) і чуттєву. Чуттєва може незалежно від змісту знайти відгомін у серці та зробити його податливішим на ділання св. Духа. Друге явище: По славних проповідниках, яких слово мало великанський успіх, остали самі проповіді. Коли нині читати ті проповіді, вони не дають нам нічого, просто не можемо зрозуміти їх успіху. Це тому, що друковане слово не всилі віддати ділання особистого тепла, горячого почування,

¹⁾ Hirscher, Katechetik⁴ (1890), стр. 476.

²⁾ L. Bopp, Allgemeine Heilpädagogik (1930), ст. 80.

які містились у живому слові одушевленого бесідника. Богом натхнений проповідник може само собою мізерне слово зробити носієм пориваючих почувань.

III.

Як будити сакральні почування?

Найглибше розбуджуються сакральні почування з огляду на одиницький предмет; се живий, тайною сповитий Бог. На другому місці стоїть усе те, що перебуває в Його святій сфері. Тому тема проповіді і сам проповідник має стреміти, щоб слухачі внутrenно переживали таїнства Божі, неначе ті збувалися на їх очах.

І тому в першу чергу проповідник не сміє уникати в проповіді Божих таїнств, які викликають подив, розбуджують так зв. сакральні почування, та зневолюють до набоженства. А буває і таке, що в свято Пресв. Тройці про все інше говориться на проповіді, лише не про Пресв. Тройцю. Очевидно, що розвиваючи якийсь таїство, проповідник не може йти задалеко; мусить поважними, ясними висновками та рівнож поважними образами уприсупнити глибоку тайну віри. Але не може також таїство представити як щось банальне, не сміє його спровофанувати. Мусить пам'ятати на слова св. Письма: „йзвѣѣ сапогѣ ѿ ногѣ твоѣхъ: мѣсто сѣ бо на нѣмъже ты стоѣши, зѣмля ската ѣсть“ (Ісх. 3, 5). Тоді проповідь змінюється в набоженство. Подібно робив св. Павло. Він нераз уривав у своїх посланіях висновок, а переходив у величання Бога. Згадати хоч посланіє до Римлян (гл. 11, 33-36), де св. апостол говорячи про навернення Жидів у далекій майбутності, вриває і переходить в прекрасний гимн: „О глибини богацтва і премудрости і розуму Божого“ і т. д.

Провідь стане в першу чергу сакральною тоді, коли буде служити для розвинення св. Письма. В той спосіб стане вона Божим словом. Бо св. Письмо це рівночасно велике таїство (пор. св. Августина Tract. in ep. Іо. III, 13). І тому Боже слово має вічну весну, переживає повсякчасне відродження; тому все наново відроджується біблійний рух. Боже слово замкнене в св. Письмі подібно до слова Божої всемогучости на початку світа. Те слово неначе живе єство біжить через історію світа і не вертає до свого Пана в порожні. Вже в старім Завіті св. Дух устами пророка Ісаїї каже: „тако вѣдѣтъ глаголъ мой, йже йже йзвѣдѣтъ йзъ ѡустъ мойхъ, не возвратѣтса ко мнѣ тощѣ, дѡндеже совершѣтъ (кѣа) ѣлика всхотѣхъ“ (Ісаїя 55, 11). Гарно говорить про це Геттінгер¹⁾: „нема іншого способу досягнути намащення, цю найвищу умовину, щоби проповідь мала успіх, — як стало й безпереривне читання і розважування св. Письма. Бо в св. Письмі і лише в ній міститься та сила успіху, яка з нього перейшла до творів духовних мужів Церкви, що дається вправді відчуті, досвідчити, та годі її опрелілити. Це той надприродний характер, що є печаттю Бога, та єдність поваги і ніжності, дитинного і взнеслого, високого й лагідного авторитету та сердечности, смутку й радощів, надії і боязни, це подих присутного Бога, що проникає всі наші слова“. І тому гомілія, яка строго зв'язана зі словами св. Письма, може особливо сильно досягнути той сакральний характер.

„Подих присутного Бога“ дається відчуті і в Службі Божій. Таїства відбуваються на наших очах, ми їх свідками, а навіть до певної

¹⁾ Hettinger, Aphorismen über Predigt und Prediger (1888), стр. 107.

міри учасниками. Живий Бог усуває в той час з перед нас границі часу і простору, бо у Нього все є нині. І так спомин стає дійсністю, понад-часовою подією спасення. Звідси впливає конечність гомілій на літургичні теми. Може це бути гомілетичне порівняння літургії зі св. Письмом, гомілетичне розважання літургії загалом чи нарешті гомілетичне розважання церковного року¹⁾. Рівнож і тридентійський Собор вимагає пояснення літургії²⁾. Подібно і Карло Боромей у своїй інструкції до проповідей³⁾ часто повертає до думки про літургичну проповідь. Та при тім всім конечне для проповідника, щоби він обхопив глибоко аж до подробиць предмет проповіді і був ним захоплений. Тоді цілком певно мова проповіді викличе бажаний успіх у слухачів. Захоплений проповідник є сумлінний в доборі слів, яких уживає у властивому їм значінню, а тим самим надає краси своїй проповіді. Бо краса, це сяйво правди (*splendor veritatis*). Проповідник мусить поняття, якими послуговується, глибоко обхоплювати, часто в звязи з їх етимологічним значінням. Розуміється, самі в собі не маємо невичерпаного джерела глибоких думок і внутрішнього захоплення. Треба життєдайного джерела з поза нас. Тому хотіння-воля справжнього духовного життя є основою доброї проповідничої діяльності. А. Мекленбек⁴⁾ пригадує, що нинішній священник мусить голосити правду Божу не більше переконуючими словами, а радше обявленням духа і сили згідно зі словами св. Павла: „Слово мєє ѡ проповѣдѣ моєй не въ припрѣтѣльныхъ чело-вѣческихъ премѣдрости словесѣхъ, но въ іавлєніи дѣха ѡ силы (I. Кор. 2, 4).

о. Д. Валіхновський.

Католицька Акція в світлі науки св. Павла про містичне Тіло Христове

(Догматичне обосновання)

Наука католицької Церкви тривко обоснована на вічних — незмінних догмах віри. З поміж інших, основною догмою є наука про первородний гріх, що через нього всі потомки Адама зірвали злуку зі своїм Творцем-Сотворителем. Так після науки сеї правди віри про первородний гріх, людство належить розуміти як цілість, як оден організм, а не як конгломерат осібняків того самого роду. Ту злуку людського роду з Богом привернув другий Адам — Христос своїми терпіннями і смертю на хресті. Він оснував катол. Церкву, установив св. Тайни як надприродні середники ласки та запевнив усім людям спасення — розуміється, якщо вони сповнять потрібні умовини, т. зн. коли стануться правдивими членами катол. Церкви. Натомість вибуялий модерний індивідуалізм, що є впливом ложних філософічних систем як: матеріалізму, позитивізму й субективізму, голосить про ідеал автономної, від нікого

¹⁾ Пор.: P. Hugo Dausend: Zur liturgischen Predigt в журналі Kirche und Kanzel. 1933 р. (V ч.), стор. 217-225.

²⁾ „...mandat sancta Synodus pastoribus et singulis curam animarum gerentibus, ut frequenter inter Missarum celebrationem vel per se vel per alios ex iis, quae in Missa leguntur, aliquid exponant, atque inter cetera sanctissimi huius Sacrificii mysterium aliquod declarent, diebus praesertim Dominicis et festis. (Conc. Trid. Sess. XXII Cap. 8. D. B.¹³ 946).

³⁾ Розд. 3 і 10.

⁴⁾ A. Mecklenbeck: Bonner Zeitschrift für Theologie und Seelsorge II(1925), стр. 281

незалежної людини. Тим позбавляє чоловіка спільноти з Богом і доводить його з одної сторони до „надлюдини“ в понятті Нічого, а з другої сторони доводить його до колективізму Маркса, де індивідуалізм знову розпливається в бездушних формах усупільнення. Такий напрям визволення чоловіка з під панування християнської духовости заперемічуємо в теперішніх модерних часах. І чим більше віддаляється чоловік від тієї духовости, тим більше стає нещасливий, засліплений в своєму „я“ і в своїх низьких інстинктах.

Серед тих атеїстичних і хаотичних поглядів стає тим яснішою наука католич. Церкви про чоловіка, що його відкупив своєю Жертвою наш Спаситель. Тому з радісним почуванням вчитується сьгоднішній католик в науку св. ап. Павла, що ми всі творимо одно Тіло Христа. Запевнює нас про те св. ап. Павло, кажучи: „Бо ви всі, що в Христа хрестилися, в Христа одяглися. Нема Жиди ні Грека, нема невільника ні вільного, нема муштини, ні жінчини. Бо ви всі одно в Христі-Ісусі“ (Гал. 3, 27-28). А на іншому місці вказує св. Павло на те, що всі християни творять одно тіло, якого головою Христос: „Чи не знаєте, що ваші тіла — це члени Христові?“ (I. Кор. 6, 15).

Як кожне тіло має душу, голову й інші частини, так і Церква, що є містичним Тілом Христа. Головою містичного Тіла сам Христос, душею св. Дух, якому приписуємо надприродний порядок дарів і ласк, — інші ж частини Тіла творять вірні, що прийняли св. Тайну хрещення й миропомазання. Ту науку св. Павла потверджують св. Отці й писателі Церкви, кажучи, що всі християни це члени духово-живого організму, що його головою Христос. (Кард. Мерсіє [Mercier], св. Григорій з Нісси й інші).

Як у людському організмі найважливіше завдання має голова, так у містичному Тілі, Христос. Голова оживляє всі члени містичного Тіла разом і кожного з осіб ласками та вяже їх зі собою в одну цілість непонятною любовю.

Коли кожний член людського тіла має питому роль і всі члени працюють над удержанням тіла при житті, так само і члени містичного Тіла повинні дбати про „збудовання самих себе в любові...“ (Єф. 4, 16), повинні доложити всяких зусиль і старань, „...аж дійдемо всі до єдності віри й пізнання Сина Божого до звершеного мужа, до міри віку Христової повноти“ (Єф. 4, 12-13). Ось тут головне завдання членів містичного Тіла Христа — Церкви. Праця над зреалізуванням Христових ідей в щоденному житті перш в собі, а потім витривала праця над зреалізуванням їх серед усіх людей, що з ними живемо й зустрічаємося, це головне завдання Католицької Акції, що має співділати в тому напрямі під проводом церковної Єрархії.

Католицька Акція має направити катастрофальні наслідки вибуялого індивідуалізму й має заступити його ідеєю правдивої Христової любові.

В післявоєнному лихолітті наших часів, коли віра помітно остигає й надто зматеріалізований чоловік сумнівається в об'єктивність релігії та надприродного ладу загалом і замикається у вузькому егоїзмі свого „я“, — може прийти з поміччю тільки католич. Церква, що всілі вказати шлях до відродження. Вона одинока може вивести людину з блудности духового скептицизму чи песимізму й спрямувати її до надземських ідеалів. І тому власне Католицька Акція має тут широке поле до праці й то на всіх ділянках суспільного життя.

Кард. Мерсіє у своєму пастирському листі *Oeuvres pastorales VII*, 171, говорить: „Головною вашою журбою має бути Церква, містичне

Тіло Христа. Коли ж так не є, то ви католики тільки з імени, духові індивідуалісти. Той духовий егоїзм се такий самий низький як егоїзм розпусника й скупаря“.

Коли зважити, що мільони католиків, ці живі члени містичного Тіла Христа сотками літ не сповняли своїх життєвих чинностей зглядом себе і других членів, то не дивно, що духове життя Церкви попало в недугу нинішнього збайдужіння й релігійного індиферентизму до надприродних Божих справ. Життя католика лиш тоді стає правдивим життям Христовим, коли кожний член відчуває на собі велику відповідальність за цілість і красу містичного Тіла Христа й свою працю жертвує на те, щоби Христове царство заіснувало в душах усіх людей. Католик свідомий свого завдання не сміє легковажити духових недуг, що на них терплять інші члени, бо в такому разі прискіпує ослаблення цілого організму Церкви.

„Коли в ногу вбється терня, то чи тоді ціле тіло не поспішить їй в допомогу? Так, тоді чоловік сідає, хребет зігнеться, очі пошукують за терням у нозі, рука ж старатисьме вийняти його. Всі члени візьмуть активну участь в обороні одного члена, ноги. Подібно кожний член Тіла Христового нехай доложит старань, щоби був пожиточним членом“ — так пише св. Августин. А коли члени видять гріхи своїх ближніх і не плачуть над ними і є німими свідками духової руйни безлічі душ і не стараються направити зло й не виповняють як слід своїх кат. обов'язків, то тоді вони воістину непожиточні члени Церкви.

До єдності й спільності в Христі Ісусі накликає св. ап. Павло, коли каже до всіх людей-християн: „Чаша благословення, що її благословимо, чи це не причастя Крови Христової? Хліб, що його ломимо, чи це не причастя Тіла Господнього? Бо ми многі єсмо одним хлібом, одним Тілом. Бо всі причащаємося від одного хліба“ (І. Кор. 10, 16-17). Коли всі споживають одно Тіло Христове, то всі є злучені з Ним в одно. А коли всі творимо одно Тіло, то чому не відноситися до себе з однаковою любов'ю й чому не стаємо з Ним одною цілістю? Треба нам відчуття тої єдності зі всіма членами містичного Тіла Христа. Треба безпереривної праці над духовим і матеріальним добром наших ближніх, бо на загальному суді відізветься Цар до тих, що будуть по правici: „Прийдіть благословенні могого Вітця, наслідуйте приготоване вам царство від основання світа. Бо я був голодний, і ви мене нагодували; я був жадний, і ви напоїли мене...“ (Мт. 25, 34-36).

Щонебудь робимо або занедбуємо зглядом ближніх, те робимо або занедбуємо зглядом Христа. Бо Церква з живучим в ній Христом тоді стане сильною й заясніє надприродною красою, духовістю та святістю, коли її члени будуть вести духове й чеснотливе життя. Кожний добрий учинок католика впливає на зовнішню силу, могутність і красу містичного Тіла Христового. „А так грішачи проти братів і ранили їх немичну совість, грішите проти Христа“ (І. Кор. 8, 12), говорив св. ап. Павло.

Христос-Спаситель, оставляючи взір головної Божої заповіді любови Бога і ближнього, жертвував себе за ціле людство, за всіх членів Свогого Тіла, тож і ті члени повинні з любови нести жертви і поміч для своїх ближніх. Ті жертви мають кріпити також тіло ближнього, все таки головне завдання остає, опіка й поміч для людських душ. Апостольством молитви, прикладним життям, апостольством жертви треба провадити ближнього до правди, до любови Бога. Христа полюбити,

Його пізнати, наслідувати, жити після засад Христового Євангелія й світло науки Христової нести в життя — для всіх, це головна, напрямна роля, що її має сповнити кожний член Католицької Акції.

Католицька Акція, — то співпраця світських в єрархічнім апостольстві Церкви. Сама має ясніти блеском святости, має горіти апостольством молитви і чину, — оформлена ж любов'ю ближнього має відродити нинішнє, духово-бідне людство й повести його шляхом обнови духа до великої — Богом визначеної — мети.

ДУШПАСТИРСЬКІ ПИТАННЯ Й ВИПАДКИ

1. Питання. Застаю Петра на горячому вчинкові великої зради супроти батьківщини. Зрадник, щоби примусити мене до мовчанки, грозить мені смертю і змушує мене під присягою про все те мовчати. Знаю, що не маю жадного зобов'язання зглядом тої присяги, бо не дозволено така присяга, що сприяє несправедливості. Лишається одначе питання:

1) Чи мав радше дозволити себе забити, ніж присягати недозволено з наміром недотримання обітниці.

2) Чи знаючи про обов'язок доносу за зраду батьківщини, міг присягати з наміром недотримання слова.

Відповідь: І. Гріхом є присягати в умовинах, заборонених моральною. Ніщо на світі не може дозволити на гріх: „Non sunt facienda mala, ut eveniant bona“. Радше смерть, чим образа Бога. Смерть для чоловіка се лиш фізичне зло, а гріх се зло моральне. Треба радше понести смерть, чим з гріхом присягати. Здавалосьби, що така смерть зовсім злишня, бо якщо я присягну, щоб мовчати, то Петро зрадить батьківщину. А як відмовлюся присягати, то й так зрада буде довершена. Мене убає зрадник, і замість одного злочину, будуть два. А я даремне страчу своє життя.

Хто ось так роздумує, забуває на ступень вартостий добра. Поза приватним добром людини, є загальне добро батьківщини; є й добро ще вище, а се добро Боже, Його слава. Добро приватне має уступити перед добром загальним, а се, перед добром Божим. Хто недозволено присягає додержати тайну, тим самим нехтує добром Божим, ображує Його, бо покликає Бога на свідка злого діла. Правда, що не приносить ніякого пожитку батьківщині той, що не хоче присягати на мовчанку, та за те приносить славу Богови.

ІІ. А чи можна присягнути на тайну з наміренням недотримання її? Ось так здавалосьби можна задоситьучинити обов'язкові видачі зради супроти батьківщини, а також зберегти добро загальне та своє власне життя.

Хтоб так щиро, по сумлінню думав та поступав, бажаючи тим лиш добра, не згрішивби. Та се булоби лише суб'єктивно добре, а об'єктивно поповнивби він гріх.

Хтоби присягав, маючи при тім дійсний намір щиро присягнути, затягнути зобов'язання мовчанки, того присяга булаби недозволена, бо несправедлива з огляду на свій предмет. Хто знову немає наміру зобов'язатися у присязі, тоді нема справжньої присяги, лише мніма, удавана

та оперта на брехні. В одному та другому випадкові така особа грішилаби.

Та є і дозволений вихід, а саме: „*restrictio mentalis late dicta*“.

Зрадник грозить: „Присягайте, що не зрадите мене“. На се можна відповісти: „Присягаю, що не зраджу вас“, додаючи в гадці „несправедливо“. І таке недоговорювання є дозволене, бо всякому второпному воно ясне. Коли хтось просить Вас додержати тайну, то розуміється „у границях дозволених справедливості, або любовю ближнього“. Тим більше в нашому питанні. Зрадник добре знає, що додержування тайни має свої границі, та що чесна людина не хоче й не може зобов'язатися до гріха. Не може й він інакше розуміти відповідь, хіба що бувби наївний. А таке дозволене моральною, недоговорення можна й присягою скріпити. Можна отже й вжити його, якщо обставини того вимагають.

2. *Питання*. Як поступати практично з каянниками, що сповідаються так: „Остання моя сповідь була тому 2, 3, 4... роки; в тім часі читав я злі книжки проти віри й обичаїв“... Якого точнішого означення треба від них домагатися?

Відповідь: Щоби відбути добру сповідь, каянник мусить визнати всі свої гріхи, принаймні всі ті смертні гріхи, котрі після старанного іспиту совісти собі пригадує, а котрих не має права в даній хвили промовчати (що є надзвичайним виїмком). Се т. зв. формальна повнота сповіди. Каянник отже зобов'язаний подати число й рід усіх своїх смертельних гріхів. — Але означити число гріхів, хочби тільки приблизно, не завсіди для пенітента річ легка. Не могучи отже подати числа злих своїх учинків, він може описати природу того лихого налогу, що його тягнув до гріха, а також може подати час, у яким він віддавався гріхам.

В такому саме положенні є згаданий каянник. Він не може подати точного числа своїх грішних лектур від часу останньої сповіди, але каже, як довго се тягнулося: 2, 3, 4 роки. Се вже „остаточно“ може вистарчити. Одначе — річ ясна, що в формулці, якою пенітент себе оскражує, він мігби був здобутися на ясніше означення. Се вже задача сповідника ту недостачу пенітента направити і помочи йому точніше означити число гріхів. Бо впродовж тих 2-ох, 3-ох, 4-ох літ він міг або лиш деколи принагідно читати злі книжки, або навпаки щодня. Сповідник повинен більш-менш так питати пенітента: „Чи багато ви тих книжок читали, чи мало? Може щодня? Чи можете мені подати приблизне число томів прочитаних за рік, місяць, тиждень? Чи ви може передплачували який безбожницький журнал“ і т. п.

Таким способом можна дізнатися про все, що пенітент в силі сказати відносно числа своїх гріхів. Так випитуючи, сповідник не тільки пізнає стан совісти пенітента, але й віддає йому велику прислугу, помагаючи у точному визнанні, котре він хотів зробити, та не знав добре, як до сього братися.

Що до роду гріхів, то він у даному випадкові досить означений словами: „проти віри й обичаїв“. Правдоподібно каянник не вміє про се нічого більше сказати, але вже й таке означення є вистарчаюче до доброї сповіди. З його сторони отже сповідь є формально повна. Все-таки перед розршенням, треба буде розслідити, чи в його понятті ті гріхи є смертні, чи тільки легкі. Часом се можна розпізнати вже зі самого способу, яким пенітент гріхи висказує, але нераз треба буде виразно спитати: „Чи гадаєте, що ви сим допустилися тяжких гріхів? Чи ті книжки на ваш погляд були дуже безбожні або безстыдні?“ З від-

повіді пенітента не трудно буде зміркувати, як властиво було. Деколи одначе треба буде справу ще основніше розслідувати, особливо коли каянник добре обізнаний з лектурами. Часто оден і той сам висказ має зовсім інше значіння в устах чоловіка простого, інше в устах скрупулянта, а ще інше в устах освіченого. Слова: „злі книжки проти віри й обичаїв“ у скрупулянта можуть означати деякі малозначні дрібниці, котрі він узяв за великі злочини, або може деякі трохи грубші й реалістичні вискази або жарти на адресу духовних осіб або святих річий. В ученого ті слова можуть означати книжку, що є на індексі заборонених книжок, або лектуру якогось журналу, що церковна власть строго осудила й заборонила.

Бідного скрупулянта треба успокоїти, піднести на душі і дещо справити його спосіб думання; зате освіченому треба відважно сказати всю правду в очі та відповідно напіннути.

Як у практиці переводити таке розслідування совісті каянника? В яким порядку ставити питання? Не можна усталити одного й незмінного для всіх правила. Се залежить від виховання, вдачі, віку, стану і т. д. каянника. В усякому разі треба спитати, чи ті книжки були аж такі небезпечні, що могли знищити віру в душі читача, або чи ті інші неморальні книжки відносилися до матерії, що противиться шестій заповіді Божій. Від відповіді залежить, чи ще далше треба випитувати, чи ні. А коли трапиться на читача якогось журналу, що виразно осуджений і під духовною карою заборонений церковними властями, тоді обовязком сповідника є точно придержуватися евентуальних розпорядків церковних властей, і — якщо треба — примінювати встановлені санкції.

Вкінці ще одна заввага: Ніколи не треба вагатися й забувати поставити каянникови кілька корисних питань. Такі питання дуже часто спомагають формальну повноту визнання гріхів, а також сповідникови дають спромогу дати спасенні напіннення і духовні поучення для каянника. Не треба забувати, що сповідник має сповнити в сповідальниці не тільки уряд судді, але також лікаря душ. Він є не тільки на те, щоби відпускати гріхи, але також на те, щоби лікувати совість своїх каяників. — Всежтаки треба добре вважати, щоби не попасти в пересаду й не входити в малозначні подробиці, бо се моглоби зробити сповідь відпихаючою і відразливою.

3. Питання: Одна жінка розвелася зі своїм правним мужем і заключила цивільне подружжя з другим. У молодому віці мала від нього кількоро дітей, а тепер в ненадійному стані перенесли її в лічницю.

Священик не тратить надії помирити ту жінку з Богом; всетаки боїться сказати їй, що вона обовязана зірвати зі своїм неправним мужем та заявити се або на письмі, або при свідках — думаючи, що вона не згодиться на те, бо неправний муж удержує її діти. Тому рішається не говорити їй про необхідність зірвати з другим мужем, але розбудити в неї жаль за провини дикого подружжя, дати розрішення під усливем і скоре незамітне елеопомазання, — лише намащенням чола, — опісля відмовити похорону, й так уникнути згіршення.

Чи добре поступив священик?

Священик найшовся дійсно в трудному положенні. Дві справи має до полагодження в даному случаю. Перше становище сеї жінки зглядом Бога, а друге зглядом Церкви. Перше се діло совісті. — Нема прощення гріха в Бога без належного жалю. Жаль є конечний, отже

коли в сеї публичної грішниці не було належного жалю, розрішення було неважне. А чи та жінка мала щирий жаль, те залежить від постанови поправи. Життя на віру, се постійне згіршення. Се згіршення має та жінка усунути. Бо як довго смерть мужа не зірвала узів першого подружжя, вона остається наліжницею. Розвід може бути фізичний або моральний, внутрішній або зовнішній, в дійсности або лише в серцю. Зректися спільноти життя не вистарчає; треба з щирого серця виречися наложництва; те однакож не усуне згіршення, треба розвестися на зовні, інакше Церква не зізволяє на церковний похорон.

Підчас сповіди священик має судити розположення, яке має в дану хвилину сповідаючийся. Без сумніву не має права дати розрішення, коли не бачить щирого бажання змінити своє життя, покинути неправного мужа раз назавсіді. Та такого розположення не може вщипити в серце умираючої і в тім ціла трудність.

Жаль відноситься і до минувшини й до будуччини. Жалувати за минуле се легко, а забезпечити будучність се тяжко. Та жінка з цілого серця жалує, що ввійшла в дике подружжя з другим мущиною, але не бачить можноти вийти тепер зі свого прикрого положення. Бо в неї діти й муж неправний їх удержує.

„О, колиби тепер я мала таке зробити, ніколи я на те не згоди-ласьби“. Чи ж в тих словах жінки не можна доглянути щось в роді постанови поправи, конечної до розрішення. „Я другий раз того вже ніколи не зробилаби“. То не лише осудження минулого, але обяв доброї волі, що шукає способу довершити побажану зміну. Знає добре та грішниця, що має покинути свого неправного мужа, — сповідник не потребує наставати на те; але вона не бачить можливости перевести те правно, бо перед нею матеріальні труднощі: діти лишуться без опіки. В її умі щораз нові виростають труднощі. В таких обставинах чи на часі жадати від неї на письмі або при свідках розводу з неправним мужем, (себто що по виході з лічниці вона не верне більше в дім свого неправного мужа)?

Се жадання не є на часі для тої жінчини, яка близька смерті. Радше сповідник нехай вкаже їй ту грізну хвилю смерті, котра сама вже усуває всяку можливість пожиття спільного в майбутности. Пощо наставати на будучність, котрої правдоподібно не буде для неї? Її життя на віру скінчилося з переходом у лічниці, вона жалує за нього, вона більше з ним жити не буде. — То правдоподібно. Тимсамим усувається всяку непотрібну тривогу й улекшується добре розположення здатися на волю Божу щодо розлуки на будуче. Треба, щоби вона погодилася з дійсністю. „Бог — скаже їй сповідник — улекшує тобі тепер те, чого ти не мала відваги зробити. Він розлучив тебе від твого неправного мужа. Дякуй Йому за те, що привів тебе тут, щоби приготувитися на смерть. А коли дасть тобі ще ласку подужати, Він дасть тобі також і можність жити як годиться по християнськи. Май довіря в Його провидіння“. Так та жінка згодиться на розлуку з мужем і з довірям в Бога, бачачи, що правдоподібно вже ніколи не стрінеться з своїм мужем, скаже без труду ті слова, — якщо ще яку надію матиме на подужання: „Боже, Ти поможеш мені остати Тобі вірною на будуче. Боже змилося наді мною“. Така постанова поправи буде належна й вистарчаюча, щоби жаль був правдивий, а розрішення дасть мир тій нещасній душі. Розрішення буде міг дати сповідник під услів'ям або ні, в міру спротиву сповідаючоїся, або в міру свого сумніву щодо належного розположення.

А тепер щодо поступовання сповідника.

Сповідник рішенням не говорить про обов'язок зірвання цілковито з неправним мужем зблудив в засаді. В дійсності сповідник повинен був звернути увагу сповідаючійся на всі її зобов'язання. В тому случаю ходить о зірвання дикого супружа. Правда, що упімнення могло бути нехосенне, бо сповідаючася тямилася свій обов'язок. Проте сповідник не потребував цілковито промовчувати тої справи, але ясно й обережно про се сказати, але так, щоби не зразити собі сеї нещасної. Розбудити в неї жаль за минуле, се річ добра, але під тим услів'ям, що такий жаль получиться з постановою поправи на будуче. Розрішення під услів'ям можна оправдати залишенням упімненням або боязню зневаги св. Тайни. — Тепер щодо елеопомазання, чому дав лише через помашення чола? Певно до важности Тайни те вистарчає, але так поступати не дозволено, хіба що конечність того вимагає ізза небезпеки смерті або ізза небезпеки заразитися недугою. В даному случаю сего нема. Інша небезпека грозила сповідникови. Він лякався згіршення, яке могли мати присутні з сего, що дає св. Тайни публичній грішниці. Чи та боязнь має якусь підставу?

Є засада, що треба відмовити св. Тайн негідним, публичним грішникам — самозрозуміле й наложникам. Але в даному случаю чи міг він уважати за публичну грішницю цю жінку, що в него жадала сповіди? Публичним грішником вважається когось так довго, як довго не дає ніяких знаків розкаяння. Та жінка тим самим, що перевезено її в шпиталь, розлучилася з неправним мужем, вона поза небезпекою, поза нагодою до гріха. Який краший знак свого навернення могла дати приватним, як просити о сповідь?

Священик певно думав про церковний похорон. Але канонічне право каже, що публичним грішникам відмовляється похорону, хіба що дали якісь знаки розкаяння, поєднання з Церквою. Такий знак поєднання дала недужа грішниця тим, що просила о сповідь. Проте треба було дати елеопомазання по приписам в повнім обряді. Що до відмовлення похорону радше поспитати, коли можливо, Ординаріят. Він краще розсудить, що в такому случаю робити. Раз може піти на уступки, іншим разом показатися суворим, залежно від успіху, якого сподіється. Відмовлення похорону се кара, яка має лічити інших. Треба глядіти, чи в дійсности осягне вона свою ціль.

ЦЕРКОВНИЙ ОГЛЯД

ЗМІСТ. 1. Канонізація і Беатифікації. — 2. Декрет св. Апостольської Пенітенціарії про т. з. „Евхаристійний день“. — 3. Св. Конгрегація для Схід. Церкви про бінування Сл. Божих. — 4. Декрет Конгрегації св. Уряду про практику „сорок чотири“ Служб Божих. — 5. Збільшення католицької Єрархії за понтифікату св. Отця, Пія XI. — 6. Поширення св. Ювілею Відкуплення на весь катол. світ.

1. Канонізація і Беатифікації. По скінченню вже св. Року відбулися в Римі ще два торжества беатифікації й одна канонізація.

І так, 10 мая б. р. вписано торжественно в спис Блаженних, священика Згромадження місіонарів св. Вінкентія й мученика за віру, Божого слугу Петра Рог (Rogue). Він згинув мученичою смертю під гільотиною

5 марта 1796 р. за часів французької революції. Св. Отець надав блаженному почесну назву „Мученика св. Престола“, бо задля послуху для Ап. Столиці віддає своє життя. Се правдиво перший проголошений мученик революції. Цікаве се, що засуд смерти проголошував революційний трибунал в тій каплиці, де блаженний Петро довгий час справляв свої священнічі обов'язки.

Знова дня 13 мая 6. р. була торжественна беатифікація Божої слуги Йоанни Єлисавети Біхієр, основательки згромадження доньок хреста.

Вкінці, дня 20 мая на самі Зелені свята відбулася торжественна канонізація покірного брата Чина св. Францішка Менших Братів (Капуцинів) Конрада з Парцгам. Сей святий належить до покірних незнаних нікому геройських душ, котрих прегарні чесноти й святість відкриває Бог тоді, коли вони вже тішаться невисказаною славою й нагородою в небі. Брат Конрад, сей „вічний дверник“, як його назвав св. Отець, через 41 літ свого монастирського життя був лиш дверником у монастирі. Від 6 год. рано до 9 ввечері що-дня через 41 літ справував свій уряд дверника в покорі, тихо але з найбільшою терпеливістю та угою для всіх: для своїх братів і для гостей, що прибували до монастиря; також для простеньких людей, прошаків і бідних. Саме в його житті показується, яка велика й геройська се чеснота зрозуміти Божу волю та в малім покірнім заняттю свій щоденний хрест нести в укритті й в безнастаннім самовиреченні. Се заохота й підойма для всіх, що займають на землі місце послуги, живуть у повнім закритті перед світом, далеко від публичних справ і людської слави, по фабриках, приватних домах, урядах і бюрох; котрі нікому не мають можности розказувати, а навпаки всіх мусять слухати.

2. Декрет св. Апостольської Пенітенціарії про т. з. „Евхаристийний день“. Св. Апостольська Пенітенціарія декретом з дня 10 квітня 6. р. подає до відома, що св. Отець для поширення і поглиблення почитання Евхаристійного Ісуса між вірним народом зволив розтягнути відпусти, надані побожному евхаристійному Набоженству 40-годинної адорації, декретом „*Investo feliciter*“ з дня 24 липня 1933 р. (Acta Ap. Sed. з 1. 9. 1933. N. 13) на т. н. „Евхаристийний день“. Коли від раня до вечера виставляється торжественно Пресв. Евхаристію до вселюдного почитання, а при тім правляться Сл. Божі, голосяться проповіді, відправляються також інші набоженства й вірні приступають до св. Тайн в тій цілі, щоб скріпити віру в сю св. Тайну, піднести надію і розпалити любов до Ісуса Христа в Пресв. Евхаристії утаєного; як також в цілі задоситьучинення за заповідянні Евхаристійному Ісусові зневаги, особливо від пропащих і невдячних людей.

Відпусти на основі наведеного висше декрету такі: Ті, що посіять Найсв. Евхаристію, виставлену до публичного почитання, висповідуються і приймають св. Причастіє; відтак відмовлять 5 Отче наш і 5 Богородице Діво і 5 Слава і Нині, крім того ще оден раз Отче наш, одно Богородице Діво і одно Слава і Нині в наміренню св. Отця, достають раз на день повного відпусту. А несповідані, коли бодай сокрушенням серцем навідають Пресв. Евхаристію, виставлену до всенароднього почитання, одержать частний відпуст 15 літ і то „*toties quoties*“ в часі виставлення.

3. Св. Конгрегація для Схід. Церкви про бінування Служб Божих. В „Acta Ap. Sedis“ з 10. 4. 6. р. (No 5) св. Конгр. для Східної Церкви подає слідуєчі вказівки для священників схід. обряду, що відносяться до бінування Сл. Божої.

1 Відправляти два рази на день Сл. Божу не вільно ніколи; хіба з важних причин дасть на се дозвіл на письмі Апостольська Столиця сама або через Ординарія.

2. На першій Літургії по причастію вірних священник спожие прочі освячені частинці і все проче з дискоса приліжно згорне до чаші.

3. Відтак з увагою і пошаною спожие Найсв. Крови, дбаючи, щоб не остало ніщо на березі й боках чаші. Щоб лекше злялися каплі Найсв. Крови, котрі випадково могли остати на боках чаші, лишить чашу на якийсь час на престолі, а потім погляне, чи ще що не остало й знову спожие.

4. Коли друга Сл. Божа має відправитися в тій самій чаші і в тій самій церкві, тоді священник залишить омить чаші вином і водою, ані не може витирати чаші, лиш прикриту ручничком і воздухом лишить на проскомидійнику до другої Літургії. А по довершенню Сл. Божої, чашу очистить як звичайно. Тимчасом пальці й уста (labia) омиє, а воду зляє і оставить в іншій відповідній посудині з металю або скла, лиш на се призначений.

5. Коли друга Сл. Божа має відправитися в іншій церкві або на іншій чаші, тоді священник чашу й пальці по звичаю омиє і отре, а воду з вином зляє в іншу посудину й візьме з собою, щоб спожити з омитами при другій Сл. Божій.

6. Коли се легко не дається зробити, тоді може по миттю чаші й пальців, воду і вино зляти до сакрарія. Може також лишити до спожиття на слідуєчий день в першій церкві, коли друга Сл. Божа має відправитися в іншій церкві.

7. Можна також омиту й витерту чашу при першій Сл. Божі взяти з собою до другої церкви, коли тамта не має своєї власної чаші.

8. Коли при першій Сл. Божій служить діякон, що може раз на день прийняти св. Причастіє, при тій першій Сл. Божій, на якій причащався, діякон споживає оставші частинці Пресв. Тіла й Крови й він омиває і очищує чашу, як приписують рубрики. Священник омиває лиш пальці й уста так, як се сказано вище.

9. Священник не може ніяк приймати stipendію за другу Сл. Божу, щоб не дав підозріння брудного зиску, лиш нехай відправить її або за вірних, або в намірення Єпископа, або своє. Можна одначе взяти якусь нагороду за труд поза Сл. Божою. Дослівно так стоїть: „Fas esto autem aliquam retributionem ex titulo extrinseco percipere“.

4. Декрет конгрегації св. Уряду про практику т. н. „сорок чотири“ Служб Божих. Дійшло до відома св. Уряду, що Менші Брати монастиря Ряшева лат. перемиської єпархії, яких називають Бернардинами, завели практику т. з. „сорок чотири“ Сл. Божих. В тій цілі видали друком без дозволу відповідної Власти карточки й поширювали їх, де написано, що душа, за яку ще тут за життя відправиться сорок чотири Сл. Божі, на основі „Божого об'явлення“ третього дня по смерті буде звільнена з чистилища. Повідомлені про се Еміні Кардинали, котрим повірено береження чистоти віри й обичаїв, на засіданню дня 14 марта б. р. сю практику осудили. При тім упінули тих, до котрих се відноситься, щоб не важилися більше на ту ціль stipendії Сл. Божих збирати або давати під карою суспензи для духовних, а позбавлення св. Тайн для світських. Сей декрет потвердив і одобри св. Отець на послуханню дня 15-го марта й зарядив, щоб публично його проголосити.

5. Збільшення катол. Єпархії за понтифікату св. Отця Пія XI. „*Annuario Pontificio*“ за 1934 р. подає, що за Понтифікату теперішнього св. Отця Пія XI створено: 90 нових архієпископств і єпископств; 35 Апостольських Вікаріятів; 38 Апостольських Префектур; 26 самостійних місійних областей. Крім того 21 давніших Префектур піднесено до степеня Вікаріятів.

6. Поширення св. ювілею Відкуплення на весь катол. світ.

Ювілейний рік 1933/34 стягнув до Вічного Міста безчисленну масу вірних катол. Церкви. З найдальших сторін земної кулі приїжджали гуртки, громади паломників різного віку та стану, а не мало було муштин, а то й жінок, що пішки прибули до Риму, щоб відвідати спільного Вітця катол. Родини та випросити собі ласку прощення кар.

Та часи тяжкої економічної скрути замкнули дорогу соткам тисяч вірних; тому св. Отець, щоб ювілей Відкуплення та особливих небесних ласк зробити доступним усім вірним кат. Церкви, Апостольською Конституцією з 2 квітня 1934 р. поширив ювілейний відпуст на весь світ на протяг цього року.

Щоб досягнути багату ціль, звертається передусім св. Отець до Єпископів, щоб відповідними поученнями привели якнайбільше вірних до очищення у Тайні Покаяння та до одержання ласки повного відпусту, щоби поучити вірних, щоб ці намірення св. Вітця просили Бога о навернення у світі належної свободи Церкви, о звороти народів до мира, до добробуту, о успіхи місіонарських праць та о привернення відлучених до одної Христової пастви. — Вкінці долучає св. Отець ще одно намірення, яке дуже лежить Йому на серці: В часі розросту рухів „воюючого атеїзму“, що йде під кличем „без Бога, проти Бога“, бажає Пій XI. через продовження року ласки на весь катол. світ молитвами та покутою задоситьчинити кривдам, завданим Божому маєстатови. Тому поручає вірним молитись Милосервному Богу, щоб відвернув зусилля тих людей, що намагаються вивернути не лиш релігію, але і всякий авторитет та культуру, щоб блеском небесного світла просвітив їх засліплені уми та порушив їх серця до покаяння.

Ювілей поширює св. Отець на весь катол. світ, то є на Церкву Західну і Східну на протяг цілого року. а саме від Томиної неділі біжучого року до Томиної неділі 1935 р.

Усі вірні можуть одержати ювілейний відпуст, оскільки відбудуть сповідь, приймуть св. Причастіє та посіятять церкви, чи публичні каплиці, призначені на ювілейні посіщення.

Точні вказівки й приписи подадуть Єпархіяльні Відомости.

З НАШОГО ЦЕРКОВНОГО Й РЕЛІГІЙНОГО ЖИТТЯ

1. Десятьліття на єпископських престолі Впреосв. Василя Такача. — Дня 15 червня сього року минуло десять літ, як в Римі в базиліці св. Климента рукоположено на Єпископа для американських гр. кат. Закарпаття Преосв. Василя. У вересні т. р. прибув він до Пітсбурга, свого престольного міста, щоб узяти в руки провід поручених йому вірних. Треба признати, що нарід прийняв свого пастиря просто з одушевленням. Перші літа праці перейшли спокійно, організація гр.

катол. парохії поступала й дійсно можна було довести до правдивого розквіту. Греко кат. вірні Закарпаття були взірцево зорганізовані в двох Союзах: Соединеніє церков. Брацтв і Собраніє церков. Брацтв. Союзи номінально стояли під покровом Ординарія і мали духовних провідників священників, назначуваних Епископом. В дійсності статuti давали Союзам у своїх рішеннях повну незалежність, що відтак негативно відбилося на церковнім житті епархії. Коли св. Конгрегація для Схід. Церкви видала слушне й кінечне зарядження, що до душпастирської праці в Спол. Державах півн. Америки можуть бути примінені лиш безженні священники або бездітні вдівці, так тоді один з тих союзів, а саме Соединеніє, виступило до боротьби з епископом і Апост. Столицею в імені „привилеїв і прав“ грек. кат. Церкви. На жаль, почин і моральну підйому в сій боротьбі давали деякі священники подібно, як се мало місце в Галичині, і в області Преосв. Богачевського. Методи боротьби примінювано майже ті самі, які були в нас. Зачалося шкалювання і очернення по часописах епископа й Апост. Столиці, а авторами й інспіраторами тих наклепів були на жаль знову священники. Преосв. Еп. Такач багато мусів перенести клевет і інсинуацій, які ще й тепер не зовсім устали. Надто під впливом тої агітації церкви зачали саботувати свого пастиря в той спосіб, що відмовили йому т. з. катедратик, одинокий засіб удержання епископа та його канцелярії. Вправді в останніх часах боротьба бодай назовні притихла, та положення не дуже поправилось. Загалом треба сказати, що Преосв. Такач за тих перших десять літ свого єпископства зазнав те, що Божественний Спаситель подав як правдиву ознаку вірного апостола: „Не є слуга більший від свого пана. Коли мене гонили й вас гонитимуть... Та все те робитимуть вам задля його імені“ (Йо. XV, 20-21). Маємо повну надію, що з часом люди доброї волі під проводом ревних молодих священників згуртуються коло свого Владики й наступить доба позитивної праці над скріпленням Божого царства в душах людей. Високопреосвященному Василеві бажаємо великих ласк і Божого благословення на хрестній дорозі його високого єпископського уряду.

2. Перша річниця торжества „Українська Молодь Христові“.

— За почином ГІКА розпочалася гарна акція першої річниці КАУМ, найбільшої досі маніфестації в Галичині. Овочі сеї маніфестації такі: 130 кружків „Катол. Акції Української мужеської Молоді (КАУММ); 32 кружки „Катол. Акції укр. жіночої молоді (КАУЖМ); відбулися відповідні поучаючі курси для священників і світських провідників; пригтовляється тепер особні курси для інструкторів Катол. Акції мужеської і жіночої; пригтовляється міжепархіяльна Рада КАУМ. Також на економічному полі повстають багато обіцюючі добродійні організації. Є повна надія, що та акція принесе відродження нашій катол. українській молоді й причиниться у великій мірі до уздоровлення тої частини сільської і міської нашої молоді, що впала жертвою несовістних агітаторів із сторони сектантів і большевиків. Мимоволі приходить думка, чи тепер уже не зачати пригтовляти другу величавішу маніфестацію, а се наш краєвий Евхаристийний Конгрес. Етапами такого загального Конгресу моглиб становити Епархіяльні Евхаристийні Конгреси.

3. Сьогорічні свячення в Папським Семінарі ім. св. Свщ. Йосафата в Римі. — Сей рік в історії української Папської Колегії в Римі замітний не лиш тим, що має поважне число питомців (50) і то з усіх областей, де лиш живуть гр. католики Українці; але й тим, що сього року припущено до свячень дев'ятьнацять питомців. З Львівської

Епархії шістьох, один діякон і п'ять піддіяконів; з Станиславівської один презвитер; з Філядельфільської двох діяконів і один піддіякон; з Пітсбурзької двох презвитерів і двох піддіяконів; з Крижовацької двох діяконів; з Канади двох піддіяконів і з Бразилії оден піддіякон. Свячень уділив Преосв. Няраді, Крижовацький Владика. На торжестві рукополагання було багато гостей, між ними двох литовських достойників, Еп. Теофіль Матулянс і Монсіньор Юліян Гронський, Апост. Адміністратор Сибіру. Оба щойно недавно звільнені з большевицької тюрми прибули до Риму, щоб віддати свій поклін і заяву синівської вірності св. Отцю. Приявність тих обох ісповідників за віру була по правді великим піднесенням та заохотою для новопоставлених клириків.

4. Всеукраїнський жіночий Конгрес у Станиславові. — Заповідження всеукраїнського Конгресу жінок у Станиславові, з приводу 50-ліття жіночого руху в Галичині, викликало на сторінках деяких журналів досить пристрасну полеміку. Причина тої полеміки можна сказати типова в нашій суспільности. В всекраєвій жіночій Організації „Союза Українок“, як майже в усіх наших краєвих культурних, просвітних, економічних і навіть політичних організаціях, більшість членів чисельно се переважно віруючі й практикуючі католики; та провід і напрям тих Організацій остає звичайно в руках ліберальної або просто радикальної групи, релігійно індиферентної або й ворожої, зате більше активної і з організаційним змислом і більше послідовної. Католицька більшість звичайно інертна, часто без ініціативи, а що найважливіше непослідовна в своїх засадах. Буває, що таке Товариство чи Організація у своїй діяльності нераз проявляє засади й погляди, які не дадуться погодити з живим католицьким світоглядом, нераз просто нарушує католицькі й релігійні почування — возьмім приміром недавні обходи в честь Франка, справу нерозривности подружа, кольпортажу атеїстичних книжок і пр. — тоді члени католики або тихо сидять і лиш кивають головами; або потихо між собою нарікають; або, що найчастіше буває в імені „патріотизму“ і національного фронту, вміють знайти оправдання навіть на основі вирваних з змісту цитатів католицьких богословів. Нічого дивного, що коли часом при важніших маніфестаціях католики зажадають якогось права для себе, сейчас стрінуться з спротивом активної і впливової ліберальної меншости. Так сталося і з „Союзом Українок“. Коли прийшло до усталення програми всеукраїнського жіночого зїзду, предсідниця С. У. і майже цілий виділ стояв на становищі, щоб названий зїзд мав характер під оглядом релігійним строго індиферентний. Проти того виступили членки-католички й обмежили свої бажання до дуже скромної вимоги, щоб один реферат мав релігійний характер. По пристрасних полеміках і по переговорах, завдяки досить рішучому становищу катол. жіночих організацій, вдалося досягнути бодай таку уступку, що до програми зїзду прийнятий реферат п. з. „Релігія в житті жінки“. Се пересторога на будуче, що свідомі католики повинні мати свої католицькі організації, до Тов. і Організацій з ліберальними й радикальними засадами або не вступати, а коли вже береться уділ, тоді треба вміти, хотіти й мати силу ініціативу й напрям узяти в свої руки.

5. Канада організується. — В Канаді в останніх літах сильно розвинулася комуністична пропаганда. Єпископат вже кілька разів рішучо зареагував на ту акцію, але на жаль, правительсто не здає собі справи з небезпеки, яка йому загрожує з сторони большевизму. Се видно з того, що до тепер не заняло відповідного становища проти розкладових

елементів. В Канаді вже від десятих літ існує комуністична партія. В звіті міністерства праці з 1924 р. сказано, що та комуністична партія не що інше, як секція третього інтернаціоналу. Та помимо того правительсто до тепер толерує її. При процесі 7 комуністів, увязнених за революційну пропаганду в Онтаріо, показалося, що партія стоїть під безпосереднім зарядом Москви й стремить до насильного переведення большевицького режиму в Канаді. По процесі комуністична партія змінила лиш свою назву, але не залишила ні одної точки своєї програми. Центральна знаходиться в Торонто, вказівки приходять з Москви, а організація поділена на 9 округів, які знова мають свої секції, поділені після націй. Видають 43 часописи, численні брошури, а число летючок виходить на мільони. Нема сумніву, що до сеї комуністичної партії втягнуто багато українців. Та видно й протиділання. Ото під покровом Преосв. В. Ладика переводять в цілій Канаді католицьку організацію під назвою: „Брацтво українців-католиків Канади“ (БУК). Працюють в тій організації не лиш світські священники, але й ОО. Редемптористи, ОО. Василіяни й шкільні Браття. Брацтво ділиться на округи й на секції. Молодь становить особну секцію в тім Брацтві. БУК має свій орган: „Бюлетень Брацтва Українців-Католиків Канади“. Виходить кожного місяця під редакцією о. С. Семчука. Крім того в Едмонтоні-Альта виходить католицький тижневик „Українські Вісти“.

6. В Спол. Державах півн. Америки має виходити новий католицький журнал для молоді. — Ліга української католическої молоді на зїзді в Шікаго дня 19 серп. 1933 р. рішила видавати свій орган для україн. католическої молоді в Америці й Канаді. Незадовго має появи́тись перше число. Редакція часопису в Шікаго в монастирі ОО. Василіян. Желаето сьому органі як найгарніших успіхів. При тім позволимо собі висказати нашу думку: Чи не булоб вказано, щоб се був заразом центральний орган Союзу усіх католических українських організацій молоді, які існують тепер розірвані на нашій етнографічній території в різних державах. Такий Союз мігби мати право висилати своїх відпоручників на міжнародні католическі зїзди молоді, що просто неможливе для деяких місцевих краєвих організацій. Надто, такий орган повинен бути редактований в двох мовах: перша часть для своїх організацій по українськи, а друга для інформації чужинців про наші справи по англійськи.

ВІСТИ З КАТОЛИЦЬКОГО СВІТА

1. — Двадцятьп'ятьліття Папського Біблійного Інституту в Римі. — Дня 7. мая Папський Біблійний Інститут обходив двадцятьп'ятьліття свого існування і своєї наукової діяльності. Благодарственне Богослуження було в церкві св. Ігнатія Льойоли. З того приводу св. Отець зволив вислати на руки теперішнього Ректора Бібл. Інституту, о. Августина Беа Т. І. письмо з признанням для дійсно величавої наукової та виховавчої праці. За чвертьстоліття існування сього Інституту вийшло 900 професорів св. Письма так між світським як і монашим клиром. Про праці та розвій Інституту появилася основна стаття Ректора о. А. Беа Т. І. в найновішій святочній числі „Biblica“.

В слідуочім числі „Доброго Пастира“ подамо точніше про значіння,

вагу й праці того високого Інституту біблійних наук. Ходить о се, щоб звернути увагу на сей Інститут наших молодих студентів богословії, котрі наміряють посвятитися висшим студіям. Оскільки нам відомо, за 25 літ існування сього Інституту всего двох Українців покінчили там студії; а се рішучо за мале число навіть на наші умовини.

2. Справа конкордату між Німеччиною а Апостольською Столицею. — Хотяй формально заключений конкордат між національно-соціалістичним урядом Німеччини й Апостольською Столицею, но переведення його в життя натрапляє на поважні труднощі. Некоректне й подекуди просто вороже відношення поодиноких груп та провідників теперішнього режиму Німеччини до катол. Церкви, напади й насильства поповнені на катол. Єпископах, переслідування кат. організацій молоді й робітників, усе те наповняє журбою і непокоєм католиків та церковні круги. Вже від довшого часу велися в Римі перетрактації в справі переведення в життя конкордату й не довели до бажаного успіху. Тепер продовжуються наради в Берліні. Зі сторони уряду беруть участь: Др. Бутманн, урядник міністерства справ внутрішніх; Бальдур ф. Шірах, провідник гітлерівських організацій молоді; Др. Лей, провідник національного фронту робітників. Зі сторони знова Єпископату: Архієп. Фрайбурга, Др. Гребер; Еп. Др. Барес з Берліна й Др. Бернінг, єпископ з Оснабрік. Головна трудність лежить у відношенню катол. організацій молоді до гітлерівських організацій і станових катол. Організацій робітничих до т. з. фронту праці. Треба тут зазначити, що в останніх часах видно певного рода поправу відносин. Уряд строго наказав всякі маніфестації проти катол. Єпископів і навіть завісив кілька дневників за невідповідне трактування релігійних та церковних справ.

3. Християнське населення Палістини. — Палістина виглядає на дійсну мозаїку так під оглядом національним як і віроісповідним. Змішання рас таке велике, що всяка спроба класифікації просто неможлива. До різноманітності під оглядом расовим приходить ще велика різноманітність віроісповідна. Перше місце займають музулмани 760.000, друге жида 175.000, третє місце християни 90.000. З тих 90.000, католиків всего 40.000 і то переважно гр. орієнтального обряду. Між християнами схід. обряду існує пять груп; з тих три признають примат Апостольської Столиці, а се мароніти, мелхіти й зєдинені сирийці, прочі дві належать до незєдиненої Церкви.

4. Усі клякнули перед св. Отцем. — У маю б. р. приймав св. Отець Пій XI на послушанню 70 представників интернаціональної преси, заступників 4000 пресових органів. Се перший випадок, що Христовий Намісник приймав так мішане товариство, як кореспондентів всякого покрою політичних журналів. Були заступлені всі раси й народности й віроісповідання, жовті й білі, жида, протестанти, магометани, нубійці; журналісти Трансвалю і Осльо і Берліна і Пекіну. При сім послушанні досить тяжко було означити форму привіту, бо годі було приписати всім католицьку форму приклякнення на час появи папи. Безпосередно перед приходом Хр. Намісника явився високий ватиканський урядник і заявив, що св. Отець полишає кождому форму привитання, яку сам вибере. І сталося, що коли ввійшов св. Отець, усі без виімку укланули.

5. Ментальність бельгійської католицької молоді високих шкіл. — На конгресі національної Унії бельгійських катол. студентів високих шкіл Филип Ренольт (Renault) мав реферат про ідеологію сучасної бельгійської католицької молоді. Промовець, головний праців-

ник у катол. Організаціях молоді, на основі власної обсервації і досвіду вказує на чотири головні напрями в ідеології бельг. кат. молоді. Перше, се політичні питання. Не треба однак думати, що там молодь займається активною політикою; ні, вона старається основно познакомитися з сучасними політичними питаннями. Молодь також осуджує сучасний ліберальний парламентаризм з його деморалізаційною партійною політикою. Та студенти свідомі цього, що наразі мусять підпирати катол. політичну партію, бо лиш при її впливі можуть удержати католицькі школи, що становить основну точку катол. культурної політики в Бельгії. В Бельгії катол. школи на рівні субвенційовані державою як і державні. У своїх політичних замірах катол. молодь стремить, щоб на місце пережитого парламентаризму прийшла державна станова організація. Їх ідеал, католицька національна держава. На другім місці інтересують бельгійську катол. молодь нинішні пекучі міжнародні проблеми: Союз народів, Конференція розоружень і перепинення війни і пр. Притім молодь тої думки, що не пусті говорення і нещирі пропозиції державних мужів зможуть довести до загального мирного уложення в Європі й світі, а на християнських етичних засадах переведені міжнародні умови й закони. Трета справа, се суспільне питання. Всюди видно в молоді стремління основно ознакомитися з актуальними суспільними питаннями і свідомість відповідальності, яка тяжить на університетській молоді в реформі суспільних питань. На останнім місці стоїть література. Загалом треба сказати, що бельгійська катол. університетська молодь є серйозна, працьовита й свідомо своєї відповідальності.

6. Американські католики в боротьбі з „білою смертю“. Недавно поставлено в сенаті Спол. Держав півн. Америки пропозиція закону зване „Гастінгс Білл“, яке жадає улегалізування обмеження уродин дітей як середник для уменшення економічної скрути. Дуже енергійно виступив проти того законопроекту директор соціального Інституту католицької Акції, Монс. Й. А. Ріян. На основі недавно опублікованої праці проф. С. Й. Гольмеса Т. І. доказує, що насильне й неприродне уменшування уродин в європейських державах зачалось в другій половині XIX ст. і викликало просто жахливі наслідки в біологічнім розвою тих народів. Вправді в Спол. Держ. півн. Америки ся проблема стала актуальною доперва в XX столітті, все таки викликала просто алярмуючі наслідки. І так, від 1921 р. до 1932 число уродин з 24.2 відсотків упало на 17.6. Се означає зменшення уродин на кожний рік на 2.05 процент. Число живучих дітей в 1930 упало на 130.000 у порівнянню з 1920 р. В містах з населенням понад 100.000 мешканців число уродин виказує низше 25 проц. від того числа, яке потрібне до удержання теперішнього стану населення. Після обчислення соціологів, коли дальше піде тою дорогою, від 1945 р. населення Америки постійно буде зменшатися. На сій основі Монс. Ріян звизає католиків до солідарної боротьби проти нового законопроекту і заявляє, що тут іде не лиш про боротьбу з неморальністю, але й за добро батьківщини.

7. Сильний католицький рух в Англії. Недавно проголосив англійський Католицький Союз, котрого головний осідок є в Весмінстері, ось такий комунікат: Ми католики жадаємо для себе повних громадянських прав. Тим хочемо освободитися від великих тягарів удержувати наші несубвенційовані школи. Жадаємо права відкинути всяке законодавство, яке ґрунтується на незнанні або ігнорованні Божого закону, передовсім коли ходить про злегчення розводів, уменшування

уродин і стерилізацію або інші справи, що порушують католицьку совість. Ми боремося про відповідне заступництво в державних урядах. Ми боремося проти ложних вістей, які про нашу віру розсіває проти-католицька преса і некаатолики-бесідники через радіо. Ми протестуємо проти деяких підручників, що є в ужитті в народних і середніх школах, а які подають фалшиві протикатолицькі і просто ложні відомости з історії. Ми протестуємо проти неморальних вистав у театрах, кінах і публичних льокалях; протестуємо теж проти розпродажі книжок і таких склепових вистав, які ширять деморалізацію і ображають етичні почування.

Се оголошення зробило велике вражіння в цілій Англії. Крім того скликано до Кардіфу загальний англійський католицький зїзд, що має відбутися від 12-15 липня під кличем „Англійські мученики“. Там мають відсвяткувати 400-ліття першого переслідування католиків за Генрика VIII. По довгих стараннях і заходах помімо всяких зусиль масонерії шкотське місто Едінбург наново у свій герб приняло Архангела Михаїла, якого перед століттями усунено під впливом реформації. Католики вважають се як знак своєї витревалості праці. Тепер до Шкоції приходить Чин т. з. „Білих Отців“, які задумують отворити перший місійний Інститут.

8. Найблизший всенародний Евхаристійний Конгрес у Буенос Айрес. Конгрес заповіджений на місяць жовтень від 10-14. В конгресі возьмуть участь усі католицькі народи світа. Торжества зачнуться о півночі з дня 10 жовтня Сл. Божою в великанському парку міста. Другого дня має бути величава маніфестація в честь св. Отця, зложена Кардиналові легатові. В тій маніфестації, візьме участь 50.000 молоді в одностроях в папських красках. Третій день посвячений значінню католицького життя віри для культури полудневої Америки. Четвертий день присвячений міжнародним Марійським Організаціям, а всі приявні священики відбудуть того дня святу годину. П'ятий день закінчиться генеральним Причастям і величавим Евхаристійним походом, що має відбутися вечером при особливішій ілюмінації.

9. Додатні зміни в бразилійській Конституції. Недавно уконституований Національний бразилійський збір ухвалив усі майже предложения католиків в справі оборони віри й церкви. І так, щоб вчислити лиш найважніші, ухвалено: 1. нерозривність подружа, 2. католицьке подруже має усі заправи публичного права. 3. У всіх публичних школах має правильно впровадитися наука релігії після ісповідання дітей. 4. До війська, маринарки, державних шпиталів, вязниць і пр. мається покликати католицьких духовників. Як видно, бразилійські католики завдяки своїй політичній Організації osiąгнули великі успіхи.

НОВІ КНИЖКИ Й ВИДАННЯ

Ks. Dr. Zygmunt Bielawski, **Pedagogika Religijno-Moralna (Katechetyka)**, Lwów 1934, Nakładem Towarzystwa »Biblioteka Religijna«, в. 8⁰, стор. VI + 734, ціна 15 зол.

Автор, — значий ширшим кругам в Польщі як теоретик і практик катехитики, — трактує в 5-ти частях про цілість проблеми релігійно-морального навчання; так отже згаданий твір се підручник катехитики в ширшому того слова значінню, тобто підручник релігійно-моральної педагогіки, призначений в першій мірі для оо. катехитів, для слухачів теології, як рівнож для всіх, що займаються вихованням молоді.

По зясуванню історичного розвою релігійно-моральної педагогіки подає Автор в першій частині твору — на підставі власних дошукувань — причинки до історії катехитики в Польщі; відтак переходить в другій часті до головної теми про ціль й істоту релігійно-морального виховання. Часті слідує, — третя (завдання катехита — післанця Христа і Церкви), четверта (основні поняття з дидактики зі спеціальним углядженням науки релігії), пята (методика частна), — се наче розвинення та доповнення другої головної частини. В своїх теоретичних виводах сягає Автор до філософічно-психологічних та теологічних основ, угляднюючи при тім найновіші виховні напрями; практичні приміри знова обосновує на всесторонньому знанню та на глибокому відчуттю і пізнанню душі дитини. Тому твір сей повинен найтися в бібліотеці кожного педагога.

о. Др. А. Бойчук.

Ks. Dr. Jan Bochenek, **Chrystus w parafji**. Trzydzieści dwa czytania o życiu parafjalnem. Kraków 1933, Nakładem Autora, 12°, стор. 270, брош. 3 зол. (до набуття: Związek Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej, Tarnów, ul. Focha 1. 16).

З поширенням Католицької Акції почало розвиватися в парохіях організаційне католицьке життя. Щораз частіше почали в пресі появлятися в тому напрямі відповідні статті та розвідки а навіть й окремі підручники. Словом парохія набирає суспільного значіння, яке прислугувало їй в перших віках християнства; вона стається основною підставою Католицької Акції.

Відчуваючи потребу хвилі, старався Автор обговорити в згаданому творі парохіяльне життя зі всіх можливих сторінок. З порушених тем (як прим.: обов'язок апостольства світських, католик в суспільно-політичному житті, робучий день в парохії, іновірці в парохії й інших дуже актуальних) замітно, що Автор добре визнається на сучасних обставинах. Твір сей з хісном прочитає кожний католик в цілі ліпшого зрозуміння свого завдання як парохіянина; може він послужити також на читання в часі різних богослужень (як прим. маєвих, червневих) чи то брацьких зібрань або на матеріал до проповідей.

о. Др. Василік Василь.

Sancti Thomae Aquinatis: **In Decem Libros Ethicorum Aristotelis expositio**. Ed. noviss. cura ac studio P. Fr. Angeli M. Pirota O. P., Taurini, Marietti 1934; вел. 8°, стор. XXIV+747, 30 лір.

Оригінальні письма св. Томи Аквіната як також його коментарі до творів Арістотеля, се твори неоціненої вартости; з них може людський ум черпати постійно натхнення в області філософії чи теології. Тому треба радо повітати — головню в теперішніх часах ложних напрямів як в філософічно-теологічній так і в моральній ділянці — нове підручне видання коментарів св. Томи, якого піднявся знаний ширшим кругам томіст, о. Пірот (Pirota). Досі вийшли за його старанням вже три томи. В двох перших містяться коментарі з творів Арістотеля з обсягу психології; сей третій останній містить коментар до етики Арістотеля.

Видання вправді не критичне, але справлене і відповідає усім вимогам наукової стислості. Скорє орієнтування в укладі матеріалу і користування улекшують синопси (велика на самому початку а менші при окремих розділах) як також старанно опрацьовані індекси.

о. Др. В. Василік.

A. Auffray: **Pedagogja świętego**, — авторизований переклад, — Wydawnictwo Salezjańskie, — Warszawa, стор. 120.

Це загальний нарис системи виховання, яку переводив у життя св. І. Боско; нарис сей переведений на тлі життєпису цього Святого.

Прочитає цю книжку з приємністю і, що важніше, з користю не лише священик, але й кожний, що ех professo мусить займатись вихованням молоді. Кожний знайде тут неодну цінну вказівку, неодну глибоку думку.

о. Лев Бурнадз.

Heinrich Lützel: **Einführung in die Philosophie der Kunst.** Bonn 1934. Peter Hanstein Verlagsbuchhandlung. 8°, стор. 95.

Пояснити таємну глибину змісту, що криється в мистецтві, виробити критерія для розрізнення мистецтва від усього немистецького, а тимсамим поглибити погляд на єство та гідність людини, на ті героїчні можливості, які їй даровані, яко духовій особі, — ось завдання філософії мистецтва. Автор подає нам вступ до тої філософії. Він розглядає три головні проблеми: а) мистецький твір сам у собі та його відношення до інших областей існування, б) творення, в) уняття (das Erfassen) твору.

В замітках подає Автор широку бібліографію трактованого предмету. Розвідка дуже цікава й пожиточна кожному, що цікавиться мистецтвом і має охоту вглибитись в його суть. Стиль, як на строго наукову працю, досить легкий.

о. Лев Бурнадз.

Lissbeth Burger: **Kowalscy.** Kraków 1934, Wyd. ks. Jezuitów, 8°, ст. 177.

Це спольщений переклад з німецького, чи властиво перерібка. В формі ніби оповідання подає авторка цінні вказівки, як виховувати діти. Модерна людина, що привикла до новітніх повістей та несамовитої тематики, певно знудиться, читаючи цю книжку. Однак той, що життя трактує серйозно, знайде тут цінні вказівки.

Можна цю книжку поручити всім родичам, які мають добру волю як слід виховати свої діти, а не мають ні часу, ні спромоги вглиблюватись у педагогічні, чи педологічні трактати.

о. Лев Бурнадз.

P. De Ravignan: **Dernière retraite** donnée aux religieuses Carmelites. Paris, P. Téqui; 12°, ст. XII + 268, 10 фр. фр.

Є це восьмидневні реколекції, що їх голосив у 1857 р. о. Де Равінья монахиня Кармелю в Парижі. В додатку поміщені ще деякі конференції (нпр. про мир на хресті, про радість духа), про апостольство Кармелю та гадки з проповіді при облечинах, як також на час терпіння. — Предмет реколекцій примінений до правил монашого життя СС. Кармелітанок. Автор не думав про видання тих реколекцій, але про користь для реколектанток, що їх мав перед собою; проте стиль твору не барвистий, а звичайний, щирий.

о. А. С.

Eduard Montier: **Le dimanche du Soldat.** Collection Je sème; Paris, Tequi 12°, стор. XII + 140, 8 фр. фр.

Неділя чи свято для жовніра — це день більшої свободи ніж будень, але й день більших небезпек. Щоби від них захоронити жовніра, щоби задержати його в християнських почуваннях і вести його в тому дусі цілий церковний рік, дає йому Автор до рук книжку. Книжочка ся містить розважання на празники цілого року, примінені до жовнірського духа. Може вона служити також на читання, для обнови духа серед гамору касарні.

о. А. С.

о. Ст. Семчук: **Життя і навернення св. Володимира.** Йорктон, Саск.-Канада 1934. Бібліотела БУК. 16°, стор. 16.

Це перша брошурка, видана БУК-ом (Брацтво Українців-Католиків Канади). Ш. Автор, хоч коротко, але вірно і популярно представив життя і навернення нашого князя св. Володимира, якому наша земля завдячує офіційне заведення християнства.

Книжечка заслугує вповні на масове поширення, а також може неодному стати помічною до популярного реферату про початки християнства на наших землях.

О. В.

Ks. Alojzy Warol T. J.: **Osnowy kaznodziejskie na niedziele i święta.** Cz. I. Od Adwentu do Wielkanocy. Kraków 1934. Wydawnictwo Księży Jezuitów. 8°, стор. 360, брош. 3'20.

Автор, довголітний проповідник і місіонар в Америці, знаний ширшим кругам вже з давніших своїх праць з ділянки проповідництва — (перед 25 роками видав *Podręcznik kaznodziejski na 40-godzinne nabożeństwo*) — подає в згаданому творі, — що є першою частию циклу цілорічних проповідей, — 80 коротких проповідей, чи радше начерків. Кожда недільна чи святочна тема опрацьована в потрібній формі; в кожній з тих трох форм розвинені інші думки, очевидно з приміненням до тої самої теми.

Є це зовсім новітні проповіді, примінені до теперішних повоенних обставин. Дуже влучно влітає Автор ту і там антитези (прим.: Царство Христове, засоби до його поширення, його ціль і дороги а царства світові, їх ціль і дороги; світова війна, Ліга Націй, безвладна, безрадна; Аттила — Лев Великий і т. д.).

Будова проповідей переведена дуже практично. Великий вибір тем. Головна прикмета Автора се ясність, практичність і короткість і тим власне цінні ці начерки.

Можна поручити нашому духовенству начерки проповідей о. Вароля, які можна вихиснувати розуміється *mutatis mutandis* в приміненню до наших сучасних обставин.

о. М. Каровець ЧСВВ.

Dr. Józefat Skrzuteń O.S.B.M.: *Un demi siècle d'histoire de l'Ordre des Basiliens (1882-1932)*. Essai de synthèse. — *Odbitka z dzieła zbiorowego: »La Pologne au VII-e Congres International des Sciences Historiques«*. Varsovie 1933. Société Polonaise d' Histoire.

Це відбитка реферату, що його виголосив Впр. о. Др. Скрутеня ЧСВВ. на VII-ім міжнароднім зїзді істориків у Варшаві, в серпні 1933 р. Шановний прелегент мав перед собою вельми трудне завдання: в дуже обмеженому часі подати якнайбільше можливо докладні і вичерпуючі відомости про василіянський Чин за останніх 50 літ, се є від т. зв. добромильської реформи (1882) до року 1932. Воно й справді не легко вмістити в рямці короткого реферату тих всіх духово-культурних овочів, що їх наш нарід завдячує невтомимій муравлиній праці духових синів св. Василія Вел.

Реферат Впр. о. Скрутеня поставлений вповні на високому науковому уровні. Коротко і ядерно подані тут загальні відомости про василіянський Чин по Берестейській Унії, добромильська реформа, труднощі в її переведенню та вплив цієї реформи на історію Чина. Вичерпуючі статистичні відомости про Чин подавані у відповідному місці впродовж цілого реферату ілюструють наглядно всі великі духово-культурні надбання ОО. Василіян.

Булоби дуже вказаним, щоби видати згаданий реферат і в перекладі на українську мову.

о. Др. А. Бойчук.

P. Th. V. Gerster a Zeil, O. M. C., *De integritate confessionis*. *Tractatus moralis compilatus...* Taurini, Marietti, 1934, м. 8^о, стор. 115, лір. 5.

Се маленька, підручна брошура, в якій Автор обговорює досить докладно і обширно основи моральної теології, що відносяться до цілості (інтегральності) сповіди. В додатку наприкінці містяться 14 душпастирських випадків з обсягу тої матерії. З хісном прочитає сю брошурку кожний священик в ціли відсвіження основ моральної теології, що мають примінення при св. сповіді.

о. С. Лукач.

Postacie Świętych, wydawnictwo Księgarni św. Wojciecha. I Serja (27 broszur), ціна одного прим. 0.30 зол.

Згадані брошури се коротенькі життєписи (силуетки) Святих так польських як і інших, від св. Йосифа почавши. Видавництво має на ціли подати інтелігентним сферам критично опрацьовані життєписи Святих по низьких, приступних цінах. Внішна форма видання скромна, але густовна й естетична.

о. С. Лукач.

Abbé Lusseau-Kolomb. **Manuel d' études bibliques**, Tom II. Les livres historiques de l' A. T. Paris P. Téqui; 8°, стор. XVI + 1200, 60 фр. фр.

Другий том біблійних студій обговорює історичні книги св. Письма С. З. Подає одноцільно все потрібне, щоби мати загальне поняття про історію ізраїльського народу. Історія починається приготуванням Ізраїля до сповнення завдання, наміченого Провидінням, а кінчиться на часах Маккавеїв. Крім цього в додатку змальована історія жидівського народу до 70-го р. по Хр., цеб-то до зруйнування Єрусалиму. — Цей том ділиться на дві часті, з яких перша подає критичні основи історичних книг С. З., а в другій аналізує Автор ті книги в формі оповідання історії вибраного народу. Це обширніший твір, з якого можуть черпати вчені й невчені й так поширювати й здобувати знання про факти С. З. о. А. С.

P. Felix S. J.: **La destinée**: I. Retraite de Notre-Dame de Paris, P. Téqui; 12°, стор. 334, 10 фр. фр.

Це апольоґетичні конференції о. Фелікса Т. І., виголошені в церкві Пр. Д. М. в Парижі, яких предметом є передусім основно обговорюване призначення людини. — Книжечка надається для тих, що мають обов'язок пригадувати інтелігентним кругам на ціль їхнього життя. о. А. С.

G. Jo ann és. **Deux âmes vers les cimes**. Paris, P. Téqui; 12°, стор. 234, 10 фр. фр.

Автор звісний з багатьох творів стійної вартости подає тут перебіг внутрішньої — духової еволюції Якова Дорваля. Цей молодець переходить тяжку, болючу умову й духовну кризу, а вкінці знаходить правду. Другою дівою особою повісти є Ірина д' Аннунція, вибрана душа, з якою Яків на-в'язує інтимну приязнь. Обі ці душі взносяться поволі по щаблях містицизму до високої святости. Їхнє життя — це справдешнє духовне життя серед світа. Ось заохота для сьогodнішньої молоді! Ось лік на неодну рану молоді душі! о. А. С.

G. Bontoux: **Les aveux de J. J. Rousseau** sur de questions capitales de l' heure présente. Paris, P. Téqui; 12°, стор. 70, 2-50 фр. фр.

Як мізерна неміч людського сотвореного ума навіть у визначних людей, вказує на се часта противорічність, що заходить в їхніх твердженнях; її джерела треба дошукуватися очевидно не в об'єктивних правдах, у яких та противорічність не може ніколи зайти, лише в людському умі. В творах Русса стрічаємо всуміж: правду з ложжю, віру з богохульством, світло з темнотою; проте не дивниця, що безбожники різного покрою використовують його твори до своїх цілей.

Автор цієї збірки протиставить правдиві Руссові твердження його ж ложним твердженням і наглядно доказує, що чоловік не всилі опертися ясній правді й тому голосить її, як лише, хоч на хвилю, опустить його пристрасть. Збірка призначена для борців з безбожництвом, що сьогodні піднімає голову. о. А. С.

Duverne René. **La tête déformée**. Collection Vérité. Paris, P. Téqui; 12°, стор. 68, 2-50 фр. фр.

Сьогodнішня молодь переживає поважну моральну кризу. Автор вказує на основну її причину, а саме на брак виховання, що потягає за собою тяжкі упадки. Перед читачем легке оповідання: Малий Павлусь. Його гарна головка рада прийняти все, що лише вкажуть батьки. Вони знову не звертають уваги на вироблення самостійности в дитини. В цей спосіб оформлюється пасивний характер Павлуса, що легко підпадає під вплив злого товариства й псується цілковито. Влучно й живо змальовує Автор небезпеки й вказує на середники ратування молодих душ, що є скарбом не лише

батьків, але й усієї суспільности. Родичі мають отже сповнити свій природний обов'язок і дати своїм дітям здорове виховання, та в цей спосіб підготувати їх на пожиточних членів суспільности. Голос Автора дуже на часі. Треба бо завсіди тямити, що добра освіта і ненарушими основи християнсько-католицької етики, се найпевніший скарб, з яким нині можна вирядити діти в життя.

о. А. С.

КНИЖКИ І ЧАСОПИСИ НАДІСЛАНІ ДО РЕДАКЦІЇ

А. КНИЖКИ:

Lisbeth Burger: **Kowalscy**. Tłum. z niemieckiego A. P. Kraków 1934. Wydawnictwo Księży Jezuitów. м. 8°, стор. 177.

Die lebendige Pfarrgemeinde. Bericht über die dritte Wiener Seelsorger-Tagung 26-29. Dezember 1933. 1934. Verlag des Wiener Seelsorge-Institutes. Wien, I., Stephansplatz 3. 8°, стор. 110.

St. Fink: **Semina**, II. Band, 1. Teil: **Sonntagspredigten**, 2 Teil: **Pfingstzeit**. Rottenburg a. N., Bader'sche Verlagsbuchhandlung (Adolf Bader). 8°, стор. 296.

Kazania i szkice księży Towarzystwa Jezusowego. Kraków 1934. Nakładem wydawnictwa księży Jezuitów. 8°, стор. 119. Zeszyt 1.

Ks. Dr. Kazimierz Kowalski: **Chrystus Pan-Mistrzem duchowym jednostki**. Lwów 1933. Wydawnictwo OO. Dominikanów. м. 8°, стор. 32.

Ks. Dr. Kazimierz Kowalski: **Duch Święty „serce” Trójcy Przenajświętszej, „serce” Kościoła i „serce” naszego życia duchownego**. Kazanie na 1-sze święto Zielonych Świąt. Lwów. Wydawnictwo OO. Dominikanów. м. 8°, стор. 21, 0'50 zł.

Ks. Dr. Kazimierz Kowalski: **Dwa kazania Eucharystyczne na tle hymnów św. Tomasza z Akwinu**. Lwów 1932. Wydawnictwo OO. Dominikanów. м. 8°, стор. 43, 0'80 zł.

Ks. Dr. Kazimierz Kowalski: **Miłosierdzia chrześcijańskiego wrogowie: sekciarstwo i bolszewizm**. Lwów. Wydawnictwo OO. Dominikanów. м. 8°, стор. 38, 0'80 zł.

Ks. Dr. Kazimierz Kowalski: **Najświętsza Marja Panna matką miłosierdzia**. Lwów 1933. Wydawnictwo OO. Dominikanów. м. 8°, стор. 40, 0'80 zł.

Ks. Dr. Kazimierz Kowalski: **Nauka św. Tomasza o Miłosierdziu chrześcijańskim**. Lwów 1932. Wydawnictwo OO. Dominikanów. м. 8°, стор. 36, 0'80. zł.

Др. Василь Лаба: **Патрологія**. Життя, писемна і наука Отців Церкви. Друга часть: розвітна доба, „золотий вік” патристичної літератури. Львів 1932. Накладом греко-кат. Богословської Академії. в. 8°, стор. 217.

Др. Василь Лаба: **Патрологія**. Життя, писемна і наука Отців Церкви. Третя часть: кінцева доба, „сумерк” патристичної літератури. Церковна література в добі Отців у східних народних мовах. Львів 1934. Накладом гр.-кат. Богосл. Академії. в. 8°, стор. 139.

Брейський Молитвослов. Переклав о. Др. Яр. Левицький. Львів 1933. Накладом св. кооп. „Власна Допомога”. 16°, стор. 534.

Антін Лотоцький: **Було колись на Україні**. Історичні оповідання. Частина перша: найдавніші часи. Львів 1934. Накладом видавництва „Наш Приятель”. 8°, стор. 51.

Mgr. Millot: **Plans de sermons de circonstances**. Pierre Téqui, Libraire-Editeur. Rue Bonaparte, 82. Paris VI-e 1934. м. 8°, стор. 284.

о. Теofil Patynek: **Paulina-Marja Jaricot**. Założycielka Żywego Różańca i Stowarzyszenia Rozkrzewienia Wiary. Lwów. Wydawnictwo OO. Dominikanów. м. 8°, стор. 12, 0'80 zł.

L' Abbé J. Raimond: **Je suis la Voie**. Lettre-Préface de Son Excellence Monseigneur Roland-Gosselin. Pierre Téqui, Libraire-Editeur, Rue Bonaparte, 82. Paris VI-e 1934. м. 8°, стор. 303.

Abbé Rémy: **Voyage dans les merveilles de l' espace**. Pierre Téqui, Libraire-Editeur. Rue Bonaparte, 82. Paris VI-e 1934. 8°, стор. 74.

Adolphe Retté: **Au Pays des Lys noirs**. (Souvenirs de Jeunesse et d' âge mur). Pierre Téqui, Libraire-Editeur. Rue Bonaparte, 82. Paris VI-e 1934. м. 8°, стор. 376.

Св. Письмо Старого Завіру. Переклад о. Д-ра Ярослава Левицького. Львів 1933. Накладом св. кооп. „Власна Допомога”. 16°, стор. 628.

Dr. Józefat Skrutniński O.S.B.M.: **Un demi siècle d' histoire de l' Ordre des Basilien (1882-1932)**. Essai de synthèse. Varsovie 1933. Société polonaise d' histoire. 8°, стор. 14.

Ks. Dr. Adolf Tymczak: **Kościół jako ciało mistyczne Chrystusa**. Lwów 1932. Wydawnictwo OO. Dominikanów. м. 8°, стор. 34, 0'50 zł.

Ks. Alojzy Warol T.J.: **Osnowy kaznodziejskie na niedziele i święta**. Część I. Kraków 1934. Wydawnictwo Księży Jezuitów. 8°, стор. 355.

O. Jacek Woroniecki: **Pokora i jej rola w stosunkach międzynarodowych.** Lwów 1934. Wydawnictwo OO. Dominikanów. m. 8°, crop. 18.
 O. D. Joret: **Dzieciństwo duchowe.** Przekład z francuskiego opracował i przedmową poprzedził O. Dr. Andrzej Gmurowski. Lwów. Wydawnictwo OO. Dominikanów. m. 8°, stop. 162, 175 zł.

B. ЖУРНАЛИ:

Ateneum Kapłańskie. Miesięcznik. Włocławek. Sem. Duch. 1934. Zesz. 3/193. — Ks. J. Pastuszka: Filozofia czynu. — Ks. Dr. K. Kowalski: Współczesne odrodzenie metafizyki a tomizm. — Ks. Dr. I. Grabowski: Adwokatatura w ustawodawstwie kościelnym. — Ks. Dr. I. Roszkowski: Ustawa o ubezpieczeniach w oświeceniu katolicko-społecznym. — Ks. Dr. E. Szramek: Typy Chrystusa w sztuce chrześcijańskiej a kapłan jako alter Christus. — Ks. S. Biskupski: Rozporządzenie Rady Ministrów o stowarzyszeniach katolickich. — Przegląd naukowy etc.

Zesz. 4/194. — Ks. W. Kwiatkowski, C. R.: Zmartwychwstanie Pańskie przyczyną naszego zmartwychwstania. — Ks. Dr. B. Gładysz: Sekwencje XV wieku. — Ks. Dr. I. Świrski: Zagadnienie sterylizacji. — Ks. S. Wyszyński: Głos Episkopatu „o ducha chrześcijańskiego w Polsce“ a opinia publiczna. — Ks. Mgr. H. Weryński: „Wobec białej ściany“. — Ks. H. K.: Dzieło Pawła Bureau „Rozprzeżenie obyczajów“ i jego aktualność w Polsce. — Ks. S. B.: Rozporządzenie o chowaniu zmartwych. — Przegląd naukowy etc.

Богословія. Науковий тримісячник. Львів 1934. Кн. 1. — Dr. Basilus Baran: De ortu et iuribus vicarii generalis. — I. Шпитковський: Під і герб Шептицьких. — Др. Микола Русак: Богослужбні книги Східної Церкви про примат Папи. — Вибраві питання. Огляди й оцінки. — Всячина. — Хроніка.

Bogoslovska Smotra. Zagreb 1934. Broj. 2. — Ritig Svetozar: Restauracija katolicizma u vrijeme narodnog preporoda. — Wagner Vjekoslav: Povijest katoličke crkve u Srbiji u XIX. vijeku. — N. Zuvić: Novija vrela kritičara Apokalipse. — Prikazi. — Izvještaji.

Bogoslovski Vestnik. Ljubljana 1934. Zvez. I.

Collectanea Theologica. Publicantur tertio quoque mense a Societate Theologorum Polonorum. Leopoldis in aedibus Universitatis ad viam Marszałkowską 1. 1933. F. 3-4. — Ks. T. Długosz: Biskupia „visitatio liminum“. — Ks. W. Śpikowski: Polemika św. Ireneusza z gnostykami o Bogu. — Recensiones.

Голос Спасителя. Місячник. Видають монахи Чина Найсв. Ізбавителя в Йорктоні, Саск. — The Redeemer's Voice, Catherine St. Yorkton, Sask, Canada. Рік I. Ч. 5, 6.

Der Laie in der Kirche. Wien 1934. Folge 2. — K. Mayr: Von der Würde des Priestertums. — Dr. H. Lechner-Kolisko: Die Mutter in der Katholischen Aktion. — Dr. A. Bruck: Der Laie in der Kirche. — Die „Arbeitsgemeinschaft für das gute Buch“. — Unsere Heimkehrer. — Der Wiener Kreis.

Folge 3. — A. P. D.: Gottsucher von heute. — A. Zechmeister: Die Kirche und der Einzelne. — Dr. J. März: Pfarrfamilie — Caritas — Katholische Aktion. — O. Schneider: Die Wiener „Zweigroschenblatt-Kirchen“. — Die „Kirchliche Wandzeitung“.

Folge 4. — A. Pauspertl-Drachenthal: Der Weg zur Kirche — L. Dunkler: Zu: Katholische Aktion in der Familie. — K. Mayr: Ein Jahr katholischer Laienarbeit in den Vereinigten Staaten. — K. Mayr: Wiedervereinigung im Glauben — ein höchst zeitgemäßes Apostolat. — Wie ist das mit den „Aktiven“ und den „Stillen im Lande“?

Дзвони. Літературно-науковий журнал. Львів 1934. Ч. 1-2, 3, 4.

Duhovni Život. Zagreb 1934. Br. 2. — H. Bošković: Nova generacija. — L. Bajić: Kriza duha. — J. Kuničić: Obnova duha i socijalnog poretka. — R. Guardini: Sveti znakovi. — Š. Jurkić: Mistika sv. Katarine Sijenske. — Književnost.

Br. 3. — H. Bošković: Više duha! — Dr. V. Kandija: Tajna patnje. — Dr. J. Nagy: Medunarodni odnosi. — R. Guardini: Sveti znakovi. — P. Coste: Sv. Lujza de Marillac. — M. Loje: Liturgijski pokret u Klosterneuburgu. — Književnost.

„Homo Dei“. Tuchów / kr / Klasztor OO. Redemptorystów. Rok III-1934. Nr. 2. — Dlaczego wierni odwracają się od nas? — Co przynosi kapłanowi godzina adoracji. — Censura propter abortum. — Liturgia paschalna. — Moje przygotowanie do kapłaństwa. — Miscellanea. — Momento. Bibliografja.

Irénikon. Prieuré d'Amay — sur Mense, Belgique 1934. Nr. 1-2. — Dr. A. Baumstark: Liturgie comparée. — D. C. Lialine: Orthodoxie et Oecuménisme. — D. C. Lialine: Chronique religieuse russe. — D. T. Belpaire: L'essai de philosophie chrétienne de M. Berdjajev. — I. A. C.: Assyriens orthodoxes de l'Irac. — Bibliographie.

Katechetische Blätter. Organ des deutschen Katechetenvereins. München, Müllerstrasse 50/1. 1934. 3 Heft. — Dr. K. Haase: Die seelische Prägung des Jugendlichen durch den Beruf. — F. Weigl: Religionspädagogischen Auswertung deutscher Heiligengestalten. — O. Selmeier: Von der Schule ins Leben. — F. Binhold: Das heilige Opfer. — B. K.: Soll der E K illustriert werden? — J. Benz: Kinderansprache zum Schulbeginn. — Mitteilungen. 4/5 Heft. — S. Scherf: Der neue Fuldaer Lehrplan für den RU in der Grund-

schule. — D. Schaefer: Der RU im Rahmen des Gesamtunterrichtes. — D. Schaefer: Erstbeichtunterricht. — G. Götzl: Der Osterfestkreis. — W. Jansen: Vom Osterhas' und anderen „Märchen“. — C. Rosenthal: Vorbereitung auf das Fronleichnamfest. — J. Wiesheu: Die Auferweckung des Lazarus. — Mitteilungen.

Kirche und Kanzel. Zweimonatsschrift für das gesamte religiöse Vortragswesen. 1934. Heft: 1, 2.

L' Unité de l' Eglise. Organe du mouvement pour le retour des dissidents à l' Unité catholique Paris 8-e, 5, rue Bayard. Nr. 64.

Miesięcznik katechetyczny i wychowawczy. Organ Związku Diec. Kół Księży Prefektów. Warszawa, Senatorska 31. 1934. Zesz. 3. — Dekret kanonizacyjny ks. Jana Bosko. — Ks. St. Niewęglowski: W sprawie kultu św. Kazimierza. — Ks. Dr. J. Lubelski: Egzorty pasyjne. — Ks. W. Niemyski: Program szkół mjejskich. — Ks. J. Burakowski: Zjazd x. x. moderatorów w Warszawie. — Ks. Dr. M. D.: Życie codzienne w duchu liturgji. — Kronika.

Zesz. 4. — Ks. Roskwitalski: Metoda fenomenologiczna. — Ks. N. Cieszyński: Walka o młodzież i szkołę we Francji. — Ks. I. Walczewski: Myśli o zadaniach i pracy kapelana harcerzy. — Kronika.

Zesz. 5. — J. Strus: Kapłani — wychowawcy sw. Jana Bosko. — Ks. W. Niemyski: Program nauki religji dla dzieci wiejskich i praktyka życia. — Ks. I. Walczewski: Myśli o zadaniach i pracy kapelana harcerzy. — Ks. J. Wacławski: O śpiewie kościelnym. — Kronika.

Muzeum. Casopis Slovanských Bohoslovcu. Brno. Antonínska 1. 1934. Číslo 3.

Mysterium Christi. Czasopismo liturgiczne. Kraków 1933/34. Nr. 4. — Mysterium Paschale. — Ks. J. Cieślak: Emaus. — Versiculi. — A. Schaller: Liber Sacramentorum międzynarodową podstawą odnowienia liturgicznego. — Ks. M. K.: Św. Jan Bosko. — Msza na dzień św. Jana Bosko. — Radziwanowski: Z pogranicza dwu obrządków. — Ks. S. B.: Godzinki o NMP. a rok kościelny. — Historia „modlitw po cichej Mszy św.“ — Z literatury liturgicznej.

Nova Revija. Makarska 1934. Broj. 1. Er. Petar Dr. Grabić: Dvoboj vjere i nevjere u Lurdkim čudesima. — Dr. fra Arhandeo Nuić: Propast klasične umjetnosti i kršćanstvo. — Dr. fra Krsto Kržanić: Religiozno-moralni problem u Spinozinoj filozofiji. — Kulturni pogledi. — Književni pregled.

Нива. Часопис присвячений церковним і суспільним справам. Львів 1934. Ч. 4.

Oriens. Dwumiesięcznik poświęcony sprawom religijnym Wschodu. Kraków. Marzec-Kwiecień 1934. — Ks. J. Urban: Akcja unijna a przeszłość. — S. Radziwanowski: Przeniesienie relikwii św. Mikołaja. — E. Klin: Prawosławie w Estonji. — Ks. Dr. A. Iszczak: Wychowanie kleru gr.-kat. w Galicji. — Klim: Zakon Studytów. — Ks. B. Waczyński: Czyścić a prawosławie. — Rosyjski internat w Namur. — Administracja apostolska dla Łemków. — Po tamtej stronie.

Pro Christo. Wiara i Czyn. Organ młodych katolików. Warszawa 1934. Nr. 4, 5.

Prąd. Miesięcznik. Lublin. Uniwersytet 1934. Marzec, Kwiecień.

Sodalis Marianus. Kraków, Kopernika 26. 1934. Zesz. 1, 2, 3, 4, 5, 6.

Theologisch-praktische Quartalschrift. Linz a. d. Donau 1934. 1. Heft. — O. Cohausz S. J.: Zwei Geleitworte zum neuen Jahr. — Dr. A. Eberle: Über das Verhältnis von Recht und Moral nach katholischer Auffassung. — Dr. A. Anwander: Wirtschaft — Gesellschaft — Religion. — P. Z. Fischer: Der Zionismus. — Dr. K. Fruhstorfer: Die Langlebigkeit der vorsintflutlichen Patriarchen. — P. Al. Steinen: Gregorianische Messen. — Dr. P. Morant: Zur Apostelzahl. — Pastoralfälle. — Mitteilungen.

2. Heft. — O. Cohausz S. J.: Eifer. — Dr. A. Eberle: Über das Verhältnis von Recht und Moral nach katholischer Auffassung. — Phil. Schmidt S. J.: Astrologie, Wissenschaft und Glaube. — Dr. L. Kastner: Die seelsorgliche Behandlung des abwegigen Charakters. — Dr. J. Grosam: Brandschäden und Moralfragen, die damit zusammenhängen. — Z. Fischer: Lösungsversuche in der Judenfrage. — J. Lachmair S. J.: Berufsständische Gesellschaftsordnung und Sellsorge. — M. Hergenhan: 50 Jahre Missionhaus Sittard. — Pastoralfälle. — Mitteilungen.

Wiadomości katolickie. Dwutygodnik poświęcony ideom i sprawom katolickim. 1934. Nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.

Zeitschrift für katholische Theologie. Innsbruck 1934. 1. Heft. — J. Reuß: Die theologische Tugend der Liebe nach der Lehre des Johannes Duns Scotus. — M. Rast: Der Gottesbegriff in der Religionsphilosophie von Edouard Le Roy. — J. Miller: Die Marianischen Kongregationen im 16. und 17. Jahrhundert. — E. Peterson: Jüdisches und christliches Morgengebet in Syrien. — Rezensionen etc.

2. Heft. — P. Gächter: Der formale Aufbau der Abschiedsrede Jesu. — J. Reuß: Die theologische Tugend der Liebe nach der Lehre des Johannes Duns Scotus (II). — L. Hertling: Die Zahl der Christen zu Beginn des vierten Jahrhunderts. — Rezensionen etc.